

Klementina Hysa

Bujtësit
ehotelit
të
vogël

BUSTËSIT E HOTELIT TË VOGËL • tregime • K. Hysa

8344-32
1199

tregime

344-32
499

Klementina Hysa

Bujtësit e hotelit
të vogël
tregime

SHTËPIA BOTUESE
«NAIM FRASHËRI»

Dëbora në prill

Në atë qytet dëbora ishte një gjë e rrallë, e çuditshme, ndaj dhe e mirëpritur. Kështu edhe për Ketin. Hodhi sytë jashtë në oborr. Çdo gjë ishte e mbuluar me një vel të bardhë: pemët, pullazet e tarracat e shtëpive. Linda, e bija, qe ngritur më përpara dhe rrinte si e shtangur në verandë, duke parë dëborën. E pra, s'kishte rënë gjithë dimrit, kur ja, u kujtua në pranverë, në ditët e para të prillit. Keti mbylli perden e dritares dhe u ul në cep të divanit. Edhe atëherë, para njëzet vjetësh, kishte rënë dëborë në mes të pranverës, në prill. Po, e mbante mend mirë atë dëborë.

— Hajde shëtitim andej lart, përpjetë rru-gës së blireve, — i kishte thënë të fejuarit, kur u takuan pasdite. E di, kam një mendim, do të rrëshqasim! S'na sheh njeri, — vazhdoi e ngazëllyer dhe e tërhoqi pas vetes fort, me padurim, pa e lënë të thoshte gjysmë fjale. Ai

u bind. Do të shëtisnin në rrugën ku për herë të parë i qenë hapur njëri-tjetrit. S'kishin kaluar veçse pak ditë, po Ketit i dukeshin muaj. Ajo ishte rruga e tyre dhe Ketit i vinte paksa inat kur shihte ndonjë çift tjetër të vërtitej atyre anëve. Rruga duhej t'u përkiste vetëm atyre të dyve.

I zbritën urbanit në kilometrin 2 dhe bënë sikur morën rrugën përpjetë, drejt klubit, për t'iu përvjedhur vështrimit plot kërshtëri të udhëtarëve që, gjer atëherë të përgjumur, sikur u gjallëruan. Keti e kishte parashikuar. Nuk donte aspak që dikush t'i hynte në intimitetin e saj. Prandaj njerëzit mudohej t'i gënjente me shpërfillje, me truke si ky që po bënte tani, që ata të vazhdonin të shihnin punën e vet, megjithëse nuk ishte e lehtë ta shikoje me indiferencë fytyrën e saj mituke e sidomos sytë gjithnjë të lëvizshëm e gjithë zjarr, që e tradhtonin për çdo gjë që do të bënte apo që mendonte. S'duhej ndonjë sy i stërvitur për ta zbiruar.

Pasi autobusi u zhduk, ata mbetën me botën e tyre dhe dëborën. Kthyen drejtimin dhe morën teposhtë rrugës. Asgjë s'pipëtinte, gjithçka ishte strukur në qetësi.

U kapën nga duart dhe zbritën në pikë të vrapit. Kur këmbët, prej vrullit, filluan të mos u urdhëroheshin, u bënë me krahë, u shtrënguan fort dhe e lanë veten të rrëshqitnin. Kjo ishte një lojë me rrezik. Keti nuk ishte mësuar me dëborë. Mund të shkisje nëpër ferra po të mos kishe pranë një krah të fortë. Ajo e mendonte këtë dhe buzëqeshte e ngrohur.

Shpejtësia ngadalësohej, por ata u jepnin kë-

mbëve prapë dhe prapë shtrëngonin duart; ajo nga frika mblidhej e tëra dhe mbyllte sytë.

Vrapin e ndalën pranë një porte të madhe prej druri. Në të dyja anët e rrugës ngriheshin vila dykatëshe, që formonin një lagje të vogël jashtë qytetit. Zotërit e tyre të dikurshëm duhej t'i kishin ngritur njëherësh. Tani aty banonin njerëz të thjeshtë e të mirë, frymëmarrja e të cilëve shkrihej me atë të qytetit. Këtu pikërisht u ndien dihatjet e para të tij. Prandaj ajo deshi të largohej ca më shpejt nga sytë e njerëzve, të mbeteshin vetëm.

U ngjitën përsëri, këtë radhë më këmbë. Ngjitja ishte pak e lodhshme. Megjithatë Keti nuk ecte, por vraponte, duke gulçuar nga pak. Nën kapuçin e ngrohtë mezi dallohej një fytyrë e vockël, me një hundë kaproçe të ngritur përpjetë. Nga goja i dilte avull dhe ajo ngrohte duart me të. Ata ngjiteshin të kapur për qafe dhe ecnin pa folur. Tek-tuk ndonjë udhëtar i vonuar ose makinë ua priste atë ëndërrim. Me të shpejtë ajo hiqte duart dhe merrte një shprehje indiferente. Por kjo shpleksje duarsh herë pas here, pse u qe tekur udhëtarëve të bridhnin në atë kohë, e mërziste, e nervozonte.

Në fund të fundit, nuk do të çante më kokën për askënd; pastaj edhe pak e binte nata.

Majtas zbriste një rrugë që të çonte në disa shtëpiza druri me çati shumë të pjerrura, të ngjashme me ndërtesat karakteristike të vendeve të ftohta veriore. Më tej rruga të shpinte në një fidanishte. Djathtas, rrugina tjetër të fuste në parkun e madh plot labirinte. Ajo i njihte gjithë këto vende me sy mbyllur. I kishin shkelur kaq herë pëllëmbë për pëllëmbë. Por sot i pëlqente vetëm një gjë: të rrëshqiste.

Më së fundi mbërritën prapë lart. Ja, përsëri

guri i kilometrit 2. Ata u ulën për t'u çlodhur e për të gdhendur emrat e tyre.

Kraf... u thye një degë e rënduar nga dëbora. Krëk... kra... kraa, zhurmoi një zog i madh, i zi e i shëmtuar. Ai i pa me habi dhe pastaj ngriti krahët e u largua me përtesë.

Dalëngadalë qielli i plumbtë filloi të fikej. Bredhat e parkut qëndronin hijerëndë si ca gjeneralë me spaleta të argjendta.

«Grinajd», dëgjoi prapa veshit. Ishte një emër i ri, i padëgjuar, por asaj se përse i pëlqeu aq shumë.

«Grinajd», dëgjoi përsëri dhe përsëri iu bë se e tha dikush në errësirë, për hapësirën. Atë e mori era, e çoi diku dhe e ktheu prapë.

— Grinajd, — kështu do të të thërres që sot e tutje, — i tha ai duke i shkuar dorën lehtë mbi sup. — Do të thotë sygjelbër. Të shkon tamam.

— Hajde të rrëshqasim, — dhe ajo e rrëmbëu pas vetes, pa i lënë kohë të thoshte gjë tjetër.

Përsëri rrëshqitën. Fiuqu...u fishkëllyen në veshë blirët anës rrugës, si për t'i nxitur. Përsëri vrapin e ndalën te porta.

— Edhe një dhe s'ka më, kjo është e fundit, — e luti ajo me përgjërëm.

Tani ishte errur plotësisht. Kësaj radhe rrëshqitën shumë ngadalë. Zëri s'i dilte, këmbët dhe duart s'i dukeshin të sajat, nuk i bindeshin. U ndalën përsëri te porta e madhe. Dëbora filloi të binte me flokë të mëdhenj, duke u rrahur fytyrat pa mëshirë. Tani sikur s'po i pëlqente më, madje po i dukej e mundimshme. I bëhej sikur duart ia shponin mijëra gjemba, ndërsa këmbët plumb të rënda s'dëgjonin të ecnin. Veshët e përflakur i çukitnin aq sa i vinte për të qarë. Ai

e futi te streha e portës dhe e mbuloi me trupin e madh, duke u munduar t'i shpinte gjymtyrët e rënduara.

Mbi buzët e mavijosura, të çara nga të ftoh-tët, ndjeu diçka të ngrohtë. Në fillim s'kuptoi, pastaj u spraps e frikësuar; kjo qe fare e papritur. Iu duk një gjë e çuditshme, e turpshme, dhe vuri gishtat mbi buzë, si për ta shlyer atë që ngjau, sikur donte t'i fshinte.

— Keti, çudi me ty, ti,.. vetë... s'e kuptoj, ti ke mbetur akoma fëmijë, — tha ai i fyer.

— Kam ngrirë, nuk e sheh si kam ngrirë? Uf, sa më dhembin duart. Hajde të ikim që këtej, dua të shkojmë në shtëpi, kush e dëgjon mamane. — Ajo u mbështet pas supit të tij dhe ai pothuaj e mbajti krahaqafë trupin e vogël të rënduar. Asaj po i shfaqeshin shenjat e para të ngrirjes. Ajo copë rrugë që i kishte mbetur deri në shtëpi, iu duk pa fund. Te dera u ndalën.

— Natën e mirë, — i tha ai, — dhe futu shpejt në dhomë të ngrohtë, por jo pranë sobës. Mundohu të shpihesh nga pak me fërkim.

Shpresonte krejt pa arsye t'i gjente të gjithë në gjumë. Filloi të kërkonte çelësin nën derë, kur ia hapi e ëma. Afshi i ngrohtë i kuzhinës e qëlloi me një furi gjilpërash që i vërshuan në enët e gjakut në të gjithë trupin, duke i shkaktuar dhembje të reja. I vinte të bërtiste, por e mbajti veten. Nëna s'duhej të merrte vesh ç'i kishte ndodhur. Kaluan çastet e para, më të vështirat, dhe për fat gjatë asaj kohe nëna s'qe aty, diçka përgatiste në kuzhinë. Tani gjilpërat filluan të rralloheshin. Keti rrinte e mpirë, i ngrinte zemra, i vinte turp. Si t'ia bënte që t'i shpëtonte vështrimit hetues, gjithë qortim, të së ëmës?

— Ha dhe bjer. Ora po vete dhjetë. — Fja-

lës së fundit i mëshoi qëllimisht. Keti u drodh. S'ktheu përgjigje. Ky qëndrim mund t'i dilte edhe për keq, e ëma mund të nxehej. Çdo nënë mund të nxehej. Ndërsa me nënën e saj ndodhte ndryshe. Ajo e merrte heshtjen si një lloj pendimi dhe Keti dinte të përfitonte nga kjo. Kështu edhe shpëtonte nga vvarjemendjet për të trilluar diçka bindëse. Por sonte ndiente më shumë frikë nga çdo ditë tjetër. Buzët i digjinin dhe sepse, për çudi, nëna vetëm aty e vështronte. E pushtuan të dridhura dhe filloi të hante me nxitim, si për të shlyer gjurmët e një mëkati. Dhembjet e shpirjes s'e linin rehat, nga ana tjetër e ëma... Oh, ç'torturë!

«Pse s'bie, pse s'shkon të flesh, po rri e më përgjon», i drejtonte asaj këtë pyetje të heshtur. Nëna, sikur t'ia kishte kuptuar mendimet, i tha një «natën e mirë», që asaj iu duk si mallkim.

Në shtratin e ngrohur nga vëllai i vogël nëntëvjeçar mendimet iu qetësuan. Pastaj qau siç qajnë fëmijët për një send të humbur. Qau për fëmijërinë.

Ishte e vërtetë që ajo ishte pak çapkëne dhe fliste me zë të lartë, por ishte dhe mjaft e prekshme, me shpërthime të papritura.

*

*

*

Dita e nesërme sillte hove të reja: pritjen, padurimin, gëzimin e takimit...

Para se të ndaheshin, harroheshin për orë të tëra te porta e shtëpisë, me biseda pa mbarim. Grindeshin, pajtoheshin në çast, kujtonin ndonjë mbetje qejfi diku të harruar, derisa më në fund

dilte se ajo ishte akoma fëmijë. Pastaj niste prapë ankthi i vonimit. I druhej sidomos së ëmës. Sa të lehtë e kishte gjumin, të shkretën!

Vinte veshin prapa derës e rrinte ashtu një copë herë që të përgjonte zhurmat nëpër shtëpi. Por jo, në dhomën e prindërve dëgjoheshin hapa të lehtë, që kuptoheshin nga rënkimet e dyshemesë prej dërrase, dhe kraf-krufi i çelësit i ngjante si një kërcënim.

— Prapë vonë? — Nëna ishte e shqetësuar, e zemëruar, madje tepër e revoltuar. E zinte nga krahu dhe e tërhiqte brenda. — Nesër ke punë me tët atë, po erdhe prapë vonë! — Këtu ajo e ulte zërin, që askush tjetër të mos dëgjonte. Në të vërtetë ishin vetëm ca qortime të vogla të mamasë. I thoshte nga merakun, se babai tanimë s'donte t'ia dinte! Ai kishte bërë çmos t'ia kthente mendjen. Jo se kishte gjë kundër djalit, përkundrazi. Kishte biseduar një herë me të dhe ishte ndarë me përshtypje të mira. Por ja, ishte mosha, shkolla e lartë e pambaruar.

Një herë, ama, nëna e kishte trembur vërtet.

— Prapë vonë, i kishte thënë me ton të qetë, por prerë. — Nesër, po më erdhe kështu, shko më mirë në shtëpi të tij...! — Kësaj radhe nëna dukej e zemëruar seriozisht. Kishte një fytyrë të përflakur. Nëna ishte tepër e mirë, por pak e trembur. Ketit i vinte të nxehej, i vinte për të qarë pse njerëzit, midis tyre edhe nëna e saj e mirë, mendonin gjëra që asaj s'i vinin kurrë ndër mend. Ajo hahej me veten, se nënës s'i kthente dot fjalë. Le që ku flitej me të për këto gjëra! Ato nuk kishin qenë kurrë të afërta, si shoqe. Vetëm mendimi se nëna merakosej për të, e bënte të skuqej. Pse njerëzit ishin ashtu? Ajo donte

të rrinte sa më shumë me atë, të bisedonte, të bridhte, të ulej në ndonjë rrëzë me diell në park, të vraponte dhe të mos dinte ç'bëhej rrotull. Ç'kishin njerëzit me hamendjet e tyre që e shqetësonin nënën, pse s'i linin ata të dy në punë-të vet? Këto donte t'ia thoshte nënës një herë e mirë, por, kur gjendej para saj, ajo i dukej e largët, e paarritshme, një nënë që nuk do të pranonte kurrë të zbriste deri tek e bija. Asnjë fjalë nga ato që kishte menduar nuk mundej t'ia thoshte.

Rastet kur i vidhej përgjimit të nënës dhe mbërrinte me sukses teshtirati i vëllait të vogël e ngazëllenin. Që nga çasti që hapte derën e jashtme, kalimi nëpër terr në korridor, e deri te mbyllja në dhomën e saj, ku flinte me të motrën, vëllanë dhe gjyshen, ishte një jetë e tërë gjithë frikë. Futej në shtratin e nxehtë, plekste këmbët e mërdhira me ato të të vëllait, që trembej në gjumë dhe, posa vinte kokën në jastëk, flinte si qengj. Papritmas zgjohej nga duart e nënës, që e kërkonin nëpër terr. Pasi ia prekte flokët dhe bindej se e bija ishte kthyer, ajo qetësohej. E mbulonte dhe e përkëdhelte me dhembshuri. «Prapë këtu ka fjetur, marrokja.»

— Lëre vajzën të lirë tani, lëre të bëjë jetën e vet, — dëgjonte gjyshen t'i fliste nënës me zë të ulët. Gjyshja dinte të shihte e të mos fliste. — I harrove të tuat? Ti më ike me një partizan fshehurazi, sapo zbritët nga mali!

Nëna psherëtinte. — Eh, ua kam merakun, janë tepër të rinj. Ajo tetëmbëdhjetë, po edhe ai, as njëzet. Pastaj, sikur është bërë tjetërsoj, s'është ajo që ka qenë, s'e mban mendjen në asnjë vend.

— Ti ke qenë më keq, moj bijë, janë trillet

e moshës këto, do t'i kalojnë. I ke të mirë që të dy, dëgjomë mua plakën, se s'gaboje. Ç'i bie djalit më qafë, si pëllumb është. Edhe shkollën po e bëjnë. Ç'ke? Mua më duket djallë i mbarë. Mos, bijë, se kjo ia thotë të tëra. Nuk di mosha të mbajë.

— E marr me mend, nënë. Ai s'vjen brenda fare, e thërret që jashtë, sikur jemi...

— Kujto veten tënde njëzet vjeçe, pa flasim bashkë.

— Është kohë e largët, nënë, shumë e largët. Pastaj, ne sikur ishim më të pjekur.

— Ashtu të duket tani, — i dha fund bisedës gjyshja, duke u kthyer nga krahu tjetër.

Mos vallë kjo ishte xhelozia prej nëne kundrejt atij tjetrit që ia kishte marrë? Keti i ndiente më së miri ato që bluante nëna në kokë për atë «të huajin».

Sa i pamëshirshëm i dukej të nesërmen zëri i butë i nënës që i fliste:

— Keti, të keqen, çohu, të vajti ora për punë!

— Ja, nënë, edhe pak! U ngrita! — i lutej ajo dhe kthehej në krahun tjetër me mendimin se duhej të ishte ora gabim. Sikur ajo natë të mos mbaronte, që Keti ta ngopte syrin me gjumë. Atë çast vendoste që, posa të kthehej nga puna, do të flinte deri të nesërmen në mëngjes.

Pas pune vinte shkolla e mbrëmjes, pastaj, gjëja e parë: harrohej vendimi që ishte marrë. Për ta tepronin vetëm orët e vona të natës.

*
*   *
*

Tani ai e kishte hedhur fyerjen mënjanë dhe kishte filluar të tregohej më i afruar me njerëzit e saj, kur rastiste të takoheshin rrugës. Ke-

ti e ndante dashurinë midis tij dhe njerëzve të saj pa e vrarë mendjen fare, ama saktë. Dhe as që kishte ndër mend të luante nga e saj, sadopak, me gjithë presionet e tërthorta që i bëheshin.

— Dëgjo, — i thoshte halla e madhe, — se ti je budallaçkë. Kështu bëheni ju kur fejohehi, ju ikën mendja. — Nëna rrinte e dëgjonte. Ajo s'fliste, ajo s'dinte të fliste ashtu. Ishte tepër e druajtur e delikate. Ajo fliste pak e mendonte shumë. Dhe sa e bukur dukej me ato krelat pis të zeza! Ishte bërë vjehërr tepër e re, s'e kishte hak. Akoma pa mbushur tridhjetë e shtatë vjeç. — Kështu, mos i trego atij ç'dëgjon këtu. Nuk i thuhet burrit gjërat e shtëpisë, se t'i ka vath në vesh për më vonë. Mos e harro këtë, vazhdoi halla pas një pauze, duke rrotulluar midis gishtave cigaren që kishte kohë që matej ta ndizte. — Hajde, ik tani me atë çunakun tënd, po shih se mos harron t'ia teftërisësh edhe këto të miat... E po kur u bë kjo, që dukej e humbur, na u hap tani si vaji në lakra. — I tha këto të fundit duke mermëritur, sikur s'kishin të bënë me të mbesën.

Pa mbaruar mirë halla, ajo kishte zbritur poshtë në bimsë për të marrë një krah dru e s'po dinte ku ta fuste të qeshurën.

Jashtë u dëgjuan hapa të qetë, të shtruar. Ajo lëshoi drutë dhe vrapoi lart. Nëpër këmbë iu ngatërrua kapaku i tenxheres me presion, që shkoi e u përplas pas dere, pasi bëri nja dy pirueta. Ai ishte atje, i gjatë sa një mal. E njihte të ecurën e tij midis kaq të ecurash, edhe atë kollën e thatë që ia shkaktonte duhani.

— Të presin, — i tha Keti gjithë gëzim. — Ka ardhur edhe ajo... halla.

— Prandaj erdha, — qeshi ai, — ndërkohë bëhu gati të dalim sa më shpejt. Nuk di ç'muha-

bete mund të bëjmë po të rri gjatë. — Ajo iu platit në gjoks. E gjithë bota vërtitej vetëm për të.

*
*   *
*

Tani Linda ishte tamam në moshën e Ketit atë pranverë, tetëmbëdhjetë vjeçe. Ishte fëmija e parë, njëlloj si Ketit në familjen e saj.

Linda donte një djalë. Ketit e ndalonte të takoj me të. Të dy, me gjithë babanë, e torturonin me pyetje, se ç'i kërkonin ca premtime për ta hequr mendjen nga ai, si një njeri pa të ardhme të përcaktuar. Ketit ishte më këmbëgulësja, grindej, i bërtiste më fort se të gjithë.

E ëma kishte ardhur të jetonte me ta. I qenë zbardhur flokët, po krelat nuk i qenë prishur. Në fytyrën e bardhë i dalloheshin tiparet dikur aq të hijshme. Vetëm një gjë s'kishte ndryshuar fare: zëri i saj i butë. Atë mbrëmje, për shkak të dëborës, moti qe ftohur mjaft, kështu që e kishin ndezur sobën sërish.

— Ketit, moj bijë, pa eja pak këtu, — i thirri së bijës me lutje e ëma. Folën me zë të ulët, që Linda të mos i dëgjonte. Babai rrinte i qetë, siç rrinë burrat në përgjithësi. Prandaj vajza hidhte vështrime lutëse herë nga ai e herë nga shtrati i gjyshes. Diçka i kapi veshi, ca fjalë të shkëputura si «rininë tënde» «jetën e saj... si të dojë» etj. etj.

Ketit tundte e nervozuar një bllok. Ishte ditari i së bijës. Prej tij u shkëput e ra poshtë një fletë e shkruar. Linda u hodh të kapte ditarin.

— Të lutem, nënë, s'ke të drejtë të marrësh gjërat e mia, ato janë fare personale... përse...

— i lutej vajza me lot ndër sy, e skuqur nga turpi, por Keti, e vendosur, e kapi fletën e para dhe lexoi në të:

«Sot në Parkun e Madh na zuri polici dhe na gjobiti me 10 lekë të rinj për dëmtimin e lëvores së një druri të madh bliri, ku kishim gdhendur dy inicialet e emrave tanë: L.—S. Ky trung do të na kujtojë këtë ditë prilli me dëborë, që për ne është dita më e bukur e jetës sonë.

P.S.

Druri i tretë në krah të djathtë të rrugës me blirë në të dalë të qytetit.

N., 2.IV.1985.»

Ketit i ra blloku nga dora. Hodhi sytë drejt të shoqit, si për të kujtuar diçka të harruar, pastaj i ktheu nga e ëma, që rrinte e lodhur në shtrat dhe uli kryet.

Dikur

Ai tani ishte burrë. E megjithatë çdo gjë i dukej aq e freskët si atëherë. Në parkun jashtë qytetit kuqëlonin e zverdhonin drurët me një trishtim të ëmbël. I kujtohej se ishte vjeshtë. Edhe toka zverdhonte, dhe kishe qejf të ecje mbi atë shtrojë gjethesh. Kraf-kruf, kraf-kruf kërcitnin halat e pishës nën këmbët e tyre. Ai tërhiqte nga pas djalin e vogël, që e kishte zënë për dore. Ndihej pak i lodhur, më fort nga pesha e mendimeve që hiqeshin zvarrë pas tyre...

— Babi, pse bien gjethet, pse zverdhen, babi. Po mamin pse s'e marrim ne? Edhe sa ditë duhet që të vijë e diela, sa? Ma trego me gishta, — s'reshhte së pyeturi i biri. Dhe ai, herë me durim e herë pa qejf, mendohej t'ia shpjegonte fëmijës në një mënyrë sa më të thjeshtë.

E zuri përsëri të birin për dore dhe ia shtrengoi, aq sa atij i dhambi. Këtë e tregoi vë-

shtrimi i çuditshëm i syve të tij, hapat e vogëlushit që u ngadalësuan duke e përmendur.

Ai u ndal dhe ktheu sytë nga djali. Tutje, në anë të qytetit, dukej shtëpia e tyre.

Ishte po ajo shtëpi e vogël e dikurshme, që shihte nga kopshti mbi rrugë. Edhe rrugina herë e qetë e herë e trazuar. Vetëm se tani, për çudi, gjërat dukej sikur qenë zvogëluar. Shtëpia, dikur aq e madhe, me ato labirinte të panumërta, tani i dukej fare e vogël. Oborri, ku në fëmijërinë e largët luanin me shokët kumance, mes pemëve, atëherë i dukej si një pyll i vërtetë. Dhe vozat e vajit. Pranë shtëpisë kishte një depo vaji. Jashtë saj, në një oborr, bëhej grumbullimi i fuçive prej hekuri që mbusheshin me vajin që merrej nga depozita me anë të ca pompave. Sa qejf ishte të vështroje aty brenda! Ishin dhoma të mëdha të futura nën tokë. Eh, si u dukeshin atyre, humnera ku mund të zhdukeshin pa nam e nishan. Aty sillleshin rrotull fëmijët, majë fuçive.

Vraponin, zhdukeshin e veç kur dilnin papritur siluetat e tyre të brishta: kush me kokë të qethur, kush me flokë të zinj kokoridhë; kishte dhe nga ata që u zverdhonte koka si dardhë vjeshte. Mund të rrije një ditë të tërë duke bredhur mes fuçive e prapë të mos arrije ta shkelje vendin pëllëmbë për pëllëmbë. Aty pothuaj gdhieshin e ngryseshin ditët e tyre të vogëlisë. Fëmijëve u dukej si një fushë e vërtetë beteje, pa fund, gjithë mistere e të papritura. Pse tani nuk janë më ato mbresa? Vendi është po ai, dhe kasollja që shërbente si magazinë, ku rrinte roja, dhe peshorja e madhe. Një pëllëmbë vend dhe aq, fuçi të hedhura aty-këtu... Eh, çudi...

— Babi, u lodha, — e përmendi përsëri dja-

li duke hedhur sytë mbi majat e gërryera të këpucëve.

— Do të ulemi — i tha ai dhe zunë vend të dy majë një guri, prej nga dukej fasada e bardhë e shtëpisë. Sytë i mbetën te po ajo dritare-zë e vogël. Aty një kokë gruaje se ç'bënte, dukej trazonte në një tenxhere. Për një çast iu bë se qe nëna e tij, po flokët s'i kishte ashtu të trazuar si kjo këtu, gruaja e tij. Nëna gjithnjë i mblidhte nga prapa dhe koka i dukej e vogël sa një shegë.

I kujtohej nëna si një vegim.

Dikur atij i pëlqente të shëtiste me prindët, i zënë për dore. Dhe sa ngrohtë ashtu në mes dy dashurish. Herë-herë u shtrëngohej fort pas duarve, ngrinte këmbët e shkëputej kështu nga toka dhe u varej me të gjithë peshën e trupit në duar, duke u lëkundur si në kolovajzë. Babai dhe nëna qeshnin me të madhe. Dhe ai provonte prapë, më fort, që t'i dëgjonte ata duke qeshur... Nënës i anohej trupi nga kjo lodër. Ndërsa babai s'donte t'ia dinte. Ishte trupmadh dhe i fuqishëm. Nëna dukej si një pupël para tij. Kur kalonin buzë një kanali të vogël uji-tës në fshatin e gjyshit, ai hipte sipër lehës dhe i dukej vetja me krahë: «Babi, afrohu, shih, ta kalova... ta kalova.» Ndërsa nëna nuk ishte e denjë për këtë provë, ajo dukej menjëherë që qe e vockël.

Kur venin te gjyshi, i shihte ata të bërbelitnin ca gjëra që ai s'i merrte vesh, sado që mundohej të kapte diçka nga bisedat e tyre; ata ruheshin nga ai. Nëna s'para dukej në qejf kur vinte te gjyshi dhe një e dy e merrte djalin e bridhnin fushave, ku soditnin fshatarkat me furka në brez e me shami me ojna. Mblidhnin margarita dhe bënin kurora. Pastaj shko-

nin në pyll për luleshtrydhet që mezi i gjenin.

Nëna duhej të kishte sy të bukur; duhej, se kishte dëgjuar njëherë nga ca njerëz që rrinin në rrugë e bisedonin. Kur kaloi ajo me të birin zënë për dore, ai dëgjoji mirë që folën për sytë e saj. Që atëherë atij iu mbush mendja se duhej të rritej disa vite më shumë që ata xhaxhat të mos i thoshin gjë nënës. Që atë çast ai s'duhej të ishte më një fëmijë, por një mbrojtës. Nuk kishte qejf nëna të dilte vetëm. Babai s'ia vinte veshin shumë dhe nënës shpesh i binte të dilte vetëm me djalin.

Një ditë tjetër, në qytet, ai pa ca xhaxha të tjerë që rrinin ngeshëm para pragut të një dyqani. Atij i hipi frika se mos i thoshin gjë nënës, prandaj përdori një marifet. Doli nga krahu i tyre, duke e nxjerrë nënën në krahun tjetër, dhe filloi t'i bënte njëra pas tjetrës pyetje kot më kot, ç'ti vinte ndër mend, dhe pastaj iu lut të kapërcenin trotuarin. Askush s'kishte të drejtë t'i fliste nënës së tij. As babai nuk i thoshte ndonjë gjë për sytë.

Pastaj erdhën ca ditë të ftohta si akull. Ajo seç kishte një sjellje të çuditshme, ofshante dhe sytë i kishte gjithnjë si të përlotur e të fshirë keq. Edhe babai rrinte i zymtë e pa qejf. Djali shihte herë njërin e herë tjetrin, pa kuptuar gjë. Ata silleshin në një mënyrë që djalin e vinte në mendime. Ai nuk mundej, madje nuk donte as të mendonte. Vente sa te njëri te tjetri. Babai ishte i ashpër dhe gjithë kohën pinte duhan, por për nënën i vinte keq ca më shumë.

Kur vente në shkollë, shtëpia harrohej për pak kohë. Dielli ngrohte, dhe fëmijët uleshin nëpër pragje e hanin bukën. Pastaj loznin me litarë, petash, syllambyllazi, derisa binte zilja

që lajmëronte se pushimi kishte mbaruar.

Mësuesja nuk i bërtiste kur ai bënte ndonjë çapkenllëk dhe herë pas here ia lëmonte kokën më shumë se të tjerëve. Ajo e shihte si ndryshe tani. Djalin e shponin këto shikime dhe i vinte t'ia përplaste në fytyrë dashamirësinë.

Zilja e orës së fundit. Këmbët e ngutura mezi prisnin të lëshoheshin, çantat përplaseshin dhe ata zienin nga dëshira për t'u kthyer sa më parë në shtëpi. Seç ndiente një zili të vogël për fëmijët, për shtëpitë e tyre. Atje duhej të ishte ngrohtë!

Ai shtrëngonte çantën fort, ngadalësonte hapat, shtynte derën e kopshtit dhe ndiente frikë. Në shtëpi prapë ishte ftohtë... dhe prapë po ato fjolla tymi duhani si mjegull e holluar që ndehej në shtëpi e që s'të bënte ta vështroje.

Ishin ditë të gjata e pa fund. Nëna dukej e lodhur dhe çdo herë që hynte ai në shtëpi, bisedat ndërpriteshin si me thikë. Vogëlushit i vinte për të qarë. Do të donte ta pyeste babanë përse sillej kështu më nënën, t'i lutej nënës ta merrte me të mirë babanë, po vështrimi i tyre i ftohtë ia lëshonte zemrën e fjalët s'i vinin në mendje.

Pastaj ndodhi ajo që pritej...

Nëna atë natë s'u nda prej djalit. Sesi u zgjua, — një çast që ajo lëvizti, — dhe ai e pa veten në krahët e saj. Ajo e përkëdheli, e puthi dhe dy pika të nxeha ia lagën faqet.

Të nesërmen e asaj dite ajo s'ishte më. Në shtëpi mbretëronte zbrazëtia dhe heshtja. Kështu të paktën iu duk djalit. Edhe brenda vetes iu duk boshllëk. Ndiente vapë, pastaj iu bë se ndiente ftohtë. Pastaj prapë vapë.

Ai doli dhe u ul në prag të portës së jashtme. S'i bëhej të rrinte në shtëpi. Mbi stre-

hën e çatisë së fabrikës së vajit, me mure të vjetëruara, ku kishte mbirë lëmashk, gugatnin dy kumuri. Trupi i tyre shkëlqente nga një e hirtë e pastër e larushitur, që shkrihej me sfondin gri. Djali nuk i ngau me llastiqe, siç bënte herë të tjera. Ato u shkëputën e fluturuan lart, duke u shndërruar në dy njolla të vogla, që sa/ vinin e zhdukeshin. «Mirëpo ato do të kthehen prapë», mendoj djali.

Një ditë prej ditësh e lanë prapa shtëpinë dhe kopshtin me zambakë dhe pemët. Djali e shihte me pikëllim shtëpinë e tij të braktisur, pa jetë. Ai do të shkonte të banonte te gjyshi. Dhe babai, si t'ia kishte thithur mendimet, i tha: «Unë do të kthehem shpejt, pas disa ditësh, ti do të rrish këtu te gjyshja!

Pleqtë e pritën me dashuri dhe pezm.

— Kolopuçi i gjyshit, do të dalim bashkë për shapka, të pëlqen gjuetia e shapkave? — tha gjyshi. Djali s'foli.

Babai e kishte shtrënguar fort para se të ndaheshin, bile e kishte puthur; ai kurrë s'e puthte, nëna po.

Gjyshja i tha:

— Thuamë, shpirt, çfarë të hahet?

Gjyshi ia mbushi duart me karamеле. Ata s'e kishin zakon një gjë të tillë. Përkundrazi, gjyshi i kishte me krëk përkëdheljet dhe thoshte se s'gënjehen burrat me sheqerka. Atij i erdhi të përzier. Një ndjenjë sfilitëse, si ajo që provon kur gjendesh në një qytet të huaj për pushime dhe një natë papritur prindët duan të shkojnë diku, por fëmija nuk do të rrijë vetëm. Ata presin sa ta zërë gjumi dhe pastaj ngadalë, pa bërë zhurmë, dalin nga dhoma. Fëmija zgjohet nga zhurma e një makine, dera e së cilës mbyllet me forcë. Hidhet nga shtra-

ti dhe me klithma kërcen jashtë duke ndjekur makinën që ndërkohë bëhet erë. Qan në mes të rrugës me ngashërim dhe i duket se e kanë braktisur përgjithnjë. Qan e qan, derisa e zë gjumi në duart e zonjës së shtëpisë, duke u ngushëlluar se ata do të vijnë prapë...

Oh, ajo ditë!

Një lot ia njomi cepin e buzës e pastaj rrëshqiti poshtë nën mjekër... e mbeti aty pezull si pikë vese. Nuk po e duronte dot peshën e kujtimeve.

Ai u përmend, ktheu vështrimin nga i biri dhe vuri buzën në gaz i trishtuar. E ngriti djalin hopa, e shtrëngoi fort dhe i tha:

— Hajde vrapojmë, e sheh, mamaja na pret.

Djali vështronte vetëm në një drejtim, anë prej nga zbardhëllonte rruga e ngushtë, e gjatë pa fund, që dukej sikur torturohej nga përdredhjet. Silueta e nënës, si pikë, vinte e zmadhohej sa më shumë zvogëlohej largësia midis tyre.

Përtej vetes

I ndoqa me sy dy siluetat e tyre tek largoheshin. Djali im i vogël zvariste këmbët nëpër zallishtën e kopshtit të spitalit duke u munduar të bënte sa më tepër zhurmë. I ati u kthye nja dy herë për t'i tërhequr vëmendjen dhe me marifet hodhi sytë këtej, nga dritarja e qoshkut të katit të tretë. Sikur e ndjeu që unë po i ndiqja me sy. Vështrimet tona duhej të ishin takuar sepse ndonëse distanca mes nesh qe e madhe, unë shihja në atë pikë ku duhej të ishin sytë e tij. Ndjeva një sëmbim. Më dukej se më kishin lënë atje përgjithmonë, vetëm përballë asaj dite të gjatë, në atë spital me një emër aq të keq, me ca të sëmurë të çuditshëm që të ngjallnin në shpirt ndjenja që përnjimend të dukej se do të ta shqyenin zemrën. Më erdhi t'u thërritja atyre të ktheheshin mbrapsht, të më merrnin, të mos më linin aty vetëm, mes asaj brengje që më kishte pushtuar; më vinte t'i gru-

shtoja ata xhama të akullt që aq lehtësisht e pa përfillje më ndanin nga jeta e vërtetë. Ajo ishte jetë, ajo që bëhej atje, jashtë në ajrin e pastër e të freskët. Këtu brenda s'bëje gjë tjetër, veç nginjesh me erë ilaçesh, me kotësi ditësh të përgjumura e të vrenjtura, të veshura me një tis mjegulle që mbetet nga mëngjesi deri në darkë pa u holluar fare. Nuk e di se si u mbajta pa thirrur, ndoshta prej turpit nga dy të sëmurat e tjera që më vëzhgonin në heshtje nga shtretërit e tyre. Unë vetëm sa u kisha thënë «mirëdita», vetëm kaq, sa kisha thyer akullin. Doja ose s'doja ato do të hynin në mënyrë të pashmangshme në jetën time.

Bredhat në oborr jeshilonin me një të gjelbër të pastër e të thellë. Mjegulla e lehtë pendë zvarritej ngadalë nëpër ta. Qe një ditë e hirtë, megjithatë! Një ngashërim po më shtrëngonte në gjoks dhe dy lot të nxehtë më rrodhën mbi mollëzat e duarve, që, për çudi, më dridheshin lehtë, me një ritëm që s'e zotëroja dot. Pastaj rrëshqitën, qëndruan në mëdyshje dhe mbetën pezull aty si dy pika vese.

Kohët e fundit më ishin dobësuar nervat dhe kjo shfaqej jo me nervozizëm, por me një gjendje depresive të vazhdueshme, prekesha shpejt dhe dhembja e kokës s'më ndahej. Kjo qe e padurueshme, më topiste e më bënte indiferente edhe karshi gjërave më të bukura të jetës. Më dukej se po humbisja aftësinë për të jetuar ashtu siç kisha jetuar deri para se të sëmuresha. Por e keqja më e madhe qe që nuk doja të shihja njeri me sy; këtë me siguri duhej të ma shkaktonte dhembja e kokës. Nuk duroja dot as fëmijët, zhurma më e vogël e tyre më acaronte.

Unë, që para pak kohësh s'bëja dot pa zhu-

rmën e njerëzve që më rrethonin, aq sa ajo më dukej si muzikë e bukur, të kaloja në këtë skaj?!

Hoqa robdëshambrin nga krahët dhe u shtriva. I pashë dy shoqet e dhomës në një mënyrë të tillë, a thua se kishin hyrë në shtëpinë time pa më marrë leje. Oh, ç'bezdi, doja të isha vetëm fare. E ndjeva se nuk kisha të drejtë dhe fillova t'i bija më qafë vetes, por pa dobi; kjo ndjenjë neverie nuk ishte imja, që një gjë e huaj, që nuk di se nga vinte e hynte brenda meje për të më larguar nga njerëzit, për të më izoluar prej tyre. Luftoja me të gjitha forcat, aq sa mundesha e megjithatë nuk i bëja dot ballë. Nuk doja ta kuptoja, aq më pak ta besoja se isha një e sëmurë me një neurozë fillestare por që, po të mos i bija pas, kështu u kishin thënë mjekët njerëzve të mi, mund të bëhej serioze.

Këtë gjë ma thanë me shumë kujdes dhe unë bëra sikur besova: pacientë të tillë besojnë më shumë veten se të tjerët dhe kundrejt tyre luajnë role më së miri. Edhe unë nuk bëja përjashtim.

Kur erdhi biseda te shtrimi në spital, kurrësi nuk desha të pranoja. «Nuk dua t'ia degjoj emrin», thashë. «Të shtrohem në një spital neurologjik, gjë që s'bëhet, i vini kapak këtij muhabeti. Do të kurohem në shtëpi, e ndërkohë punën nuk do ta ndërpres», u thashë njerëzve të mi.

Kjo kishte ndodhur para gjashtë muajsh. Mirëpo e ndieja se s'kisha ndonjë përmirësim e gjendja sa vinte keqësohej, derisa mbërriti ajo ditë që u gjenda këtu. E sëmura e dhomës 42.

Në këto mendime më gjeti Teti, mjekja që më kishte nën kujdes. Ajo hyri me atë çapin

e saj të lehtë si një fëshfërimë fustani. Pasi u buzëqeshi dy grave, erdh e u ul te krevati im. Unë u mundova t'i buzëqeshja, duket pa sukses. Ajo e vuri re shqetësimin tim.

— Hë, — më tha — s'po të shoh mirë ç'ke?

— Asgjë, — i thashë, — ashtu kot, sesi më erdhi. Po ti nga e kuptove?

— Po s'qemë të zotë të njohim pacientët tanë, s'kemi gjë në vijë.

Më hodhi dorën në sup dhe ma bëri me sy nga dritarja:

— Do të vijë prapë, — më tha, — dhe takimi pas ndarjes është më i bukur, besomë! Kjo që po të ndodh ty, është e ngjashme me atë që kam ndier kur më shpunë prindët për të parën herë në kampin e pionierëve. Nuk doja të haja e të shoqërohesh me njeri. Rrija në pritje, me padurim për të parë prindët. Kur erdhën ditën e takimit, u lëshova drejt tyre si e marrë. Nuk shqitesha nga krahët e tyre. Qaja me ngashërim e më dukej se s'do të bashkohesha kurrë me ta, dhe kjo m'u përforcua edhe më kur m'i mbushën duart dhe prehrin me të ngrëna shtëpie e të blera. Kur morën për të ikur, unë i plasa gjërat në tokë dhe shpërtheva në të qara duke i ndjekur me sy. Dhe s'isha fort e vogël. E megjithatë nuk më morën me vete, për të më vënë në sedër. Edhe sot nuk e harroj sa e fortë ishte ajo ndjenjë.

I shtrëngova dorën me dashamirësi.

— Teti, s'e kam vetëm aty, kuptomë, mua në këtë spital sesi më duket, është shumë e rëndë.

— Mos fol ashtu. Ti edhe ke lexuar për sëmundjen tënde. Kjo është sëmundje si gjithë të tjerat, ç'ka këtu për turp? E sheh dhe vetë

që është një paragjykim. Këtu ka që nga reumatizmalët e deri tek ata që kanë pësuar paralizë. Për më tepër, ti ke një neurozë të lehtë të shkaktuar nga lodhja e punës së sforcuar këto kohët e fundit. Nesër do të të filloj kurën. Nuk zgjat shumë. Kam një preparat të ri që jep efekt të menjëhershëm. E gjeta në një revistë dhe bëmë porosinë. Por duhet të dish një gjë: ti e ke më shumë në dorë sesa ilaçi shërimin tënd. Një gjendje e mirë shpirtërore, në përgjithësi për të gjitha sëmundjet, në veçanti për tënden, është ilaçi më i mirë. E për këtë duhet pak vullnet, që për fat të keq ne nuk e zotërojmë dot të gjithë; kjo është dhunti, privilegj që natyra ua jep disave si ti. Unë kam shumë besim! — dhe ajo u ngrit me një buzagaz të çiltër e gati fëmijëror.

Si është jeta, sa e çuditshme. Një ditë prej ditësh të vë në dorën e një njeriu që ti i ke harruar ndoshta edhe emrin, megjithëse e ke pasur shoqe shkollë dikur. Je zënë me të për një fjale goje, apo për një vend afër dritares në fjetoren e aksionistëve dhe as të shkon në mendje se njëherë do të piqesh me të në rrethana krejtësisht të tjera. Ti pacient, ai mjek, ose e kundërta. Dhe ndonëse që atëherë s'je parë me të e vitet duken se kanë hedhur mjegull mbi kujtimet e largëta, mjafton një shkëndijë e vogël për të ta rikthyer deri dhe në detaje atë kohë që të gjithë e kujtojnë me dashuri e jo pa buzëqeshur.

Kështu pak a shumë ndodhi dhe me mua. Porse me një ndryshim. Tetin unë e kisha shoqe klase në vitet e fillores, pastaj u takuam përsëri në gjimnaz.

Ajo që një vajzë e hollë, me dy gërsheta, e heshtur e që studionte shumë. Kaq mund të

them për Tetin e asaj kohe; do të shtoja dhe një hollësi tjetër: si vajzë me njëfarë pamje e që s'ua varte shumë djemve, nuk mund të kalonte pa u ngacmuar! Djemtë e klasës, ata më të hedhurit, i kishin ngjitur nofkën «Natur mort».

Megjithëse ishim natyra të kundërta, Tetit i shkante shoqëria me mua. Pastaj u ndamë; ajo në mjekësi, unë për histori-gjeografi. Dhe ja, rasti e solli të takoheshim këtu. Dhe njoha një tjetër Teti. Në të gjithë pamjen e saj kishte diçka fisnike. Në mënyrën se si rrinte, si krihej se si fliste me atë zërin e këndshëm, dukej një finesë e butë femërore. Në qoftë se thuhet se disa njerëz në njëfarë moshe zbu-kurohen më shumë sesa në rini, për këtë me siguri qenë bërë shkak disa gra si Teti. Të dukej sikur ajo e kishte njohur zjarrin e rinisë në kohën që shoqet e saj e kishin shpen-zuar. Isha e kënaqur që do të më mjekonte ajo, shoqja ime.

Ktheva njëherë sytë nga dy gratë e tjera. Ato po flinin. Të them të drejtën, s'ua kisha parë mirë fytyrat. Mundohesha të kujtoja ndo-një tipar, por qe e kotë. Përshtypja që duhej t'u kisha lënë, s'qe e mirë. U tregova egoiste, vetëm hallin tim qaja.

Kisha afër një vit që punoja me intensi-tet. Bëja pjesë në ekipin që drejtonte punimet e një muzeu që duhej dorëzuar në afatin e caktuar. Ishte fjala për një përvjetor me rën-dësi. Ndërkohë kisha disertacionin në dorë e do-ja ta mbroja po në atë kohë, dhe nga ana tje-tër duhej ripunuar një pjesë teksti që e ki-ssha marrë unë përsipër. Erdhën e m'u grum-bulluan punë me një dëndësi të tillë, saqë s'di-ja, nga t'ia mbaja. Drejtori më tha të shkëpu-

tesha nga puna e të merrja lejen e provimeve, por nuk mund t'ua lija shokëve barrën time. Natë e ditë më rrinte mendja te punët e mia, dhe fillova t'ia varja shtëpisë. Ime vjehërr erdh e u vendos te ne, se i vinte keq për të birin që, siç thoshte ajo, «i ishin futur sytë brenda». Kishte një të drejtë për t'u ankuar, s'do të prishej bota sikur ta shtyja disertacionin. Mirëpo njëfarë sedre e sëmure më tepër sesa ambicja për t'u dukur më bënte të mos tërhiqesha.

Pasi m'u desh të ndërpritja punën dhe mjekët filluan të më mbanin me raport në shtëpi, fillova ta besoja të vërtetën e hidhur që unë isha i sëmure. Kjo më bëri të mbyllesha në vetvete. Asnjë gjë s'më gëzonte. Kaluan kështu gjashtë muaj, një jetë e tërë. Pagjumësia sa vinte e më tepër më mundonte.

— Doktoreshë, — i thashë të nesërmen Teti, — sikur të...

— Teti, — më ndërpreu ajo.

— Mirë pra, Teti, a mund të më japësh një ilaç që të më kthejë aftësinë kryesore: të dua njerëzit, të ndiej nevojën e pranisë së tyre? Kjo më mundon së tepërmi. I sheh këto dy paciente? Nuk mund t'i duroj dot kur ato kanë shqetësime, në një kohë që mjaft kam të miat. Do të doja të isha vetëm në dhomë.

— Deri këtu, Kati, je në rregull, — më tha ajo krejt e qetë, — dhe s'ke nevojë për ilaçe. Le që të tilla që kërkon ti s'ka, — qeshi. Pa dashje kisha kërkuar një gjë të pamundur, si fëmijët. — Ti e ke atë që kërkon, vetëm s'do ta shohësh. Më tepër është një sugjestionim i vetvetes sesa një realitet. Pastaj dhimbja e kokës të ka çoroditur pak; do të të kalojë.

— S'i është e mundur? — i thashë.

— Do të ta provoj këtë, — dhe asaj i ndri-

tën sytë nga një shkëndijë gëzimi; dukej sikur kishte zgjidhur një problem të vështirë. — Nesër do të të çoj në një dhomë ku do të jesh vetëm, mirë?

Unë pohova me kënaqësi.

Ditët që rrodhën pastaj qenë më të rëndomta. Dita nga nata për mua s'kishte kufi. Për të lexuar nuk më lexohej, që të mund të harroja mendjen. Kisha humbur çdo interes, më dukej se isha më mirë mes halleve të shoqeve të dhomës fqinjë.

Njëra prej tyre më erdhi një ditë për vizitë në dhomë. Kur e pashë, shtanga. Ajo ishte palosur thujse dysh. Sa nuk thirra nga hutimi, por, kur pashë sytë e saj, ata sy që më shihnin gjithë përzemërsi, e mblodha dhe bëra sikur kjo pamje ishte e njohur për mua.

— Ulu përballë meje, në shtratin aty. — i thashë. Dhe dihet që në këto vende biseda e parë është sëmundja e shkaqet e saj; vajza ose më mirë gruaja e re, që s'ishte as njëzet e pesë vjeçe, kish pasur një martesë tërë peripecira. Më tregoi me thjeshtësi jetën e saj; se sa kishte vuajtur për të marrë atë që kishte për burrë, se si kishte ikur nga shtëpia e familja i mbajti mëri për vite me radhë.

— Tani kam tre vjet që bëhem me njerëzit e mi dhe jam e lumtur. Edhe burrin, edhe fëmijën edhe njerëzit e mi i kam tani, po, ja, më ra kjo sëmundje...

— Mos, mos fol ashtu, — gati sa s'thirra, — ti do të shërohesh patjetër.

Të vinte keq ta shije në atë pozicion, sikur nga çasti në çast do të binte. Veç kësaj edhe lodhje duhej të kishte. Edhe pse e kërrusur, dallohej që kish shtat të lartë dhe një fytyrë tërheqëse e të freskët.

Ajo që kurajoze. E mblodhi veten menjëherë dhe filloi të tregonte për ca ditë «mjalti» që kish kaluar në «Hotelin e madh», së bashku me të shoqin, dy-tri ditë para se të shtrohej.

— Zëmë një dhomë, — filloi të tregonte, — që kishte dhe dush brenda. E kam shfrytëzuar paq, mëngjes, drekë, darkë. A e di, Kati, — dhe i ndritën sytë kur arriti në këtë pikë, zëri iu forcua e filloi të fliste, për habinë time, me pasion, — kur rrija në atë vaskën me uinë të ngrohtë valë, deri aq sa mund të duronte lëkura, më dukej se mund t'i lëvizja pak gishtërinjtë e këmbëve dhe këtu prapa, — dhe vuri dorën në vertebrat e fundit të shtyllës kurrizore, — sikur më lirohej diçka dhe ndieja një lehtësim në trup. Gati më vinte ta besoja se s'kisha asgjë, sa kohë që gjendesha në atë vaskë, prandaj dhe e zgjatja banjën. Prisja derisa vinte im shoq dhe atëherë fshihesha shpejt e shpejt dhe nxitoja tek ai ta përqafoja sa kohë që s'më kishte ikur ngrohtësia e trupit. Më dukej vetja e drejtuar, ngaqë e kisha të çliruar muskulaturën. Pastaj. — sytë e saj u veshën, — pastaj, sapo ftohesh, cdo gjë mbetet ashtu siç që. Mezi prisja banjën tjetër. Kisha një dëshirë të marrë për t'u matur me tim shoq. Kemi që në gati njëlloj të gjatë. Në ato çaste më dukej se isha drejtuar dhe habitesha se si nuk e shihte ai këtë.

— Asnjëherë s'i ra në sy kjo gjë?

— Duket s'që e vërtetë, përderisa s'kuptoi ndonjë ndryshim. Megjithëse gishat i lëvizja nga pak, për këtë jam e sigurt. Mos, më thoshte ai, mos se do të ftohesh. Ai i kuptonte orvajtjet e mia të kota e përpiquej të mos më lëndonte.

— Nga mënyra se si fliste ajo për të shoqin,

unë kuptova sa shumë duheshin ata dy njerëz të thjeshtë që e gëlltitnin vuajtjen e tyre në heshtje, pa shqetësuar njeri, pa iu ankuar askujt.

Në korridor u dëgjua tingëllima e pandërprerë e telefonit. Pastaj u duk koka e sanitares me krifën e flokëve bardhoshë e tëmthet e rrufitur.

— Vali, në telefon, — tha ajo dhe i vuri supin nën krah për ta ndihmuar të ngrihej.

Nga dera e hapur dëgjoheshin shkoqur copëza bisede. Nga nënryra se si ajo i përgjigjej. kuptoja se ai ishte i shqetësuar e diç kërkonte me lutje.

— ...Pas dy ditësh më thanë, pse? S'kam frikë, përkundrazi... Kush ta ka mbushur mendjen... eee, ku dinë gjë ata... mirë, do të të dëgjoj, nuk do të pranoj... Kur do të vish?... po, më ka marrë...

Ajo e uli receptorin dhe erdhi pranë meje.

— Ai ka frikë, — tha. — Ishte i alarmuar. I premtova sa për ta qetësuar. Në të vërtetë e kam hedhur firmën, nuk luaj nga imja. S'dua t'i bëhem barrë atij. Më mirë të mbledh mendjen. Mjekët më thanë se s'ka rrugë tjetër vec operacionit.

— Si? — kërceva unë nga shtrati. Kisha dëgjuar për operacionet dhe rrezikun e tyre. — Mos prano — i thashë.

— Megjithatë, unë kam besim te mjekët. Pastaj, kur sheh një mundësi për të shpëtuar nga kjo gjendje, e di që njeriu afron të mirën e të keqen s'e mendon kurrë? Ah, çfarë s'do të jepja të bëhesha njeri normal si gjithë ju të tjerët.

Ajo më quante mua njeri normal. Po unë, vallë, si e quaja veten? Më erdhi keq e turp.

Gjatë gjithë kohës që ndenjëm bashkë, vetëm atë ah dëgjova nga goja e saj; edhe ai doli ashtu, në një dëshirore plot optimizëm për jetën, pa qaravitje, pa zili pa smirë për ne «të shëndoshët» me një lutje për t'u renditur edhe ajo në radhët tona.

Tërë atë natë s'fjeta. Koka më ziente po, për çudi, nuk më dhimbte. Truri filloi të më punonte; më dukej se po çlirohesha nga ajo gjendje plogështie.

Kisha dëgjuar që fatkeqët janë egoistë, cinikë, madje të padrejtë.

Nga dhimbja që ndjeva për të, kuptova se sa banale janë të gjitha këto «ankime» që na shtyjnë shpesh ta ndërlikojmë jetën tonë. Dhe nuk e di pse fillova të mos e shihja më veten time si të sëmurë.

*

* * *

Nata dalëngadalë po tretej. Yjtë po shkëpu-teshin nga shkuma e errësirës; dukej mot i bukur, kishte edhe re, që u ngjanin puplave. Ato ishin pa formë e fije-fije, saqë s'kishe dëshirë t'i vështroje. Për herë të parë gjatë atyre muajve të sëmundjes sime m'u kujtuan ditët e bukura, kur bridhnim së bashku me fëmijët nëpër ca vende me lëmashk të freskët; uleshim ndanë një guri të madh duke soditur pemët e korijes, pastaj fëmijët futeshin midis trungjeve për të kërkuar luleshtrydhet që duhej të ndodheshin aty patjetër, si në librat e përrallave.

Në orën 9, ora e zakonshme e vizitave, erdhi

Teti. Kur më pa ashtu si të kisha dalë nga një kllapi, më pyeti:

— Hë, si i ke punët? I ke pirë ilaçet e gjumit?

— Ulu, — i thashë, — dhe dëgjomë. Ilaçet i kam pirë, por s'më bënë asnjë efekt, siç e sheh.

— Çka ndodhur me ty, Kati?

— Ajo shoqja e dhomës fqinjë, Vali, nusja e re te shtrati i parë, ma këputi shpirtin. Duhet ndihmuar.

— Tani do të rrish rehat ti, apo si? — Dukej sheshit që pas atyre fjalëve ajo mundohej të fshihte kënaqësinë profesionale që po i jep-te ky zgjimi im i befasishëm. — Mos do të bëhesh më keq? Kujdesu më mirë për veten tënde.

— Teti, — i thashë, — ti s'je e bindur për këto që po thua, nuk je ashtu ti. E, sa për mua, përderisa jam në spital, nuk mund të shoh vetëm hallin tim. Qenka e pamundur; kur të dal që këtej, pretoj të jem e qetë. Ajo pas dy ditësh do të operohet. Ka emocion, ndonëse s'e bën veten. Vizitoje njëherë, mbase s'është për operacion. Të lutem, bëje për atë, jo për hatrin tim, bëje për hir të detyrës... Më fal, Teti, — shtova pastaj, duke e kuptuar se e kisha tepruar.

— Kati, kuptomë, në mjekësi janë disa gjëra delikate. Nuk duhet ndërhyrë te njëri-tjetri. Ajo është paciente e doktor Gazmendit. Pacientja është diagnostikuar me hernie diskale, s'ka rrugë tjetër veç operacionit. Kjo është vendosur nga konsulta. Pse të ndërhyj kot për një gjë që është e qartë. Unë s'do të ndryshoja asgjë në këtë mes. Pastaj, këto operacione sot realizohen me sukses.

— Megjithatë duhet menduar më e keqja. Po sikur ta ketë ajo atë fat?

— Të lutem, Kati, mos ma kërko një gjë të tillë, dhe kij më tepër kujdes për veten, — tha ajo me njëfarë pezmi e bëri të dilte. Nuk qe mësuar t'ua prishte njerëzve.

Megjithatë unë s'mund të rrija e qetë. Truri im qe zënë i tëri me mendimin se duhej bërë diçka për Valin. Po kjo mbetej një dëshirë e asgjë më shumë. Ç'mund të bëja me paditurinë time?

— Prit dhe pak, — këmbëngula unë, — veç po ta dëgjoje kur po më tregonte për ca banja që bënte. Aq e madhe ishte dëshira e saj për ta realizuar atë që shpresonte, saqë i dukej sikur pas çdo banje e ndiente trupin më të lehtësuar.

— Si the? — pyeti Teti.

— Po pra, pas çdo banje asaj i dukej se i çlirohej muskulatura dhe trupi i drejtohej; kë-shtu më tha me bindje. — M'u duk sikur Teti i interesoi ky pohim. Në sytë e saj pashë se si po firohej ngurrimi. Ajo tërhoqi derën mendueshëm dhe unë i ndjeva hapat në drejtim të kundërt nga ai që prisja.

Agu me mjegullimin vezullues preku dritaren time. E hapa dhe fillova të thithja ajër të freskët. Në oborr megjithatë ishte qetësi. Një erë e lehtë luante nëpër halat majëmprehta të bredhave hijerëndë e degët e lavandës. Rruginat e shtruara me zhavorr qarkoheshin nga një lloj shkurreje me lulëzim të trëndafiltë, të ngjashme me shkurret e tamariskut, që rriten buzë detit. Piskama e çerrave dhe harabelave të zgjonte ndjenja të çuditshme.

Brenda nuk rrihej e megjithatë s'kisha ç'bëja. Hodha robdëshambrin krahëve dhe u sula në

dhomën fqinjë. Po derën e hapa me kujdes dhe e pashë Valin tek flinte e qetë. Flokët e zinj tërë krela i kishin rënë rrëmujshtëm mbi fytyrën bardhoshe.

Fillova ta tundja. Ajo u zgjua.

— Vali, — i thashë e paduruar, — erdhi Teti mbrëmë, a të pyeti? — Ajo u ngrit ndenjurr, u mbështet pas shpinës së shtratit dhe m'i mori duart në të sajat.

— Më tha se do të më vizitonte.

«E çuditshme, mendova, ndërkohë që tërhiqja derën nga pas, ku i gjen forcat të jetë aq e qetë.» Hyra në dhomë dhe u mora me tualetin e mëngjesit. Për herë të parë gjatë atyre ditëve të spitalit po e bëja këtë rit me kënaqësi dhe fillova t'u hiqja krehër flokëve me qejf.

— Teti, — i thirra pësa e pashë të hynte në derë. Ajo shtangu nga ky ekzaltim imi, që ndihej menjëherë. — Ti sot do ta vizitosh Valin, si thua, sepse kam një shpresë. Seç kam një parandjenjë. — Ajo më pa me kërshtëri. Vështrimet tona u takuan. Ajo e njihte mirë këmbënguljen time. Qeshi dhe më tha që s'më shpëtonte gjë.

Pasi e zhveshi dhe e kontrollloi nga kurrizi, Teti e vuri Valin të ecte disa herë nëpër dhomë. Pastaj i kërkoi ta tregonte dhe një herë, deri në hollësitë më të imta, atë që i kishte ndodhur në hotel. Interesimi i saj tregonte se po i ngjallehin shpresat.

Pasi Vali mbaroi së treguari, Teti u drejtua nga unë duke më shpjeguar me zë të ulët se neurozat kapin një diapazon të gjerë llojesh, rreth 200. Ato japin të tilla deformime që ngjajnë me diagnozën e vënë. Sëmundja mund të vijë nga shkakut i një traume nervore që

jep pasoja aty për aty, por, sipas rastit, edhe pas shumë kohësh.

— Tamam, — thashë, sikur të kisha zbuluar gjithçka.

— Kjo s' duket të ketë kaluar ndonjë gjë të tillë, pastaj unë e pyeta nëse kishte pasur ndonjë shqetësim, por ajo s'pohoi gjë.

— Posi, ka kaluar, dhe shumë të fortë, — u hodha unë, — po varet se si ia ke drejtuar pyetjen. Pastaj, kur nuk e di se ç'rëndësi përbën për sëmurdjen tënde një pyetje e tillë, edhe ngurron të përgjigjesh saktë, duke e quajtur si të tepërt një bisedë të tillë intime. Dhe tjetra, ajo ka parasysh jetën e qetë të këtyre viteve të fundit. Tronditjen e ka pasur këtu e gjashtë vite të shkuara.

Mjekja më pa me interes dhe në sytë e saj shkëlqeu gëzim, ai gëzim që dinë ta ndiejnë vetëm njerëzit me zemër të gjerë.

— Le të shpresojmë. Në qoftë se këto që më thatë janë të vërteta, e fituam, — dhe ajo na shtrëngonte sa njëren tjetren. — Tani do ta përsëritim atë banjën e hotelit. Do të të bëj një banjë të tillë, por në kushte artificiale, me injeksion. E efekti është shumë i shpejtë. — Ajo e tërhoqi të sëmurdën pas vetes në dhomën e saj, e injektoi menjëherë, pastaj erdhi e më thirri edhe mua për t'i bërë shoqëri Valit, se ajo do të vazhdonte vizitat, ora e të cilave po kalonte.

*

*

*

— Gjunjët po më nxehen, — filloi të entuziazmohej Vali, — tamam si atje. Ja, tani më vajti nxehtësia deri lart. Kati, po filloj të drej-

tohem! Ç'mrekulli, më duket se jam në ëndërr.

Dhe vërtet, pashë të drejtohej ai trup si lastar. Ashtu dukej shumë e bukur. S'dija ç'të bëja; më vinte të thërritja. E kapa, gati sa nuk e hoqa zvarë dhe e çova në dhomë. Shoqja tjetër s'po u besonte syve. U kënaqëm rreth ndonjë orë me gëzimin tonë, kur Vali filloi të ndiente dhe mbje dhe pak nga pak zuri të përkulej.

— Jo, — thirra e dëshpëruar, — mos, mos, mbaje veten, ç'bën ashtu! — E kapa, e mbështeta pas raftit të robave me shpinë për nga vetja. e detyrova të kapej me duar sipër tij dhe të përpiquej të zgjatej sa të qe e mundur. Unë nga ana ime i shtypja kolonën për ta penguar të përkulej. Ishte një budallallëk; veç kësaj, qe dhe punë me rrezik, siç mora vesh më vonë.

E sheh atë poçin e thyer mbi raft? — i thosha për t'ia marrë mendjen.

— E shoh, — më përgjigjej.

— Eh, shihe mirë, mos ia ndaj sytë, — vazhdoja unë në kohën që vrisja mendjen se ç'mund të shtoja ndonjë gjë tjetër. Po Vali nuk dëronte dot më. Kishte dhëmbje të forta. Atëherë e ktheva drejt vetes dhe e mbajta të gozhduar pas raftit. Fryma e saj më binte në fytyrë dhe m'u duk sikur thithja narkozë. Atëherë u kujtova që injeksioni që kishte marrë çlirohej i gaztë nëpërmjet frymënxjerrjes dhe mbi vetë pacientin s'kishte efektin që shkaktonte tek ai që e thithte. Po më pritëshin krahët dhe dhoma më vinte vërdallë. I thirra asaj tjetrës për ta ndihmuar dhe vetë u shtriva në shtrat. Po trupi i Valit s'më hiqej nga sytë gjysmë të mbyllur që me zor mundohesha t'i mbaja hapur. Me dëshpërim po shihja se si trupi i saj po përkulej ngadalë, mizorisht. Unë thirra me sa kisha në kokë «ndihmë, mos e lini të përkulet». Di-

kush kish qëndruar pranë shtratit tim; qe Teti që më buzëqeshte e lumturuar.

— Ska gjë, — më tha, — mos u alarmo, ajo tani për tani do të vejë prapë në vend. Unë vetëm sa i bëra një injeksion për të provuar nëse është e ndjeshme karshi tij. Për mendimin tim prova doli me sukses dhe kolegët duhet ta shohin rastin edhe një herë. Ndofta nuk është nevoja për operacion.

— A e di që ndihem mirë, — i thashë, duke e mbledhur veten. — Harrova përse jam këtu.

— Natën e Vitit të Ri, me ç'shoh, do ta bësh në shtëpi.

— Vërtet? — S'munda ta fshihja një gaz fëmijëror, shkakun e të cilit s'po e gjeja dot tamam.

Pas pak telefonoi i shoqi i Valit. Receptorin e mora unë, meqë u ndodha më afër. Nuk m'u durua dhe ia thashë të rehat me një frymë. «Si, është drejtuar?» u dëgjua matanë receptorit, që ai e uli para se të dëgjonte pjesën tjetër të bisedës. Unë mbeta. Drita e zbehtë e neonit i ngjante një uji të ngjyrosur. «Ai do të niset, nesër e ke këtu», mendova. Fillova të dërsiia e të grindesha me veten. Ja ç'bën zelli i tepruar. Po tani, si do t'ia bëj? Një injeksion i dytë do të qe gjysma e së keqes. Por si t'ia kërkoj Tetit këtë gjë dhe kur, në një kohë shumë të pavolitshme dhe në rrethana të papëlqyeshme. Tetin e kisha vënë përballë kolegëve. Seç kish të ca rregulla të pashkruara kjo miqësia, që nuk doja t'i kuptoja, drejt e mori! Pastaj edhe injeksioni kushtonte.

Të nesërmen ecejaket e mia nga kreu në fund të korridorit s'kishin të sosur.

Ndihesha e topitur. Tërë atë ditë më mungonte diçka. Kushdo që të më ndeshte ko-

rridoreve, do të mendonte se vrisja mendjen për gjëra të mëdha, po në të vërtetë e gjithë kjo lëvizje e vazhdueshme dhe e përhumbur nuk ishte veçse reflektim i ndijimeve të pakëndshme fizike në trupin tim. Nga gjithë mbresat e atyre ditëve plot aktivitet, s'mbeti gjë tjetër veç një zbrazëti pafundësisht lodhëse. Ky ankth duhej të qe irreal, i stisur nga pretendimet e mia të skajshme. E keqja ishte se do të shihja gjithmonë diçka prekëse edhe aty ku s'qe nevoja dhe se fantazia ime punonte pak si tepër.

Asgjë nuk mund të krahasohet me përsosmërinë e ndijimit shpirtëror që të dhuron vetëmohimi për të tjerët, ashtu siç nuk mund të krahasohet pikëllimi që provon kur sheh një tablo të trishtuar që të bën të trembesh për vdekje, veçse jo siç trembet një i rritur me përvojë, arsyeja e të cilit përpiqet të argumentojë, por ashtu siç trembet fëmija: me një frikë naive. Kjo gjendje çekuilibri më tmerronte.

Pas ca vërtitjesh të kota u futa në shtrat dhe rrija ashtu në pritje të diçkaje. Fillova të dërsija, shenjë kjo që tregonte se sëmundja ishte aty, gati në përgjim. Kisha përshtypjen sikur, si t'ju them, sikur sa të shihja një njeri timin në ato çaste, do të më shkrepse të qarët, se për këtë isha e zonja më tepër se ç'duhej! Një bezdi tjetër kjo veç gjuhës pak të trashur dhe buzëve të thara për shkak të ilaçeve.

Kishte kaluar treçereku i ditës dhe ankthi im u mek duke më lejuar një grimë qetësi. Duhej të kisha dremitur, sepse ca hapa të njohur, që u ndalën pranë shtratit tim, dukej sikur vinin nga larg dhe po aq i largët dëgjo-

hej zëri i Tetit që u përgjigjej ca pyetjeve të bëra me ton të ulët për të mos më prishur qetësinë:

«Është mirë... Ndoshta do të jetë e nevojshme të rrijë edhe ca... Vitin e Ri? Le ta bëjë në shtëpi. S'kam ndonjë kundërshtim të qëndrojnë edhe ndonjë javë më pas, pastaj silleni... Ka ndjeshmëri të theksuar, ajo e lodh nga pak, por si çdo e keqe ka edhe ajo të mirën e vet: gëzimin di ta ndiejë më mirë nga ne. Pa këtë ndërthurje, jeta asaj do t'i dukej si një shkretëtirë e vërtetë.»

*

* * *

...Ai kishte ardhur dhe, kuptohej, ishte befasuar. E gjeti gruan në gjendjen që e kishte lënë. Dhe hidhërimi pas një zhgënjimi është shumë herë më i madh. M'u desh të mbaja mbi vete vështrimin e ftohtë të syve të tij të trishtë që më fshikullonin. Si e zënë në faj, vëzhgoja bebëzat bleroshe të Valit që shkëlqenin flakë. Ajo rrinte e heshtur pranë të shoqit.

Ora 15.30. Të gjithë mjekët, me përjashtim të atyre që ishin rojë, qenë larguar nga spitali. Teti ishte akoma në dhomën e mjekëve, po plotësonte fletëdaljet. Pas një ngurrimi, trokita. Ajo e kuptoi që diçka kisha.

— Hë, — më tha.

— Teti, një kërkesë të fundit, — thashë si e zënë në faj. Bëje Valin të ngrihet në këmbë edhe një herë.

— Po ç'është nevoja tani. Rëndësi ka që

ajo u diagnostikua. Injeksione të tilla janë të kushtueshme. Pastaj, — dhe ajo pa orën, — fëmijët e mi, nuk duan edhe ata të bëjnë Vit të Ri? Më beso, nuk u kam përgatitur asgjë. Zor se në këtë orë gjen ëmbëlsirë të gatshme. Kam një javë që s'mblidhem në shtëpi.

— Teti, ndiej një barrë në kurriz, i ka ardhur i shoqi e s'do që ta besojë.

— Aaa, kështu qenka, mirë, flas unë me të. Pastaj dalim bashkë, mirë?

Më hodhi dorën në sup.

— Teti, — i thashë unë e ngashëryer, — ti je shumë e mirë. Jo vetëm si mjeke...

— Kati, ti po e shëron vetë veten tënde, unë sa të ndihmoj. Por gëzohem më shumë për Valin. Sonte kam çfarë t'u tregoj atyre në shtëpi, — më ndërpreu ajo me butësi. Ndriste nga gëzimi.

...Atë natë të Vitit të Ri në tryezën time nuk u ulën dy miqtë e rinj. Por tërë kohës unë fola për ta.

Njerëzit

Qemë nisur për të bërë pushimet e verës. Ne rrallë ndaleshim nëpër pika ku qytetërimi, sidoqoftë, i lë gjurmët e veta mbi bukuritë natyrore të vendit. Çdo vit na pëlqente të shihnim vende të reja, që mundësisht të ishin sa më të qeta. Ishim modestë në kërkesa, ndonëse kjo modesti, sipas disave që s'i kanë kapërcyer kurrë kufijtë e qytetit, me përjashtim të dy javëve të përvitshme që i kalojnë detyrimisht në plazhin e Durrësit dhe kanë frikë nga peripeçitë e bukura e të papriturat, merrej si njëfarë ekstravagance.

Në qendrat e pushimit të populluara shumë, që kanë dhe ato sigurisht joshjen e vet, e ndien veten pak si të ndrydhur. Neve na pëlqen deti, me brigjet e shkreta, me valët që turren me atë ritmin e tyre të njëtrajtshëm, kafshojnë njëra-tjetrën me dhëmbë shkumëbardhë, përhidhen, përplasen, shkrihen, treten

për t'u ripërtërirë, dhe kjo vazhdimisht natën, ditën, përherë. Kurse atje, në plazhet e mëdha, gjenden gjithmonë një numër pushuesish që parakalojnë tërë kohën buzë detit, apo rrinë e ndërrojnë fustanet për drekë e për darkë, ngarkesë e tepërt dhe e lodhshmie!

Pastaj janë edhe ato oraret e mensave, që fillojnë e mbarojnë pushimet e ne asnjëherë s'ua gjejmë anën.

E pra, ne i lëmë prapa këto gjëra e u japim liri pushimeve tona. Riviera është e virgjër akoma, për shkak të terrenit malor dhe rrugëve të gjata e të lodhshme.

Atë vit veçanërisht kisha një padurim për vendin e ri ku do të pushonim. Mezi mbërriti dita që të përgatitnim plaçkat për t'u nisur. Kësaj radhe grupi ynë nuk ishte i plotë. Fëmijët i nisëm nëpër kampe. Dihet që fëmijët janë gazi i shtëpisë etj. S'kam ndonjë kundërshtim. Por këtë herë thashë të shijojmë vetminë dhe ashtu bëmë.

Është e vështirë të mësohet njeriu menjëherë kur ndërron vend. Panorama që u shfaq para nesh nuk m'u duk ashtu siç e kisha krijuar në imagjinatë. Dhe sa herë që më ndodhte kështu, seç ndieja një dëshpërim. Prisja një bregdet shkëmbor, një gji të mbrojtur mirë, kurse në të vërtetë ai qe det i hapur dhe plazh i shkretë e pa fund, që të verbonte me ndriçimin e bardhëllemë të zallishtës së pasosur. Dallgët përplaseshin me furi pas guralecëve dhe kërkërritja e zvarritjes së tyre në breg të fuste në shpirt një ndjenjë trishtimi. Si të mos mjaftonte kjo, këmbë njeriu aty pranë. Gëlltitja mendimet e pezmin tim. Nga lodhja e rrugës së gjatë e ndieja trurin të shurdhër e trupin të mpirë.

E pësua, thashë me vete. Ç'na u desh në këtë humbëtirë, ku s'sheh frymë të gjallë veç ca zogjve vraparakë që qëmtonin ndonjë gjë tek-tuk. Nga pamja e tyre topolake në madhësinë e një grushti, i njohëm që qenë cirla, cirla të vërteta me ngjyrë të verdhëlleme. Lamë ato pak plaçka në barakën që na kishin rezervuar, një barakë gjeologësh e braktisur, dhe dolëm të bridhnim sytë. Duhej vrarë mendja edhe se ç'mund të hanim për atë ditë sa të rregulloheshim. Papritmas u dëgjua një e lehur qeni. Kthyem kokën dhe pamë se si nga një llëngë e bleruar, pranë një kanali me ujë amull që lëshonte një duhmë të rëndë, çatisën një tufë shapka të trembura. Diku pranë shtiu një çifte. Në çast pamë se si u shkëputën nga tufa një, dy shapka.

— Të kishim një çifte, s'do të qe keq në këtë pellg. Së paku do të merreshim me një punë, se gjë tjetër s'ke ç'bën këtë, — ia plasa më në fund.

— S'dashke gjë, — qeshi im shoq. — Gjuetisë së plazheve më duket se i dhe fund, tani do të ndërrosh sport.

— E pse jo, — thashë, — gjë e bukur, një veprim i thjeshtë trambe. A s'ia mbathim me kohë të mirë, sa s'është vonë, — vazhdova me një vrer të akullt. Pamja ime e trishtë, me flokët e kreshpëruar, e bëri atë të shkulej së qeshuri.

— Kaq kollaj u trembe, zonjushë? — dëgjova zërin e tij shpotitës pranë veshëve të mi, — apo të ka marrë malli për fëmijët? Ama, më duket se këtu e paske pasur hallin.

Atë ditë nuk e di si e ngrysëm. Ramë secili në shtratin e vet, ca shtretër të bërë me rripa kamerdaresh, mjaft të butë e që s'kishin të

sharë. Rrinim ashtu në heshtje, duke dëgjuar shushurimën e detit në terrin e natës.

Deti aty kishte një ngjyrë të veçantë, të gjelbëreme, që shndërrohej më tutje në një brez blu të pafund. Det i thellë e i zhurmsëm, i frikshëm e megjithatë i bukur. Mbi të ngrihej si përkrenare vigane një varg malesh të mjegulluara, të zhveshura, me damarë të shumtë gjarpërorë, ku me maja të mprehta e ku më të rrafshuara, një dekor ngjethës me bukuri të egër. E megjithatë, njerëzit, njerëzit që s'dukeshin e kishin trazuar shpirtin tim.

Atë natë në lartësinë e yjeve ngriheshin flakët e zjarreve që i ngjiteshin malit përpjetë, duke përpirë terrin me gjuhët e tyre.

— Ç'janë këto zjarre? — thashë — duke parë nga dritarja.

— I djegin për kullotë, djegin barërat e këqija.

Përballë këtyre zhveshurinave, ku fuqia e njeriut sikur ngecte, qëndronin masive shtufore, ranore, argjilore, të tarracuara e të gjelbëruara nga duart e atyre bregdetasve që syri s'ti zinte gjëkund.

— Ti, — tha im shoq, — ke ardhur për pushime dhe kujton se të gjithë duhet të jenë të ngeshëm si ti. Ashtu sikurse ndodh e kundërta kur je në valën e punës e të duket se s'ka pushues.

Unë heshtja dhe dëgjoja kërkëllitjen e guralecëve. Ndihehim të rraskapitur nga lodhja e asaj dite. Ç'bënin fëmijët, vallë? Ata me siguri shihnin ndonjë ëndërr të bukur me lepuj, me vaporë, me rroba marinare. Diku në tavan dëgjoja një gërvëllimë. Të qe ndonjë mi? Për drejt tavani prej dërrase i përcjell të zmadhuara zhurmat dhe kishte rrezik që pas disa ças-

tesh në imagjinatën time të çoroditur ai mi të shndërrohej në tigër.

Frymëmarrja në shtratin tjetër erdh e u shndërrua në gërhimë. Mbeta vetëm me errë-sirën. Pas pak mbi qepallat e mia rënduan dromca lodhjeje. Duhej të kisha humbur në gjumë.

Një shkrepimë, pastaj një gjëmim më nxori nga ajo gjendje e tendosur përgjumjeje. Hapa sytë. Kokën e ndieja të rëndë plumb. Hodha vështrimin nga dritarja. Qielli nxinte. Zogj të trembur, të çoroditur, fluturonin me tërbim për të zënë ndonjë qoshe të mbrojtur. Dhe vërtet, s'arrita të kuptoja ç'po ndodhte, kur ia nisi një rrebesh me furtunë, që merrte me vete ç'gjente përpara. Prej barakës sonë, që qe ngritur majë një bregu, deti shihej nga një goxha lartësi. Brerima zuri fill nga veriperëndimi. U ngrit një mjegull e dendur e përzier me re pluhuri; ciklon i vërtetë. Deti erdh e u thinj. Vezullimi i tij i argjendtë të kujtonte një fushë pa kufi patinazhi. Era frynte me tërbim. Krakëllitja e degëve mbi kokat tona të jepte përshtypjen e një betejeje. Një degë ulliri përpara barakës sonë u thye me tërsëllimë. Dhe si për çudi, deti, ky përbindësh tekanj, hapi rrugë përpara një egërsie më të fuqishme që vinte nga toka. Një copë eterniti u shkëput me rrapëllimë nga një barakë fqinjë. «Prit kur të na bjerë çatia e të na zerë përfund. Pale, do të thonë bota «vajtën gjetën mendjen», mendova. Mirëpo s'qe e thënë të pësonim atë fat, falë erës që iku «si era me shi». Kjo ndodhi si nëpër filma. Sa hap e mbyll sytë, çdo gjë u qetësua. Ishim ndarë paq, me dëm fare të vogël: streha prej xunkthi e verandës na kishte lënë shëndetin. Deti mori çehren e tij të za-

konshme. Një valëzim i lehtë me kreshpa shku-
me të bardhë trazonte sipërfaqen e tij; dukej si-
kur notonin pulëbardhat mbi të dhe çdo gjë
u gjallërua si më parë, por s'kishim qetësi nga
mizat, që pas furtunës filluan të vërshonin mbi
ne, si të donin të nxirrnin inatin për atë tu-
latje të detyruar. Ishin ca insekte imcake pa
identitet, që gjasonin më tepër me pleshtin.
Ndërkohë kishte rënë mëngjesi.

— Gjithë këto kusure në një gjysmë dite,
— thashë. — E bukur pritje që na u bë. Tani
edhe një sherr na mungon për t'u vënë kapak
të gjithave.

— Ja sherri, — tha im shoq dhe tregoi në
drejtim të xhadesë. Një burrë hipur mbi go-
mar, që e ndiqte nga pas një grua e veshur
me të zeza, me një boshta në dorë.

— E shoqja, — thashë. Një fosil, gati sa
s'thirra e zemëruar. M'u dhimbs ajo grua e pa-
njohur. Të bëhej zemra copë! Të mjerat gra
të Bregut të Detit; e shkuan në të zeza të ri-
të e tyre, gjithë jetën. E ndër to kishte me
siguri plot gra të mençura, me karakter të
fortë e të etura për barazi, po kush guxonte të
dilte mbi forcën e zakonit.

Pas pak na doli para sysh një tablo tjetër:
një grua e veshur me të kuqe e jeshile, hi-
pur mbi gomar; i shoqi e ndiqte pas.

— Duket ka frikë mos ia marrin po ta lërë
prapa, — vërejti im shoq.

— Jo, ky qenka zotni burrë, — thirra vër-
tet shumë e gëzuar, duke u çliruar nga ajo
ndjesi e hidhët që më la gruaja e parë. Ndër-
kohë mizat i kishim përzënë me peshqirë e po
rrinin në dritare të joshur nga loja e kalim-
tarëve, që, ndonëse të rrallë, kishin filluar të
lëvrinin.

Sakaq drejt nesh po vinte një vizitor, një burrë plak me të ecur të zhdërvjellët. Im shoq u dha në derë.

— Mirëdita, — e përshëndeti ai me druajtje. — Babai i Robertit?

— Tamam, domethënë unë i tëri, — ia ktheu tjetri.

— Lola ju njeh nëpërmjet bisedave. Tani...

— Tani do të më njohë nga afër se ç'birko djalë që jam, — tha ai dhe më shtrëngoi fort dorën, sa m'u duk se më doli vendit.

Po kërkoja mesy një vend ku ta ulja, por asnjë s'më vinte ndër mend. Ai ktheu përmbys një kovë dhe e bëri si stol.

— Ju prisja që dje. Më lajmëroi Roberti që para një jave me telefon.

— Mua, t'u them të drejtën, më doli nga mendja që ju ishit këtu. Që kur kemi folur me Bertin para dy muajsh, nuk jemi takuar më. Atij i doli një punë e papritur dhe u shpërngulën me ekspeditën.

— Eh, s'ka gjë, unë plaku e kam trurin më të çlodhur. Ai mori të ngrihej.

— Jo, i thashë. — Si do të shkoni kështu. kaq shpejt? Prisni të pimë nga një kafe.

— S'është koha. Erdha t'ju lë çelësat e depos. Aty keni karrige e gjithçka që ju duhet. Rregullohuni dhe dilnani nga shtëpia. Ju presim, kjo është porosi e plakës. Hë, tjetër: Kam lajmëruar ata të shëndetësisë, pas orës 12 do të vijnë për dezinfektim. Ka ca mizë këtej.

«Ka shumë, jo ca, shih si na kanë bërë», gati sa s'bërtita unë, por vështrimi i tim shoqi më bëri të heshtja.

— Ditët e mira paskëtaj vijnë. — Fillova të sillesha nëpër dhomë si ndonjë e dehur. — Pas shiut vjen, vjen furtuna, — vazhdova të

flisja kodra pas bregut. Kishim njëzet orë pothuaj pa ngrënë tamam.

Pasi rregulluam disi gjendjen, zemrat na ishin ngrohur dhe filluam t'i shihnim gjërat nën një dritë tjetër. Ndoshta, pa kuptuar, shkakun e gëzimit tim ishte kontakti i parë me njerëzit. Në mbrëmje e kishim lënë t'u bënim një vizitë prindërve të Robertit. Im shoq më pati thënë që ata të dy ishin njerëz interesantë.

Habia ime që e madhe kur u gjenda përpara shtëpizës ku ata jetonin. Na doli një qen, një pointër anglez, me sy si boçe pishe, i hollë e shtatlartë, me këmbë të holla e të gjata. Kur na pa, filloi të lëpihej e të tundte kokën gjithë qejf. U afrua drejt meje. Unë u tremba e u zbrapsa.

— Nuk ngacmon, — tha xha Nevzati, — e ka vetëm me thëllëzat e shapkat.

— Po ajo ç'është, s'është thëllëzë? — Me këtë kompliment më priti e shoqja, që ndërkohë vrapoi të na dilte përpara.

— E po s'ma mbajti mua të varfrit ta thosha, se kushedi më bëheshe xhelozë, — e ngacmoi ai. — Uluni e rrini, pa ç'i do llafet. Dridhe, — i tha tim shoqi.

— Cigaren, — e plotësoi ky. Të dy burrat qeshën.

— Mirëse na erdhët, njëherë. Po ishit mërziur, më tha Nevzati. S'është gjë, fillimi duket ashtu. Këtu kalohet bukur. Pastaj s'do t'ju lënë njerëzit të mërziqenit, janë të dashur e të afruar, — tha e shoqja.

— Grua, na nxirr rakinë dhe eja e ulu këtu pranë meje.

Unë qesha me gjithë shpirt.

— Pse qesh, — e kapi Nevzati, — unë jam

për barazinë. Ja pra, ta pimë për shëndetin tuaj, për shëndetin e rinisë, — tha me ton solemn. Ai kishte dëgjuar shumë nga i biri për ne, kështu që na e ofroi mikpritjen pa kursim. Pastaj, me ç'vura re, shtëpiza e tij e vogël nuk mbetej kurrë pa vizitorë. Ai kishte shumë miq e të njohur. Atë natë erdhën tri palë vizitorë dhe xha Nevzati s'para i mbajti shumë, për të na sajdisur ne. Duket vinin edhe për ndonjë këshillë, se pa dashje më zuri veshi copëza bise-de me një bashkfshatar, «Hë, si e bëtë?» «Ja, u përgjigj tjetri, mblodhëm ata të frontit nesër do të bëjmë mbledhjen e përgjithshme. Ai s'pranon asnjë faj, po përpara fakteve s'ka nga luan.» «Ja tundni dhëmbët, derisa të pranojë, u egërsua plaku. Hajt tani, natën e mirë! Nesër do të dal andej. A, dëgjo, pasnesër do të shkojmë për gjah?» «Po mirë vemi, s'ta prish ty unë.»

— Që thoni ju, është nipi i vëllamit tim, Zylfos. Tani ai ka vdekur. Gjysma e fshatit genë malarikë. I vajta një ditë në shtëpi për ta parë. Ai dergjej në shtrat e dridhej nga ethet. «Më bëj një gjilpërë», më tha. «Si të ta bëj, i thashë, unë s'kam bërë ndonjëherë.» «Hë se të mësoj unë.» E kapa shiringën me duart që më dridheshin e ia ngula në të trasha. Kështu mësova zanatin e infermierit. Po s'mjaftoi kjo. «Tani do të më heqësh një dhëmballë», më tha. «Si të ta heq, ku di unë», u tmerrova. «Ja, merr darët e këpucarit dhe tërhiqe, por pa e shtrënguar fort, se të këputet dhëmballa e të mbeten rrënjët.» Dhashë e mora e më së fundi edhe atë punë e bëra. Djersët më kullonin deri poshtë pantallonave. Eh, ç'ti bësh ashtu ishte ajo kohë!

— Xha Nevzat, dhëmbët të tutë i ke? — e pyeta unë.

— Po, sigurisht që të mitë. I kam paguar me para, s'do marr dhëmbët e botës t'i vë në gojën time, — qeshi ai. — Kështu u them të tërëve, se më pyesin shumë për dhëmbët; m'i ka bërë një usta i mirë.

— Mos pi më, o plak, — e kujtoi e shoqja.

— Ç'thua, moj, unë plak? Sapo i kam mbushur të shtatëdhjetat.

— Eee, si thotë ajo fjala e urtë, deri në shtatëdhjetë shkon me këmbët e tua, shtatëdhjetë e lart rro me qelepirin.

— E po mirë, ti ç'ke, lërmë, qelepir e kam, — dhe e rrëkëlleu edhe një gotë. — Që thoni ju, — vazhdoi ai, — për herë të parë fjalën plak e kam dëgjuar nga goja e një bufetiereje. Është e hidhët, e shkreta, kur e dëgjon për herë të parë, se pastaj mësohesh, si me çdo gjë e, kur ta thotë një e huaj, që s'e njeh, s'të gënjen mendja se ta thotë për inat.

Shkova sipas zakonit të pija një kafe me fërnet te «Selvia». Aty ishte një bufetiere e gjatë, po sa, një kokë mbi mua. Kishte një trup të drejtë që s'kishte ç'i thoshe. «Si ia shpie me pleqëri, xhaxho», më pyeti. «Po çka, jo dhe keq, po me sytë s'i kam mirë punët», ia ktheva. «Ruaju, s'është shenjë e mirë. Po ç'të kanë?» — më pyeti me djallëzi. «Ja, ngatërrorj gratë e botës, më duken të tëra si gruaja ime», e thumbova. Tashmë e kisha kapërcyer ligështimin dhe isha hedhur në sulm. «Qenke plak i djallëzuar», më tha ajo. «Ki kujdes mos të të zërë dhe ty kjo sëmundje e keqe e mos pëson të njëjtin fat,» ia prita.

Aty qëlloi për sherr një fqinjë e katit të parë dhe, dihet ia kishte tefterosur të gjitha

kësaj. «U keshase», më tha në drekë kur u ktheva. «Po çka, ia lava borxhin, moj grua, se m'u duk se donte të tallej.»

— Të pëlqeu dhe ty ta ngasësh, — ndërhyri e shoqja, — se ishte e mirë.

— Eh, ç'e do, pemën e mirë e ha zhuka, s'është për ne, — dhe shkeli synë këtej me shaka. — Hajt, ta pimë për shëndetin e gjithë grave!

— Xha Nevzat, sikur s'shoh shumë njerëz në plazh, është i shkretë pothuaj, — fola unë.

— Po edhe janë ngopur me det, moj bijë. Pastaj edhe punëra kanë. Fshati është lart shumë. Të dielave zbresin ndonjëherë.

— Gratë një çikë më pak, sigurisht.

— Për shkak të punëve, se, për turp, ikën ato kohëra. Më përpara, kur lahej ndonjë grua, ruante akshamin. Futeshin me gjithë rroba. Kur vdiq njëra lart në lagjen tonë, e varrosën këtu, në breg të detit. I patë ato pesë-gjashtë varre ndanë xhadesë kur erdhët? Ai i veçuari është varri i saj. Sa qe e gjallë, s'e lanë të shihte det me sy, tani pas vdekjes mund të ngopet me të. Ç'shikon, — më tha xha Nevzati, — pipën time?

— Si është ashtu, me dy kate, nuk po e marr vesh.

— Tymi bën një rrugë, pastaj kthehet prapë, filtrohet në pambuk, futet në këtë kanal e ngushtë dhe bën dhe një copë rrugë tjetër derisa hyn në mushkëri, duke u bërë kështu më pak i dëmshëm.

— Një imitim pa ujë i nargjilesë, — tha shë.

— Hë, ashtu.

— E ka bërë vetë, — tha e shoqja me mburrje, — për këso punësh i zë dora plakut.

Pas mesnate u ngritëm. S'e kisha marrë vesh si kishte ikur koha.

— Hë, po ti pse s'qeshje, nuk t'u duk simpatik? — vëreja unë.

— Qesha, si jo.

— S'po them që nuk qeshe fare, po duhej të qeshje më shumë.

— Pse, ka masë në këtë punë? Le që xha Nevzatin e njoh prej kohësh, që kur ishim studentë. Berti bënte ç'bënte dhe e citonte. Me raste jemi takuar edhe në shtëpi të tij dhe vetëkuptohet, qendra e vëmendjes ai ishte. — Pas një pauze vazhdoi: — Ti qesh edhe me kaq gjë, — dhe bëri një shenjë me majën e thoit. — Pastaj, e kemi thënë një herë, s'e kanë të gjithë aftësinë tënde për të qeshur me gjithë shpirt e për t'u zbavitur deri me gjërat më të zakonshme.

Me ata pleq ndjeva se po miqësohesha shumë shpejt. Njerëzit me të cilët komunikon që në fillim thjesht, pa shumë hyrje më kanë pëlqyer gjithmonë. Pranë tyre shtendosesh, je ai që je.

Xha Nevzati, ushtarak në pension, ish-partizan bashkë me gruan, disa muaj të vitit i kalonte në vendin e tij të lindjes. Fëmijë kishin plot, dhe nipër e mbesa. Me detyrime të përfunduara, ata tani zgjidhnin e merrnin ku të donin. Por këtu e kishin shpirtin, në fshatin e tyre të lindjes. Dhe ai ishte njeri i ngritur. Kishte bredhur e parë shumë nëpër botë.

Shtëpiza e tyre kishte një dhomë të vetme, me një mobilim fare të thjeshtë. Një strehë prej mushamaje opake sajonte një verandë të vogël para hyrjes, që epej në oborrin e shtru-

ar me zhavorr, rrethuar me kangjella kallamash të renditur pranë njëri-tjetrit. Në këtë farë muri qe hapur një deriçkë e mbuluar me pjergull. Në cepin tjetër të oborrit, guva e një rrapi të madh shërbente si «aneks gatimi». Pranë saj qe një saç për të pjekur byrekë. Në mes të oborrit, nën tendë, një tryezë katrore e mbuluar me një mushama të vjetër të dalë boje dhe katër stola shërbenin si sallon pritjeje për miqtë e shumtë të tyre. Dhe nxinte plot ai. «Paske njerëz, xha Nevzat, po vijmë më vonë», dëgjoje shpesh që matanë murit prej kallamesh.

«Ejani, ore, futuni, pa ka vend sa të duash», i ftonte të gjithë ai duke tundur pipën e vet të çuditshme.

Portreti i plakut, përkundrejt derës, i bërë nga një dorë e stërvitur, me ato mustaqe majuce, dukej sikur buzëqeshte. Gjerdani i fishekëve pranë çiftes varur në murin tjetër të krijonte përshtypjen se kishe të bëje me shtëpinë e një rojtari vlli.

Ajo darkë e thjeshtë nën tendën prej plasmase u pasua nga të tjera darka si këto. Ne u njohëm me shumë njerëz, të afërm e miq të tyre që s'reshteshin asnjëherë.

Ditët filluan të merrnin tipare, koha kalonte pa u ndier. Ne u mësuam me ta, domethënë unë, që gjeja gjithnjë ndonjë shkak për të futur kokën në oborrin e tyre, aq sa pas ca ditësh kjo sikur m'u bë e domosdoshme.

*

* *

Një ditë mbushëm një çantë me ushqime dhe shkuam të bënim plazh në cepin tjetër, nja dy orë rrugë më këmbë, një kep i shkretë

të ku çlodheshin pulëbardhat. U kënaqëm me përkëdheljen e rrezeve të diellit e me ndriçimin e guralecëve. Dhe s'u mërzhita, përkundrazi, kisha atë ndjenjën e bukur që provon kur e di që dikush të pret me kënaqësi të kthehesh. Ata të dy na prisnin. Ja dhe pak e do të dukej oborri i vogël. Të lodhur e të skukur, ne do të kalonim ndanë xhadesë në mëdyshje. «S'është koha t'i bezdisim», do të më thoshte im shoq. Ata do të na thërritnin me duar dhe unë do të ktheja kokën andej me gaz.

Mblodhëm plaçkat pak para se të ngrysej dhe u nisëm për rrugë. Çantën e kisha hedhur në sup.

— S'do të ndalemi, ë?

— Një çikë, sa për t'i përshëndetur.

— Jo, jo, s'është koha, — nguli këmbë ai siç e parashikova.

— Mirë, e lëmë kështu. Po që se na shohin, atëherë s'ke ç'bën, do fitoj unë, ndryshe, ke fituar ti!

— Me atë fustan laraman dukesh që atje tej. Pastaj kapela e bardhë, hë, kujt do t'ia hedhësh!

— Po e fut në çantë kapelën, pra.

Ata na kishin parë që atje tej dhe po na grishnin.

— Hajde shkojmë, pak fare, se s'ka lezet, — ngulmova. Më dukej se pikasa një farë xhelozie në këmbënguljen e tij.

— S'do të ktheheni pak? — na ftoi nënë Fatoja.

— Ç'është ajo, do të kthehemi patjetër, — u përgjigja shpejt unë, pa i lënë kohë atij të kundërshtonte.

— Plakë, nxirri rinisë nga ai byreku, ta

shohim sa të mirë e bën ti, — i tha xha Nevzati duke asgjësuar çdo orvatje për kundërshtim.

— Po prit, a derëzi, t'i qerasim sipas zakonit, pastaj atë.

— Lëri, moj, zakonet, ato i kanë parë ata, tani janë të shtëpisë. Sill byrekun se janë të uritur.

Ai na i nxori përpara copat që lëshonin afsh të ngrohtë. Sapo qe nxjerrë nga saçi. Qe një byrek shumë i këndshëm nga pamja. I trashë, si sfungjer, me petë të holla të pjekura lehtë në ngjyrë të floririt e mjaft të shkrifëta. Tretej në gojë dhe kishte një shije të veçantë.

— Do të ma mësosh? — i thashë nënë Fatos. — Çfarë ka brenda?

— Vezë, djathë dhe një lloj lakre të egër që rritet vetëm këtej. Ajo ia jep këtë shije pak të thartë. Ka dhe mëndërz. Këtej nga anët tona e quajmë byreku i miqve.

Hëngrëm gjithë qejf e pa druajtje, aq sa në ndonjë rast tjetër do të më vinte turp. Më kishte marrë malli për gjellë të ngrohtë shtëpie.

— Nesër do të shkojmë për gjah, a do të vini? — na ftoi xha Nevzati.

— Pse jo, — thamë të dy me një gojë.

— Do të shihni edhe plakën se ç'nishantare e mirë që është.

— Vërtet, — thashë, — e merr edhe atë nga pas?

— Eh, ç'e dëgjon! — qeshi nënë Fatoja. — Kur isha një çikë më e re, mora njëherë çiften, se zuri të më shiste mend, dhe vura në nishan një cirlë. Veç kur erdhi Bajua, një shok i tij i gjuetisë, duke bërtitur gjithë gëzim: «E vrave, për besë, ja tek e ke.» Unë i hodha

një vështrim Nevzatit dhe ia tunda cirlën përpara syve. «Hë, tashti, tallu, po deshe», i thashë.

E shoqëroja nganjëherë kur qeshë e re dhe e fortë, se donte shok për muhabet, pastaj ia dorëzova Bajos. Po sa për të gjuajtur, e ç'ke me të, ku të linte radhë ai, dridhej i tëri kur i vinte gjahu, nuk mund t'i flitej me gojë. Mua më linte ndonjë kockë që s'ia mbushte syrin.

*

* * *

Të nesërmen qëmenatë u nisëm. Zagari me sytë si boçe pishena ndiqte nga pas, duke tundur bishtin gjithë qejf.

— Është qerrata qen, — na tha xha Nevzati. — Sa herë del për gjah, bëhet lozonjar.

Qeni, si ta kuptonte që po flitej për të, tundi turiçkën gjatoshe e të mprehtë, duke bërbelitur në një gjuhë që vetëm i zoti ia merrte vesh. — Kur kam qenë i ri, — vazhdoi plaku, — ngordhja pas kuajve.

— Dhe mua më pëlqejnë shumë, — i thashë. — Sidomos ata që kanë një qime të kuqërremtë në kafe të errët të ndritshme, si ta kenë lyer me vaj.

Ai më përkëdheli faqen.

— Ma ke gjetur midenë, moj çupë. Njerëzit që i duan kafshët janë njerëz të mirë. E di si më tha plaka për ty? «Çoç më hyri në zemër kjo e reja, e afruar e pa qibër. Si lum ai që e ka.»

— Eh, — qesha unë me mirënjohje dhe ktheva kokën me marifet nga krahu tjetër. Qeshëm të dy.

...S'e kishim vënë re qiellin që qe mbushur me re. Gjinkallat në ngjyrë të dheut me kohë kishin nisur zhuzhatjen monotone. Bënte vapë. Ajo ditë qe e heshtur dhe e nxehtë. Deti, si një shtresë e trashë vaji, s'lëvizte. Çdo gjë dukej e shurdhër; madje as pemët s'lëviznin qepallat. Vetëm krak-kraku i këmbëve tona nëpër zallishtën verbuese e thyente atë qetësi.

— Pas pak do të dalësh zbathur, — më pëshpëriti në vesh im shoq. — Këto nallane me taka të larta e të rënda plumb nuk janë për këtë punë.

Takat s'i ndaja kurrë nga këmba, edhe në kushte të vështira, për të zbutur kontrastin e «egër» midis gjatësive tona trupore. Ashtu majë takave më dukej trupi më i hedhur e gati e arrija atë.

Dolëm përpara zyrave të kryesisë. Qe koha e fikut e puna ishte me kopicë.

— E, Vulo, — u përshëndetëm me brigadierin, me të cilin qemë njohur te xha Nevzati.

— Dridhe një, — tha xha Nevzati dhe i zgjati qesen e duhanit. — Disa rrënjë ullinj i ka prekur «syri i palloit». Filloni bordolecin... Edhe limonave andej nga «livadhet» hidhu një sy, në mos gabohem, u ka nisur tymthi.

— Tamam e ke, — qeshi Vuloja, — s'gabon kollaj ti, xha Nevzat. Po rri i qetë, se i kemi marrë masat.

— I dini ju ato punë më mirë! Shkojmë, se na zuri dreka. Nga darka dilna, Vulo, të presim; do të kemi dhe këta miqtë.

Rruga mori kthesë gjatë përroit. Pasi ecëm një copë herë, mbërritëm në ca cektina moçalore, që mezi përshkoheshin prej kallamishteve.

— Këtu do të ndalemi, — na tha ai. — Shpendët këto vende gjuajnë. Ju zini ndonjë qoshe të mirë dhe hani mëngjesin, ndërkohë unë po dal të shoh vendin. Bajjo, eja me mua, — i foli shokut kur pa që ai po linte trastat me mendje për të ndenjtur.

— Ik ti, pas më ke. Sa ta dredh një duhan, se plasa.

— Drejt plisoreve jam, mos e çapërdis mendjen siç e ke zakon.

Bajjoja nxori qesen e duhanit, e ndau letrën përgjysmë, siç e kisha parë dhe xha Nevzatin të bënte, hodhi duhanin në të dhe filloi ta dridhte gjithë qejf. E zgjati edhe këtej nga ne.

— Ti s'e pi, besoj, me të dredhur, — i tha tim shoqi.

— Kur s'kam tjetër, e pi.

Ai e mori duhanin dhe filloi ta punonte midis gishtave të zverdhur me aq kollajllëk, sa m'u duk punë fare e lehtë.

— Moore, po e dridhke mirë, — i tha Bajjoja, — mu si të fabrikës e bëre. Unë kam gjithë jetën që e pi duhanin kështu e s'e bëj dot si ti.

— Pa nëma dhe mua një ta dredh, — u mburra unë, — s'më duket ndonjë punë e vështirë.

— Pa hë?

E mora, po shpejt u binda se që punë e këtë.

...Vezulloi një shkrepimë. Moti ktheu aq papritur, sa s'patëm kohë ta merrnim vesh.

— Do të kemi furtunë, — foli Bajjoja me qetësinë më të madhe, a thua se po na jepte ndonjë lajm të mirë.

— Si kështu, — thashë e vrenjtur.

— Mos u trembni, e ka të shkurtër. Ne këtej ia njohim tekat motit: më parë ikën se vjen furtuna në këto anë.

M'u kujtua që në shkollë kishim mësuar se ai vend që pika më e ngrohtë e republikës.

— Palltot, besoj, s'i njihni, Bajo, — i tha shë.

— I mbajmë varur në dollap. I veshim kur vijnë andej nga ju, se, për këtë, edhe xhaketa është e tepërt... Pa hapni trastat tani të hamë njëherë. Sa të dëgjojmë krismën e parë, kemi kohë.

Bajoja s'e prishte ndonjëherë terezinë. Se si e duronte xha Nevzati për shok gjuetie, nuk e merrja vesh. Me gjithë indiferentizmin e tij, bënte një të ngrënë e të pirë si ai. E prapë i hollë që.

— E di ç'i punuam njëherë Nevzatit, — nisi të fliste me ca rrokje të zgjatura, sikur kishte ndonjë kokërr vezë në gojë; po po, tamam vezë kishte dhe unë ia plasa gazin në fytyrë, ndryshe s'bëhej! Mimika e tij, me ata sy të picërruar nga kënaqësia e të ngrënit, edhe atë më të flashkëtin e shkundte. — Ishim gjash-të veta, — vazhdoi ai pa të keq, — midis tyre dhe kunati i Nevzatit, Xhelua. Kishte ardhur me ekspeditë. S'që ndonjë tifozi gjahu, po erdhi ashtu, kot. E, ja, si tashti ne të dy me Xhelon mbetëm vetëm ndanë përroit. Nevzati me shokët e tjerë u nisën për të zënë pusi. Do të rrethonin një derr të egër që kishte nga dy javë që vërtitej në këto anë. Ne të dy na lanë për t'i bërë pritën e fundit derrit të plagosur për vdekje që pa dyshim do të kalonte këtej. Mirëpo ne e morën shtruar e zëmë të hanim njëherë, aq sa harruam për se gjendeshim aty. Apo s'e kishte zakon Nevza-

ti që, kur nisej për gjueti, e mbushte çantën e faqoren plot. «Bëjmë edhe një sy gjumë e vete tamam», i thashë Xhelos. Shtruum një batanije poshtë e me tjetrën u mbuluam. Ishte palcë e dimrit, ama. S'qemë shtrirë mirë akoma, kur dëgjuam këmbë të nxituara që pllauriseshin midis kallamishtave. «Derri, thashë unë, hidhu, Xhelo, ta vrasim para se të na vrasë.» Erdha më së fundi në vete. Rakia më qe bërë ujë. Rrëmbeva çiften dhe ia drejtoj mu në lule të ballit, kujt thoni juve? Nevzatit. «Nдалu, hajvan, do edhe të më vrasësh, ë? më tha. Pas tij erdhën me vrap të tjerët duke dhatur rëndë.

«Hë, kaloi derri këtej?» na thanë.

«Ç'derr, more, ula çiften unë i turpëruar, s'kemi parë të kalojë derr këtej. Xhelua rrinte i qetë, këmbëkryq mbi batanije. Nevzati më shihte sikur do të më hante të gjallë.

Kushedi për sa kohë e mbajti avaz Nevzati atë historinë e derrit...

Diku pranë shkrepiti dhe pastaj u dëgjua një krismë e fortë shurdhuese. Vetvetiu zura veshët me dorë. Filloi rrebeshi. Nuk e di se si qeni u gjend mes nesh me gjuhën të varur jashtë një pëllëmbë e veshët majëmprehtë të ngritur përpjetë. Sytë e tij të butë kishin marrë një shprehje të pazakontë lutëse. Ai tundte bishtin pa pushim duke rrëmihur dheun, diç donte të na thoshte me një gjuhë që s'ia merrnim vesh. U kthye së prapthi, lehu nja dy herë duke u skërmitur në mënyrë urdhëruese dhe kapërceu përpara në pikë të vrapit. Të shqetësuar, u nisëm drejt vendit që na tregonte ai. Duhej të kishte ngjarë diçka. Mua m'u drodh zemra dhe vrapova sa më hanin këmbët. Kapërcyem përroin, u futëm në një pyll

të vogël e me shumë shkurre që na ngatërrosheshin nëpër këmbë, gjithnjë me mendje të ngritur e të merakosur. Ç'do të kishte ngjarë me xha Nevzatin? Lirova këmbët nga nallanet; ndieja një farë ngjethjeje ngaqë s'isha mësuar të shkelja z bathur.

Papritmas qeni ndali, me veshët ngritur në përgjim dhe erdh e u shtang si të qe statujë. Kjo zgjati vetëm një çast, sa u afruam ne të tre; ai kërceu papritmas drejt shtegut që të nxirrte majë kodrinës. Ndiem erë tymi dhe m'u duk sikur grimca bloze më ngacmuan flegrat. Kur dolëm në majë, pamë flakë, që përpinin qiellin me ca gjuhë të kuqërremta. Stalla e lopëve kishte marrë flakë, dukej e kishte goditur rrufeja. Tani çdo gjë u bë e qartë.

— Ti rri këtu, — më thanë, — vemi ne brenda.

Të them se s'kisha frikë, do të gënjeja; s'kisha parë flakë të tilla kaq pranë. Trarët e çatisë ishin nxirë e rrezikoheshin të binin. Ty mi të shponte sytë sapo afroheshe pak. Njëra hyrje e stallës qe hapur kanat më kanat dhe lopët, të hutuara nga tymi, qenë shpërndarë në panik. Dësa i kishin qafat të gjakosura; duket nga përpjekjet për të dalë mes asaj rrëmuje. Nga dera hapeshin shtëllunga tymi përzier me flakë dhe midis tyre vazhdonin të dilnin lopët e fundit. Sakaq qenë mbledhur mjaft njerëz, që jepnin e merrnin me zjarrin. Nja dy të rinj, me fytyra të nxira e me flokë të përzhitur, shtynin lopët te dyert. Ne nga jashtë zumë të hidhnim dhë me lopata. Sesi m'u dha, lashë lopatën e u futa brenda. Nuk bëra dot pesë hapa dhe fillova të teshtija; qe e pamundur të vazhdoje. Një lopë e fundit, — nuk kishin mundur ta shpëtonin, — po jepte e merrte në

një qoshe, e mbytur nga tymi; për pak do ta përpinin flakët. Një herë thashë të merresha me të, por s'qe punë. Bëra të dilja nga dera kur këmba më shkeli në diçka të butë. Dëgjova një rënkim të zvergur. Me shpejtësi hap pa kashtën dhe njoha kasketën e xha Nevzatit.

— Ooo, — u thirra të tjerëve dhe fillova ta tërhiqja trupin e rëndë, për ta nxjerrë jashtë. Një dorë, dora e Bajos, më zuri për krahu e më shtyu jashtë. Edhe lopën e nxorën.

Në të vërtetë çdo gjë u zhvillua brenda një kohe shumë të shkurtër, ndonëse dukej sikur po na përpinte të mugëtit. Njëpër gjethet e drurëve po vesonte tani një shi i qetë. Në luadhet përtej përroit lopët kullotnin të qetësuar. Nënë këmbët e tyre shtroheshin si qilim gjethet e zverdhura dhe mua çdo gjë më dukej e ngrohtë. Shihja njerëzit se si kujdesheshin për xha Nevzatin, që tani ndodhej jashtë rrezikut, dhe ndieja dashuri për të gjithë. Secili e shprehte ngazëllimin sipas mënyrës së vet, kush duke nxjerrë më nge shtëllunga tymi duhani nga cepi i buzës, kush ndofta duke përfituar nga rrethanat e krijuara, për të lidhur përsëri miqësinë e prishur me fqinj për një dërrasë gardhi.

— Pipën ma gjete, xhano? — foli plaku a thua se për të vetëm ajo kishte rëndësi në këto çaste. Unë e shtrëngoja pipën fort në dorë, si ndonjë gjë të çmuar dhe ia zgjata.

— Ma mbush dhe ma ndiz, — më tha. Qesha duke ngritur supet. — E ndez ti, e ndez, s'ka gjë që s'bën ti. Të dinim të brishtë e naziqe, po ti qenke ëh! — dhe mblodhi gishtat si kupë. — Kurse unë, ç'e do, thashë të ndih-

moja, po s'bëra gjë. Mirë që çatisët me kohë, se desh na u dogjën lopët.

— Ia vura pipën në buzë.

— Na shkoi huq, — i thashë. — Kur do të dalim për gjah?

— Që nesër, — dhe më lëmoi flokët.

— Bukur, mos ta zgjatim, që nesër!

Në sytë e tij të kaltër, të paplakur, të fshehur nën vetullat kaleshe, shkëlqeu një dritë.

— Nga e njihni Nevzatin? — shoi kureshtjen roja, një djalë rreth të shtatëmbëdhjetave.

— Po ju nga e njihni? — ia ktheva unë.

— Ohu, xha Nevzatin kush nuk e njih këtej!

«Nga xha Nevzati do të shkoni?» na pyesnin herë-herë ca vogëlushë, që dukej sikur s'çanin kokën për tjetër gjë veç topit të tyre.

«Në do të dilni andej nga xha Nevzati, çojani këta rrush. Do jeshë hedhur një vrap vetë, po ç'e do, s'kam këmbë», na thoshte ndonjë plakë kur i kalonim para portës.

Dhe unë e kuptova se ç'do të thotë të të njohë edhe stralli i vendit tënd.

Ja pse atij i pëlqente mëngjeseve të ndiente ajrin e freskët mbi fytyrë, të shihte burrat e gratë e fshatit si vraponin për në punë. I pëlqente të shëtiste përmes tokash mbuluar me bar të dendur, përmes hamulloreve të rrethuara nga rrëpira e të prera nga prroska të hapura prej shirave dimërore. I pëlqente të shihte çdo mëngjes detin në një valëzim që shpërbëhej në hije-dritë në pikla ngjyra-ngjyra si ylber, që shpërndaheshin e treteshin në ajër. I pëlqente afshi i mbrëmjes mbushur me avullime. Aty yjtë vezullues, të praruar në blunë e qiellit në muzg, kishin një shkëlqim të veçantë.

Në tren, duke u kthyer, nuk lexoja: mendoja.
Asgjë të përcaktuar. Shumë gjëra, të gjitha të
bukura. Për njerëzit.

— Të ka marrë malli për fëmijët? — më
përmendi im shoq.

— Shumë!

Fqinji im

Kisha disa vjet që banoja në atë pallat dhe i njihja mirë pothuaj të gjithë fqinjët. Ishin njerëz të thjeshtë dhe unë i doja. Besa, mjekja pediatre që banonte një kat poshtë meje, kishte dy fëmijë, të cilëve nuk u ndihej zëri. E shihnim të hynte e të dilte te «Grenxa», siç e thërritnin kalamajtë e pallatit teto Lilin, që banonte ngjitur me Besën. Ajo i binte tavanit me shkop sa herë që fqinji ynë, Hariz shoferi, plasej mbi sustën e krevatit me një këmbë të shkurtër dhe i nxirrte gjumin. Grenxa u bërtiste fort edhe fëmijëve që ziheshin për ndonjë lojë shahu te sheshpushimi i shkallëve.

— Lili, — i thosha unë, — ç'ke me fëmijët, s'i sheh sa të gëzuar janë?

Atëherë ajo më kthehej gjoja e nxehur:

— Mbrëmë zonja jote i shkundi qilimat në orën 11, fill pasi u kthyet nga shëtitja. Po sonte mos do të shkundni gjë dyshekët? Më bëni nder e më thoni orën, që ta di, të mos fle.

— Jo, — qeshja unë si pa të keq, — i shkundëm pardje, kur Masari po hante me zdrukth ato dërrasat për minderin që vutë në aneks. — Masari ishte i shoqi, rrobaqepës i vjetër, që i zinte dora çdo punë.

Në shkallën tjetër banonte Faruku, një tip interesant, tip artistik, siç quhej nga disa. Ai ishte mendjemadh si të gjithë artistët e vegjël, dhe s'do të çuditej aspak sikur ndokush t'i thoshte se lagjja pa praninë e tij do të ishte krejt pa shije.

Ishte serioz, me një pamje të ngrysur dhe të jepte një përshëndetje nga ato që mbeten pezull. Grenxa s'e kishte hiç për zemër dhe këtë ia tregonte sheshit. Thuhej se ai i paskësh refuzuar një mblesëri, që ajo kishte dashur t'ia gatuante bashkë me të ëmën.

Ka disa njerëz që, në një mjedis ku nuk njihen, mundohen ta rrethojnë veten me mister. Ata flasin pak ose aspak, mbajnë në dukje një qëndrim asnjanes ndaj çdo gjëje. Rrallëherë ndodh të të dhurojnë ndonjë buzëqeshje nëpërmjet syve, e atëherë veç po të jesh i trashë nuk e kupton se po të bëhet një nder i veçantë.

Mirëpo me mua s'i shkonin këto, se e njihja mirë. Kishim qenë shokë klase për shumë vite me radhë. Ishim ndarë kur unë vazhdova për ekonomi e ai për arkitekturë.

Në përgjithësi, pa atë fryrjen që «ia kërkonte rangun», ata që e njihnin nga afër s'e quanin njeri të keq. Luante mirë futboll, i pëlqenin shëtitjet dhe vajzat.

Një ditë u takuam rastësisht në bar «Rinia». Unë kisha zënë qoshen e zakonshme, të zhytur në gjysmerrësirë, prapa një perdeje që çahet nga shigjeta të holla drite, të cilat sikur i shtyn-te deri atje zhurma që dëgjohej nga rruga. Më

pëlqente ta pija kafën vetëm, po në të njëjtën orë, në të njëjtën tryezë. Ky zakon më qe bërë pothuaj ves, aq sa përmallimi për atë gjysmë metri katror vend ngjasonte shumë me atë për vazhën që dashuron.

Thuhet që njeriu në moshë të re është ca sentimental, vetëm kaq, dhe nuk thuhet se ka manira e huqe si këto që kisha unë, të cilat ngujohen brenda teje dalëngadalë, pa e kuptuar, ashtu si pasioni për të bukurën.

E pra, ndërsa po rrija i strukur në këtë qoshe duke përqeshur mendimet e mia, pashë Rukun që hyri në bar. Dukej, jashtë po rigonte ndopak shi, ndryshe s'kisha se si ta kuptoja hyrjen e arkitektit në atë orë të pazakontë.

Kishim kohë që s'ishim takuar kështu kokë më kokë, ndonëse qemë fqinjë. Ai në punë të vet, unë në timen.

Një kohë të gjatë ai kishte munguar, pasi shkoi jashtë për studime pasuniversitare, dhe unë nuk mund t'i merrja me mend «metamorfizat» e tij.

E ftova që nga larg me dorë, porosita një kafe tjetër e dy fërnete e ia shtruam muhabetit. Pas pak biseda erdh e u nxeh dhe Ruku e harroi asnjësinë.

Tema ishte mjaft interesante. Kishim përpara një lëmë të gjerë diskutimi, që të jepte dorë të shkllujje dy-tri dopio fërnet, mjaft që të bëje sikur s'e kishe mendjen. Po Ruku s'pinte.

Ai vazhdonte të ishte becar dhe ne po haheshim me njëri-tjetrin, duke mbrojtur secili pikëpamjen e vet për jetën bashkëshortore: ai ngulmonte në të këqijat e kësaj «detyre», ndër- sa unë u mëshoja të mirave.

Sapo kisha nisur të sillja argumente për jetën

e rëndomtë e pa gaz të beqarëve të regjur, kur, si për të më prishur punë, u shfaq në sallë Reiz Hasani. Ky ishte një tip shend e verë, që i kishte kaluar të pesëdhjetat. Në fytyrën e tij të dhjamosur, ku shndriste ironia pa të keq e njeriut të ushqyer mirë e babaxhan, pas një mirësie të butë e gati femërore, fshihej një hije trishtimi, një dobësi e fshehur, që vetëm syri i stërvitur dinte ta dallonte.

— Ja, — u hodh Ruku, — shihe, të lutem, gaz e hare e ke tërë ditën. As që do t'ia dijë, a ekziston femra në botë.

Bëra sikur s'e pashë, që të mos na futej në bisedë.

Fjalë pas fjale dolëm te vlerat morale të njeriut. Kur erdhi puna te koncepti i nderit në kuptimin e ngushtë të kësaj fjale, ku përmbli dhej nderi i motrës, gruas, vajzës, ne si popull dolëm pak a shumë viktimë e prapambetjes mesjetare. Ruku nuk e përfillte këtë lloj konvencioni të shpikur nga vetë njerëzit dhe të ngulitur në opinion.

Brenda njeriut, më sqaronte Ruku, jeton një vorbull pasionesh që janë gati të shpërthejnë dhe njeriu gjithmonë ka dëshirë të presë diçka, diçka që nuk është e sigurt se do të vijë. Arrin një kohë kur jeta e përbashkët bëhet detyrimisht bajate. Kjo është e pashmangshme.

— Po atëherë? — e ndërpreva unë.

— E, atëherë del nevoja për rifreskim. Njeriu e sidomos gruaja, që rron me ëndrra e vegime, është i prirur, më keq se fëmija, të kërkojë të bëjë gjënë që i ndalohej. Detyrimi bashkëshortor ndrydh, than ndjenjat, pa të cilat jeta nuk do të kishte kuptim; humbet kureshtjen duke kaluar në banalitetin e jetës së përditshme, d.m.th. të shtrohesh në tryezën e përbashkët tri

herë në ditë, të shterësh gjithë bisedat, të mos mbash më rezerva, gruaja t'i lëshojë flokët në-për shtëpi pa çarë kryet nëse i pëlqen burrit ose jo. Pastaj, s'do mend që do kërkosh diçka tjetër. Ja një rast që më ka ndodhur.

Bisedoja në autobus me një shok, po vësh-trimi sesi më ndeshi në sytë e një gruaje, që më shihnin me ngulm, për të mos thënë pa-turpësisht. Në fillim s'ia vara, vazhdova bisedën dhe, për të mos i dhënë shkas, e ktheva ko-kën nga ana tjetër. Në stacionin më të afërt zbritën shumë udhëtarë. Vura re që gruaja ishte fare pranë nesh. E vështrova dhe ajo më vështroi. Vëmendja ime ndaj shokut, kuptohet, u zbeh dhe fillova të ndiqja atë lojë sysh. Në stacionin e parafundit gruaja u mat të zbriste. Ktheu kokën nga unë, buzëqeshi dhe më dha një «mirupafshim», të cilin unë ia ktheva po aq përzemërsisht. Ajo grua duhej të ishte e mar-tuar, për këtë s'linin dyshim buzët e kuqe — një tjetër tipar ky që na ka lënë trashëgim pra-pambetja — dhe ishte e re. Ç'kërkonte pra? Ja ku dalim aty, tek ato që thamë më përpara. E, në fund të fundit, ç'të keqe ka një flirt?

Ndërkaq unë po luaja rolin e një dëgjuesi pasiv. Ruku, edhe pse i pamartuar, i njihte grackat e martesës.

Vendosa ta prekja Rukun aty ku burri s'mban, te gruaja, po nuk isha i bindur se do ta futja në kurth, sepse ai s'kishte grua, pra aq i bën-te.

— Mirë, Ruk, — i thashë, — qenke armato-sur mjaft mirë me njohuri, por, a s'më thua, këtë liri për të cilën më flet e ke për gratë në përgjithësi, pa përjashtim? Sipas kësaj teorisë sate, një ditë të vjen një rast i volitshëm që të

ngatërrohesh me gruan e shokut, pastaj e ka radhën ky t'i vijë rrotull gruas sate.

— Unë s'kam grua, — nxitoi të përgjigjej Ruku.

Po më dredhon në bisedë, thashë pa zë.

M'u kujtua se Ruku kishte një motër, bile nga ato që të hapin telashe, pra vajzë e bukur. Rrugës ecte kokulur e s'i ndihej zëri në lagje.

— Ruk, — i thashë, — motra jote...

— Hë, çfarë? — më tha, dhe vështrimi i tij i përhumbur u gjallërua. Në zë i pluskuan ca nota të pazakonta alarmi.

— Motra jote, — i thashë, — është rritur dhe është bërë shumë e mirë. Rrallë e shoh të dalë.

— Nuk do, — ma priti shkurt, duke u munduar t'u bënte bisht saktësimeve të mëtejshme.

— Çudi, — ia ktheva, — në këtë kohë të jetë kaq vajzë e mbyllur! Nuk punon pak me të për ta nxjerrë plogështie?

— Të punoj? Ta shtyj vetë, me duart e mia...? — e la në mes fjalën. — Pastaj, ç'domethënë kjo, — vazhdoi, — pse e kam motër ose vëlla, a ku e di unë çfarë, u dashka të ndërhyjmë në jetën e njëri-tjetrit? Bën nga bën e prapë në kuadrin e familjes kthehesh. Motra apo vëllai ka punën e vet, s'kemi pse të ndikojmë në jetën e tyre. Ne kemi një zakon të keq, duam të dimë edhe se ç'bën komshiu, të pleksemi me të, të vemi e të vijmë; një gjë të ndodhë në shkallë, të gjithë do të ngrihen në këmbë. E ke të qartë ç'ndodh gjetkë? Ti shket, ha një dackë a ulesh në trotuar, ai tjetri të kalon në krah e s'të sheh, ja këtij i them qytetërim unë: të mos futësh hundët në punët e botës.

E pyeta më konkretisht, nëse e gaste këtë liri deri te porta e shtëpisë së vet. I ngula një

vështrim të ngurtë, që s'të linte të shpëtoje pa dhënë përgjigje.

Ai u skuq, u zverdh, përsëri u skuq dhe, duke mos pasur kohë të mendonte diçka më të përshtatshme, gjeti një përgjigje dhe aq:

— E po, si të të them, po qe se do të jetë aq e zonja sa të ma hedhë e të mos kuptoj gjë unë, mirë të ma bëjë.

Ëhë, mendova i kënaqur që kishte rënë brenda. Sedra e burrit gjallon te ky ëndërrimtar i qytetëruar. I thashë se kjo përgjigje nuk qe zgjidhje, madje kundërshtonte gjithë sa kishte thënë më përpara.

Ruku më shihte sikur do të më hantë për atë që i kisha punuar. Me një pretekst, të cilin s'ishte zor që ta gjente, më tha se i duhej të largohej. Për ta ndihmuar, i zgjaste dorën i pari.

I dhashë hov fantazisë të kapërcente përtej kufijve, në një vend të huaj, aty ku Ruku kryente studimet pasuniversitare, e të ndalej në një kabinet serioz, ku përveç shkencës s'hahej gjë tjetër. Megjithatë, në mos ishte, duhej të vihej në praktikën e punës që në intervalet e pushimit truri i lodhur së gëlltituri dituri të freskohej me ndonjë gjë tjetër të lezetshme. Dhe për dreq, sido që jashtë dëshirës, mendja më shkonte te sekretarja daktilografe, e cila shërbente njëkohësisht si një send zbukurimi e zbavitjeje.

E përfytyroja Rukun tek dilte nga kabineti me shkencë nëpër duar, serioz. Ia kishte sjellë sekretares në majë të hundës me mospërfilljen e tij e tani i takonte të ngecte në grep. Të atyshmit, profesorët, s'kishin kohë t'i binin kaq gjatë; veç të tjerash, ishin të thjeshtë në kërkesa, punët e shpirtit i linin mënjanë. Ruku, si

i papërvojë dhe akoma sentimental, i prirur për vuajtje të ëmbla, i linte librat rastësisht mbi kalorifer, duke hedhur vështrimin përtej dritares. Jashtë jeta ziente, por ai s'donte t'ia dinte, si të ishte lindur mes kësaj zhurme. Kërkonte një material; sekretarja i ofronte ndihmën dhe ai e pranonte gjoja sa për të mos ia prishur. Sapuni që përdorte ajo ishte ngacmues, diçka midis «Palmolive» dhe «Luks». Papritur ai i bënte një kompliment në lidhje me fustanin dhe pastaj shkonte e ngatërrohej edhe më thellë, duke harruar ç'i kishte vënë vetes për detyrë, e vazhdonte t'i lëvdonte shijen dhe koston e lartë të veshjes. I blej në dyqanet e periferisë dhe i qep vetë, përgjigjej ajo prerë, serioze, krejt në kundërshtim me të gjitha parashikimet e tij. Ai zinte në gojë tualetin e hollë e aq të çuditshëm që bënte ajo, duke pasur parasysh gratë e këtushme, që llangoseshin tejtejt me të kuq. Ajo fyhej për këtë mungesë takti, por mundohesh të mos i binte në sy, bënte një buzëqeshje neutrale dhe kërkonte një shkak për t'u larguar.

«Po jua lë zyrën juve, kërkoni sa të mërziteni. Më vjen keq që po rrini në këmbë, mund të uleni në karrigen time», thoshte ajo.

«Kurse mua më vjen keq që po ikni,» — bënte një përpjekje të fundit krejt të dëshpëruar Ruku.

Prapa derës që mbyllej pas saj, ajo s'i kishte dëgjuar mirë fjalët që ishin hedhur në erë.

S'është gjë, mendonte ai, një bibë dhe aq. Me këmbë të shtrembra. Edhe si sekretare s'e vlen një dysh. Ruku ishte i vetmi dëshmitar i kësaj ngjarjeje, ndaj dhe mund ta komentonte si të donte. Me një thua gjë mund të thurësh një odise të tërë. Ai i tregonte këto gjerë e gjatë në rrethin e ngushtë të shokëve, pa ha-

Vështrimi i një të riu

Jam 23 vjeç. Pas një jave do të filloj punë si inxhinier. Kam dëshirë të flë deri në orët e vona të mëngjesit, po vetëm një herë në javë: ditëve të diela. Dhe kur gjumi më del, dua të hallavitem edhe ndonjë orë tjetër në shtrat gjysmë i fjetur derisa të nginjem. Kjo si për t'u marrë hak kohëve të shkuara, kur ditët më vërsuleshin çdo mëngjes me tingullin rokan të zërit të nënës, që më zgjonte.

Ajo ishte ngulmuese, e palodhur dhe e përsëriste me të njëjtin ton të zërit thirrjen «çohu» që nga korridori. Ishte e kotë që ta zgjatja; ndaj dhe i kisha dhënë liri përgjumjes vetëm një çast. Sapo uji i ftohtë më freskonte zverkun, që e kisha zakon ta futja nën rubinetin e çezmës, duke ia ngritur nervat nënës, e cila s'e duronte dot lagështinë në dysheme, gjallërohesha.

Ndonjë prirje të veçantë s'kisha dhe kjo gjë e pikëllonte nënën, që donte të zbulonte patje-

tër diçka tek unë. Akoma pa mbaruar unë klasen e pestë, bëri ca tentativa për të më detyruar të merresha me atletikë, por pa dobi. Më vonë u kthye basketbollit. Më merrej fryma e më erreshin sytë. Trajneri e pa të udhës të mos ma varte më, ndonëse ishte mik i dajës tim. Nena hoqi dorë shpejt. S'isha i prerë për punë sporti; përkundrazi, kjo më mërziste.

— T'i s'je veçse një ngordhaq, — më thoshte gjithë zemerim. S'i jepja përgjigje, vetëm ulja kokën dhe sytë më shkronin tek kërcinjte që i kisha të hollë si dy cingla.

— Më vjen turp që kam një djalë si ti, — vazhdonte nëna me shpresë se do të më zgjonte sedrën për të bërë ato që s'kisha qejf. — Eh, ç'mund të presësh nga një njeri si ti, që s'ka vullnet as të ushqejë veten?

Një ditë në shtëpi erdhi një shoqe e saj, mjekë pediatre, e cila, pasi më vërejti si të isha ndonjë miz për ankand, më pa brinjët që ime më mezi ç'priste t'ia tregonte. Tha se kisha një dobësi të përgjithshme.

— Është apatik, — ndërhyri nëna me këmbëngulje, e shtyrë nga një dëshirë e beftë për të më ulur në sy të një të huaje.

Shoqja e mamasë, kur e pa se era frynte kundër meje, buzëqeshi, më kapi për faqesh dhe më vështroi drejt në sy. Edhe unë e vështrova.

— Ky është goxha djalë, Irma, mos i bjer në qafë, ke për të parë ç'div do të bëhet. — Pastaj shtoi me zë të ulët: — E ke lindur gjë me aparat?

— Po — i tha nëna.

— E, në raste të tilla ndodh, ndonëse rrallë, të ngacmohen qendrat e aktivitetit dhe fëmija paraqit shenja plogështie, që shfaqen kryesisht

me mungesë oreksi, që sjell edhe të tjerat nga pas. Mos u shqetëso, kalojnë me rritjen.

Këta mjekët s'ke ku i zë. Thonë ndonjëherë ca gjëra të përgjithshme, që, në mos daltë aty, diku do të dalë.

Megjithatë, kjo më erdhi për shtat. Le ta mbante nëna fajn. Ndoshta që nga kjo ditë s'do të më binte më në qafë.

Unë duhej të kisha pak nga ajo sëmundja që nëna i thoshte apati, po të jeni të sigurt se edhe ajo mjekja gabonte: një pjesë të mirë të saj ma ushqente vetë nëna me kërkesat e çuditshme ndaj meje. Ajo kishte marrë përsipër të më modelonte sipas një kallëpi ku, me sa dukej, unë s'futesha dot.

Poshtë nesh ishte një familje me gjashtë fëmijë. E kishin organizuar jetën dhe marrëdhëniet midis tyre në mënyrë të atillë që zonjës së shtëpisë të mos i ndihej zëri. Nderkaq në lagje dëgjohej vetëm ime më që s'reshtte së më kërkuari.

— Më nxive faqen, më nxore frymën. Shihi fëmijët e filanes, s'ndihen!

«Ajo s'ka kohë të rrijë e t'i ndjekë ku shkon njëri e tjetri, se ka halle më shumë se ti dhe vjen më vonë nga puna. Kurse ti s'ke ku e çon kohën e më qepesh mua.» Ia thosha me mendje këto fjalë.

Goni, më i vogli i fëmijëve të fqinjës, kishte qëlluar me vesh për muzikë. Një ditë mësuesja e tij i tha së ëmës ta regjistronte në shkollë muzike.

«Ai seç shkon në një rreth, i kishte thënë ajo pa i dhënë rëndësi kësaj gjëje. «Le të bëjë si të dojë, na hëngri veshët dhe në shtëpi. Se nga ka gjetur një harmonikë e tërë di-

tën me të merret, plasa sa ia nxora nga shtëpia.»

— E po, ke parë ti, ku shkon e mbin ai talent, — vjen një ditë e i ngacmon nepsin sim mëje komshia jonë, teto Vera. — Aty ku s'ka kujdes shkon e ngjit gjëja. Ai imi kallp fare, po dhe ky yti... — dhe ajo heshti, duke lënë të nënkuptoheshin edhe për mua gjëra po aq të pahijshme. Nëna më pa me zemëratë, si ta kisha unë fajin për talentin që shkonte e mbinnte gjetiu.

Gonin e kisha shok për kokë. Në saje të tij kisha bërë një koleksion të mirë pullash, të cilat strehoheshin në shtëpi të tij, derisa tek unë të vinin ditë më të mira.

— E ç'je kështu, more i ngratë, si i ciknosur. Të ushqen jot ëmë apo jo? I thuaj të të lërë ndonjë muaj te ne, ta shohësh si do të të bëjmë, — më tha një ditë gjyshja e Gonit duke fryrë bulçitë.

Kur ia përsërita ato që më tha gjyshja e Gonit nënës, ajo i mbajti mëri.

Me siguri që do të më kishte bërë edhe ndonjë provë për punë muzike, megjithëse kisha dëgjuar që për këso punësh bëhej luftë e madhe. Me sa dukej, kush kishte fatin të hyn-te në shkollë muzike, ishte i fituar për tërë jetën. Po nëna nuk ishte aq dritëshkutër sa të gabonte për herë të dytë me mua.

Në një çast ligështie, dhe unë e marr me mend se njeriu i rritur duhet të ketë të tilla herë pas here, të shkaktuara nga ndonjë sherr në punë, ose thjesht nga koha e keqe, pra, në një çast të tillë nëna u ul kundrejt meje dhe më pyeti:

— A ke qëllim në jetë ti? Ç'do të bëhesh,

a s'më thua? Çfarë dëshirash ke, xhanëm, ta marr vesh?

S'isha as dymbëdhjetë vjeç, kur nëna, me të gjithë seriozitetin e mundshëm, më drejtoi këtë pyetje.

Mendja më shkoi te objektivat e tabelave të emulacionit.

Buzëqesha, dhe nëna këtë e mori për sfidë.

— Ti edhe i vogël ke pasur ca dëshira të çuditshme, — m'u hakërrye ajo. Se ç'kërkoje të bëheshe herë karrocier, herë shofer, por sidomos me punën e karrocierit kam bërë çudi. Si të kishte vajtur në mendje pikërisht kjo farë pune?

— Ç'ka për t'u çuditur, — i thashë, — kjo është dëshira e të gjithë fëmijëve në atë moshë. Habitem si s'të kam thënë se do të bëhem peshkatar.

— Më thuaj, — ngulmonte ajo, — ç'qëllim i ke vënë vetes?

— S'kam ndonjë qëllim të veçantë, përveç atij që çdo vit të kaloj një klasë më sipër. Më duket se kjo është detyra ime, përveç blerjes së bukës çdo ditë.

— Ti po më çmend me këtë indiferentizmin tënd, — më tha ajo duke luajtur vendit. — Ti je fëmijë i vështirë, e parandiej se ne të dy s'do të merremi vesh asnjëherë.

S'i dhashë përgjigje, veç ndjeva të më mbli-dhej një komb. Midis meje dhe nënës po vendoseshin ca marrëdhënie nga ato që s'do të më pëlqenin kurrsesi. Ajo donte me çdo kusht të ngjallte tek unë një gjë që s'e kisha: ambicien për t'u krahasuar me shokët. Gjithçka në këtë botë është ekuilibër. Diku ndreqet, për t'u prishur në një vend tjetër. Kam trashëguar më shumë nga babai, ndaj në tip ngjaj me të,

po s'ishte e thënë të kisha fatin e tij, të fitoja edhe unë ca nga konsiderata që kishte nëna për të. Pra këtu s'duhej të ishte tipi po diçka tjetër, çelësi i së cilës s'ishte lehtë të gjendej.

Babai ishte doktor i shkencave të natyrës dhe nëna ma vinte gjithnjë përballë. Nëntekstin e kuptoja kështu: shkencëtarët duhet të lënë nga pas shkencëtarë.

Lexoja në një gjuhë të huaj. Nëna kërkonte më shumë. Vetë s'dinte asnjë. Pas gjuhëve e kishin radhën shkencat e sakta. Prirjen time për lefërsinë e shihte si një ekstravagancë. Meqë ajo donte babanë, më dukej se kishte rënë në dashuri me shkencat e sakta. Kur unë i thosha se kisha aftësinë për t'u shprehur bukur në gjuhën time, ajo ngrinte supet mendueshëm. Fjalori i gjuhës shqipe, me një pasuri prej 30.000 fjalësh, që unë e mbaja mbi komodinë dhe e shfletoja sa herë isha i ngeshëm, dilte e tepronte për kërkesat e mia modeste. Mirëpo nëna:

— Një djalë kam, — thoshte, — e të mos më bëhet si e dua?

Mua më vinte për të qeshur. Ajo vërtet një djalë kishte, se tjetra ishte vajzë. Motra ishte shtatë vjet më e vogël, por kishte ditur të përfitonte nga përvoja ime, kështu që i kishte më mirë punët me nënën.

Ndërkohë kisha hyrë në vitin e fundit të shkollës së mesme. Megjithëse në moshë të piekur, s'kisha asnjë të drejtë, por vetëm detyra pa fund, që ta sillnin në maië të fundës. Nuk isha dembel. Mësoia aq sa më dukej e arsyeshme. Pataj ngrihesha e gjeja ndonjë shkas për të dalë e për të thithur pak ajër. ndryshe nga ai i shtënisë. Por e dija që nuk do ta fitoja këtë lirë kollaj; më duhej të dë-

gjoja ankimet e nënës dhe premtimet e mia se nuk do të vonohesha.

Jashtë harrohej gjithçka, me përjashtim të profesorit të matematikës, të cilit duhej t'i ruheshe të mos e ndeshje rrugës, se mund të të ngrinte të nesërmen.

Kur isha më i vogël, pra më i dobët fizikisht, nëna më mbyllte në dhomë, mbyllej edhe vetë, që unë të mësoja përtej kufirit që i kisha caktuar vetes. I mbaja përpara diturinë e natyrës, gjeografinë e ca tekste të tjera si këto, sa për të qetësuar nënën, dhe çlodhja trurin e rënduar nga leximet me ndonjë roman.

Në vitet kur bëja shkollën e mesme, nëna filloi të grindej me babanë për shkakun tim, nga që ai nuk e pranonte se unë s'vleja për asgjë. Veç të tjerave më vinte në dyshim edhe matematikën që në të vërtetë e kisha për zëmër. Këtë e mora vesh nga një shok i klasës. Babai i tij qe ndodhur në bisedën që kishte bërë mësuesi i matematikës me nënën.

— E kam te të mirët, — i kishte thënë mësuesi.

— Si?! — ishte habitur nëna, pa mundur ta fshihte kënaqësinë.

— Po, po, nuk më luan nga dhjeta. Merr ndonjë nëntë, kur përton të marrë dhjetën, — kishte qeshur ai.

— Për notat e di, më ka thënë, por a është dhjetë tamam?

— Si? — ishte habitur mësuesi. — Patjetër që tamam, se unë s'e kam as timin, sikundër e keni ju. Çudi, — kishte shtuar ai, — kjo s'më ka ndodhur ndonjëherë. Rëndom prindët kanë dyshimin e kundërt.

Eh, nga zelli i tepërt nëna bënte ca shakara të tilla dhe mua padashur më shkante

mendja te konstruktor Solnesi, një nga heronjtë e Ibsenit, që u shtonte nga një kullë shtëpive që ndërtonte, pa ia kërkuar njeri.

Pas mësuesit të matematikës, u bë takimi me mësuesen kujdestare, Katinën, e cila që prej gjashtëmbëdhjetë vjetësh ua kishte marrë dorën takimeve me prindët.

Ajo e goditi në shenjë vanitetin e nënës, dhe e sulmoi me një sërë lëvdatash, të gatuar me një fjalor mjaft të pasur: adoleshenti i saj kishte një formim specifik, një personalitet mjaft të ndërlikuar, duke lënë të nënkuptohet se kjo ishte një meritë e familjes.

Këto fjalë i dëgjova padashur në darkë, kur po i tregoheshin babait. Nëna kishte takuar edhe mësuesin e gjeografisë, i cili më kishte vënë një shtatë me hak. Ishte një mësues i respektuar, që zbatonte me të njëjtën këmbëngulje një drejtësi të palëkundur; një nga ata tipat «primitivë», sipas teto Verës, që do të pranonin më mirë t'i pushonin nga puna sesa të gëlltitnin përfytyrimet e gabuara të disa prindërve për fëmijët e tyre.

— Është tekanj, — kishte thënë ai. — Është indiferent për lëndën dhe, kur do të kundërshtojë, nuk bën zë, por të hedh një vështrim të qetë, gati sfidues. Me keqardhje ju them se s'meriton më shumë se shtatë.

— Është nxënës i mirë, kështu thonë edhe mësuesit e tjerë, ishte hedhur nëna në degën tjetër. — Dhe sa për indiferent e tekanojz, ndoshta lë përshtypjen, nuk është ashtu!

Pas takimit prindër-mësues nëna u kthye në shtëpi buzëplasur. Sharjet e saj ndeshën në vështrimin tim të zbrazët. Dhe kur ajo ngriti dorën me kërcënim, që të më cingëriste nervat, vështrimi im e kishte ndalur në kohë.

Tamam atëherë kur kundërshtari do të zbrazë mbi ty gjithë histerinë e mllefrit të nginjur, tamam kur ai kujton se po prek telat më të ndjeshëm të sedrës, ndesh në dy sy bosh, me vështrim peshku, në një zemërim të ndrydhur.

Qysh i vogël gjëja që duroja më pak ishin fyerjet. E kisha shumë kujdes këtë edhe ndaj të tjerëve, që të mos e provoja mbi vete helmën e hidhur që lënë ato nga pas.

Ftohtësia e vështrimit tim e bëri nënën të rrëqethej. Më ktheu shpinën dhe diku në dhomën e saj dëgjova të dëneste. Në këtë ndeshje ajo e kuptoi një herë e mirë se unë isha rritur. Për këto raste ajo nuk e kishte kurrë babanë me vete. Babait s'i pëlqenin skëna të tilla. Në mendimet dhe veprimet e tij kishte shumë racionalizëm, prapa të cilit nëna nuk mund të përfytyronte asgjë.

Sidoqoftë midis meje dhe nënës u vendos një lloj paqeje, që të dyja palëve, të lodhura, na bënte mirë e na vinte të besonim se do të zgjaste pafundësisht. Nëna bëri be se s'do të ma varte më, le të vrisja veten, pastaj më lëshoi edhe një mallkim: «Të pafsha ushtar», që të rrinte dy vjet rehat pa mua. Kjo më bëri të buzëqeshja.

Nuk ma vinte më bukën përpara, as më zgjonte për të më dhënë mëngjesin e ngrohtë dhe unë ndihesha si i çliruar nga një detyrim.

Sidoqoftë e merrja me mend se sa zemërpasur ikte nëna në punë nga ky «shkarkim» përkujdesjesh, ndaj dhe s'i gëzohesha shumë lirisë. Kjo mrekulli nuk zgjati as një muaj.

Një ditë erdhi te ne Vera, fqinja, me gjak të prishur, siç tha vetë sapo hyri në derë. Unë u futa në dhomë me shkakun se kisha për të mësuar.

Teto Vera ishte një rast i vështirë. Kur unë hapa njëherë gojën dhe shpreha mendimin tim lidhur me të, mora si përgjigje një tufë shar-jesh, që u mbyll me thirrjen «Pupu, ti do të na bësh gjëmën!»

Ç'është e vërteta, teto Vera nuk e linte veten të binte pre e ndonjë mendimi të mbrapshtë. Ajo ishte njeri që s'kishte shumë gjëra për të thënë, kështu që më mirë heshte, se me heshtjen linte një mister rreth vetes, që të tjerët të hamendësonin se ajo diç kishte për të thënë, po s'donte. Hija e rëndë që i jepte fytyrës ia fshihte më së miri atë zili të «llojit të qetë», të fshehur, të ruajtur me kujdes, por që rasti e nxori në një moment «çiltërsie».

— Më bëj një kafe, — i tha nënës. — Jam shumë e shqetësuar. — Zëri i kulluar i fqinjës lejonte të dëgjohej e gjithë biseda.

— Mos ke gjë njeri sëmure? — e pyeti nëna gjithë merak.

— Jo, moj, ç'është ajo. Ulu, pa ta tregoj. Isha te Marjana. Lashë mendjen. Le shtëpia që s'kishte ku t'i gjeje një të metë sado të mundoheshe, rregulluar me aq shije e me mobilje të rënda, — po ç'ke me ta, ne as që mund të krahasohemi — po fëmijët, fëmijët e tyre të mrekullueshëm më lanë pa mend. Ai djali i madh, le shtatgjatë, le i bukur si yll, po sa i sjellshëm! Erdhi më përqafoi e më dha dorën si i madh, jo si të ishte nëntëmbëdhjetë vjeç. Gjithë ditën i mbyllur mbi libra, moj Lenë. Tërë dhjeta. Të dy burrë e grua, vetëm për fëmijët mendonin.

Ngaqë s'kisha si ta parandaloja këtë të keqe, tërë mllafi im erdh e u vendos mbi gojën e teto Verës, dhe unë fillova ta përfytyroja atë pa dhëmbë, bosh, bllof, pa gjuhë, që të

mos kishte mundësi ta shpërndante helmin e saj. E kuptova se s'po bëja asgjë më shumë se heroi i përbuzur nga gruaja që dashuron, që për hakmarrje mundohet t'i kapë ndonjë fi-je floku të bardhë, a një vijë çorapeje të shkuar shtrembër.

Teto Vera i kishte dhëmbët të bardhë in-xhi, më të mirë se të mitë, ndaj dhe hoqa dorë shpejt nga fantazimi.

— M'u mblodh një lëmsh, ja, mu këtu në gjoks, — vazhdonte ajo. — Disave, kur u ecën, u ecën nga mëngjesi deri në darkë. Mes gjithë të mirave, edhe pará kanë sa të duash, se u erdhi trashëgimia, e prapë fëmijët me shkollë duan t'i bëjnë. Le, të shihje të shoqin. Ai ishte më i qepur se Marjana. Kujdesej vetë për ushqimin e fëmijëve, ua zgjidhte librat që duhej të lexonin dhe sa duhej të lexonin. Shoqërisë i kishin vënë kufi, s'kishin të hyra e të dala. Një shok që kishte i madhi, mund ta sillte në shtëpi, për të dalë jo, se mund të mësonin gjëra të palezetshme. Kësaj i them edukatë unë. Ah, moj Lenë, — fliste ajo duke rrufitur kafën si ndonjë grua plakë, — si do t'u vejë filli fëmijëve tanë! E kemi problem; pa shkollë, ku t'i çosh, s'të kanë asnjë vlerë. Dhe burrat, si yti dhe imi, s'duan t'ia dinë, punën e tyre shohin. Ne i zumë vendet tona, kurse fëmija e kanë jetën përpara... nuk më zë gjumë natën...

Gjyshja, që se nga mbiu atë kohë, për fatin tim, si «profane» që ishte e që nuk arrinte të shihte asgjë në këto meditime, u vuri fre bërbelitjeve të saj me një frazë të vetme: «Aty e ka të vetën çdo njeri, bota është e madhe e ka vend për të gjithë, vetëm zemra, ajo s'duhet prishur.»

Me ç'u kuptua, i hodhi pastaj një nga ato vështrimet e saj që ia mbyllën gojën teto Verës, së cilës papritmas i erdhi koha të largohet; diku nxitonte. Trupi i saj në të ikur e sipër ravijëzohej mbi një sfond drite, ku përmes stofit të hollë të fustanit dallohej fare qartë hija e kofshëve të saj të harkuara.

— Bëri mirë që ua mbathi me kohë! — tha gjyshja.

Gjyshja krijonte një gjendje ekuilibri në shtëpi sa herë që vinte, dhe ritmi i nënës thyhej disi nga autoriteti i saj. Ajo, veç të tjerash, ishte një mik për mua.

Për habinë e madhe të nënës maturën e mbarrova me nota shumë të mira. Megjithatë urimit të saj diç i mungonte, ndofta siguria për të ardhmen.

Një ditë pas provimit të fundit dolëm me babanë dhe nënën, diçka që ndodhte rrallë. Duke u kthyer, afër shtëpisë, takuam një shok shkollë të babait, Zamirin, që banonte dy shkallë më tej. Ai ishte beqar. Kur isha vetëm me të, më zgjidhej gjuha si me ndonjë shokun tim, dhe biseda kishte nivel.

Atë ditë ai ishte në qejf. Kushedi se me ç'rast kishte hedhur nja dy gota. Më lavdëroi mua te nëna, duke i zbuluar asaj se ç'djalë flori kishte, e se si para tyre unë kthehesha në një «vesh shurdh». Pranë hyrjes takuam Suzin, e cila na ftoi brenda. Pasi i hoqi Zamirit nja dy kritika me të drejtën e motrës së madhe, për harenë e tij që s'i prishte punë askujt, pas një hyrjeje kaloi në temën e ditës, që unë e parandjeva ashtu si shpendët afimin e furtunës.

— Në ç'klasë vajti djali? — pyeti ajo.

— Mbaroi maturën, — i tha nëna me një ndjenjë krenarie të druajtur.

— Timi mbaroi të tetën. Nuk e dimë ç'do të bëjmë me të. Që tani jemi në merak.

— Pse s'thua që në kohën e biberonit, — e shpotiti i vëllai. — Sa herë janë thënë e stërthënë këto gjëra.

— Ç'degë keni qejf? — vazhdoi pa u trazuar e motra.

— Ç't'i dalë, — tha babai.

— Hall i madh është.

— Pse? — ia priti ftohtë ai.

— Sesi më duket të mos na bëjnë shkollë fëmijët. Ne, prindër intelektualë, sikur nuk shkon... Pastaj, nga dy kemi...

— Të gjithë nga dy kanë. — Fjalët e fundit të babait u thanë me njëfarë emfaze. Deri edhe nëna s'guxoi ta ngiste më tej këtë bisedë. Suzi u ngrit dhe zuri të merrej me qerasjet.

Biseduam për shumë gjëra, derisa tema si rastësisht, erdh e u soll rreth marrëdhënieve prindër-fëmijë e u ndal pastaj mbi shokun tim, Gonin.

— Eh, çfarë shejtani ka qenë, — tha Zamiri.

— Kush, ai që i bie fizarmonikës, — tha nëna.

— Pikërisht. Është djalë i talentuar. Ka nja katër vjet që s'e shoh të duket më nga shkalla ime. Mbase i vjen zor, se ashtu ndodhi. Kur s'ishte në aktivitet, s'bëhej më i urtë. Po vështrimi i tij tinëzar të linte të dyshoje se ishte nga ata që i punonte mendja për shejtanllëqe, dhe duhej t'ia kishin «fërkuar» më se një herë shpinën për prapësi. Doni t'jua them arsyen pse i vjen zor nga unë? Ja, dëgjoni:

Bashkë me një shokun e tij, — këtu vështrimin e ndali mbi mua, — jepnin e merrnin me qenin e asaj shtëpisë aty, — dhe tregoi nga oborri i pallatit. — Më në fund u miqësuan aq shumë me të, sa qeni s'u ndahej, u bë si i tyre.

Pas ca kohësh qentë u bënë dy. Po nuk shkoi gjatë dhe ai i riu u zhduk. Kjo gjë u përsërit edhe një herë tjetër, pas nja dy javësh. I pyeta çunat për qentë. Ata u skuqën, dhe kjo më bëri të dyshoja. Pyeta tim nip dhe e mora vesh. Shkurt, të dy qentë ia kishin shitur spitalit, për eksperimente. Këtë marifet e kishin zbuluar nga një sanitare, që Goni e kishte të vetën. Fundja s'kishin bërë ndonjë gjë të ndaluar. Në këtë mënyrë bënë një spastrim të qytetit nga qentë e rrugëve, i ndihmonin eksperimentimit shkencor dhe fitonin ca para me djersën e ballit, pa i rënë kujt në qafë, — shtoi Zamiri duke qeshur në drejtimin tim. — Me këta lekë Goni do t'i blinte motrës një top për ditëlindje, që pastaj ta përdorte vetë, merrret vesh, ndërsa tjetri një shah për vete, që në familje do ta paraqiste si fryt të kursimeve të tij.

«Lëreni me kaq, u thashë djemve, ndryshe do t'ju padit. Qeni është i rrezikshëm kur të kafshon.»

«E, pikërisht,» pohuan ata, dhe shoku i Goni përveshi mëngën. Dorën e kishte të kafshuar. Unë u alarmova, por ai më qetësoi duke më thënë se i kishte bërë injeksionet.

Kur Zamiri heshti një çast për të qeruar zërin babait iu kujtua diçka në lidhje me dorën e fashuar dhe buzëqeshi.

«Ai ka të tillë lakmi për paranë, sa ç'mund të ketë një i posalindur për pijet alkoolike,»

i kishte thënë një herë babai nënës për ta qetësuar, kur ajo kishte shprehur një shqetësim për paratë që mblidhja unë.

Dhe vërtet, ata pak lekë që kisha, i lija të hedhur sa andej-këtej, gjithmonë rrëmujë; shpesh m'i merrte motra saqë një ditë nëna më kërcënoi se do të m'i hidhte nga dritarja.

Tërë kohën që Zamiri tregonte këtë histori, nëna qeshte pa pushim me prapësitë e atyre dy «rrugaçëve»; dhe mua më dukej se s'e kisha parë ndonjëherë të qeshte ashtu, me gjithë shpirt, pa paragjykim.

— Po ata qenkan për... për t'u shtrënguar dorën! Ku u ka shkuar mendja, sa të prapë, — vazhdonte të qeshte ajo.

Shoku i babait më shkeli syrin dhe befas nëna u përmend. Duket u kujtua se këto aventura mund t'i kisha bërë unë. Ajo po fillonte të dyshonte për anën tjetër të fizionomisë sime, për atë që unë ia fshihja dhe e lija në rrugë.

E befasuar, e trembur dhe e shqetësuar, ajo e preu të qeshurën si me thikë duke kërkuar një shkas për të më larguar.

— Do të shkosh në basketboll? Ka babai një biletë. Luan kombëtarja. Po të nxitosh pak, do të mbërrish në kohë.

— Jo, nënë, — i thashë gjithë qejf, — e shoh më mirë në ekran.

Zgjimi

Ishte koha e lulëzimit të jargavanëve të bardhë dhe e harlisjes së myshkut. Dielli shkëlqente me një vezullim të dridhur. Nuk mungonte dhe lapagrethi me lule të bardha, me petla të holla si fletë cigareje dhe kabanëzat me kupa të përkulura drejt tokës, prej nga zbulohesh herë-herë barku laraman i ndonjë greraku që fluturonte vëngërthi.

Rrafsh me tokën frynte një erë e ngrohtë, ajri ishte i butë dhe dridhej lehtë. Ajo limonti marramendëse shprishej nga ritmi monoton i këngës së bretkosave, që vinte mbyturazi së largu si një e qeshur tallëse.

Ai bënte vitin e parë të shërbimit. Reparti ndodhej në krah të rrugës automobilistike. Çdo ditë Joti shihte fëmijët e lagjes së përtejme që kalonin asaj rruge kur shkonin e vinin nga shkolla. Pastaj i shihte kur luanin me karroca me kushineta, kërzh-kërzhi i të cilave i bëhej se e gërryente në stomak. E megjithëkëtë, gazi i fë-

mijëve sikur ia nguroste midis buzëve ankimin. Ai kishte qenë djalë i urtë, që i vinte zor edhe t'u kthente përgjigje vajzave të shkollës, kur e ngacmonin me ndonjë fjalë të guximshme. E mbanin për djalë simpatik, ndonëse atij s'i besohej edhe aq. Kurse këtu, në ushtri, as që bisedohej për gjëra të tilla. Reparti kishte një mëz të vogël, qumësht të bardhë, me lara kafe. Ai hidhej e përdridhej sa andej-këtej nga ngacmimet e gudulisjet e fëmijëve që grafullonin së qeshuri. Pastaj ata shtriheshin e shullëheshin një copë herë në barin e njomë, ndillnin pëllumbat e prapë i lëshonin në lartësi, dhe duhej të ishte fare pranë tyre që t'ua ndieje ngazëllimin fëmijëror, të shihje atë pahun e butë të mëndafshtë që u vishte fytyrat dhe atëherë kuptoje se si vërtitej bota për disa.

Midis tyre ishte edhe Bora. Sytë e saj të çiltër, të gjelbër, si një diapastër i vërtetë, ishin gjithnjë të lëngëzuar dhe sikur e derdhnin tepriçën mbi qepallat kryeneçe të ngritura përpjetë. E kështu, ato dukeshin gjithnjë si të stërpikura nga vesa e mëngjesit.

Nën fustanin e hollë, me gjithë përpjekjet e saj për t'i ndrydhur brenda vetes, dukej buisja e dy sumbullave të vogla. Ajo sapo i kishte lënë të trembëdhjetat, por s'i jepje më shumë se njëmbëdhjetë për shkak të bishtalecave të zinj lidhur prapa me një kordele të bardhë.

Nga shtati i ngjante një bisku të harlisur që kishte marrë hov si shpejt, e megjithatë hollësia e krahëve si të një zogu që sapo i kanë puprruar puplat, imtësia e tipareve akoma të papërcaktuara mirë, si dhe mungesa e bindjes për gjërat që bënte e mendonte, të jepnin përshtypjen e një foshnjeje të rritur para kohe. Ajo ishte e shkathët dhe i pëlqente sidomos të rrëshqiste.

— Boora... Booraa... — i thërriste Joti që prapa gardhit, nga vendi i truprojës. «Hi... hi... hi», hingëllinte mëzi si për ta përqeshur e gjithë gëzim. «Gërzh... gërzh... zh... zh», vinte karroca me rrapëllimë e merrte furi në krye të rrugës, fluturonte para tij dhe Bora e përqeshte sipas mënyrës që i shkonte aq shumë hundës së saj mituke të ngritur përpjetë: I mblidhte të katër gishtat grusht dhe me gishtin e madh shtypte hundën si bori, pastaj, si për t'i kërkuar të falur, e përshëndeste me dorën që zhdukej prapa gardhit teposhtë rrugës, ku prisnin radhën fëmijët e tjerë.

— Boora... — thërriste prapë ai me një zë të vonuar e të largët si zë ere, kur vinte përsëri radha e saj.

«Gërzh...», fluturonte karroca, kësaj here plumb...

Të nesërmen e njëjta gjë. Joti qëndronte pranë dritares së truprojës, bënte ecejake, grindej me veten (nga vetmia), vështronte herë pas here sahatin me gostek, një sahat i vjetër, trashëgim nga gjyshi, dhe kjo i jepte një kënaqësi të veçantë; thyente monotoninë.

Binin rrezet e para të diellit dhe ja, në rrugë mbinin prapë fëmijët me çanta ndër duar, dikush me rripin krahaqafë, ndonjë harrakat pa çantë për atë ditë, vetëm me një fletore ngjeshur në brez, duke imituar ca studentë kokoroçë që çapiteshin më nge rrugës që të shpinte në institutin e lartë pak më tej.

Ndodhte ndonjëherë që, duke u marrë me punët e tij, Joti s'e kuptonte se si i vinte radha Borës aq shpejt, dhe atëherë shihte sytë e saj të lëngëzuar pa shkak, mezi arrinte të kapte fundin e përshëndetjes së saj të dëshpëruar.

— Hi... hi, — hingëllinte mëzi pa gëzim.

Dhe ai mbetej prapë vetëm, me djersën dhe vapën që të pinte. Çdo gjë përreth fashitej dhe ai s'e duronte hiç këtë shurdhëri. Mezi priste të nesërmen. Dhe çudi, sa më shumë bëhet zakon një gjë, aq më të nevojshme e ke përsëritjen e saj. Po kjo gjë duhej të ndodhte edhe me Borën.

Të nesërmen, sapo shfaqeshin bishtalecat e saj që tundeshin serbes rrugës për në shkollë, ai që larg ia bënte me dorë, sikur premtonte se do të ishte më i vëmendshëm ndaj lojës së fëmijëve pasdite.

Dhe kështu çdo ditë. Pastaj, veç kur prishej ndonjëherë ky rregull. Ajo mungonte në shkollë, mungonte edhe në lojën e pasdites. Kjo më tepër ndodhte në ditët e ftohta të dimrit. Tashmë ai e dinte se këto ditë ajo pinte çaj të nxehtë e rrinte shtrirë në shtrat. E merrte me mend.

— Hi... hi, — hingëllinte mezi, ndryshe këto ditë. Ai vështronte përreth me përgjërim, duke u përpjekur të mbyste diçka brenda vetes. Dhe sa e gjatë i dukej kjo pritje pa mbarim.

Një ditë prej ditësh vajza shfaqej papritur te gardhi, nxirrte kryet, hidhte ndonjë guralec, fshihej e veç kur gjendej pranë mëzit me urtësinë e një fajtori. Djali e shihte së largu, vinte e përshëndeste, pastaj e pyeste një copë herë, rrinin ulur në bar, pas pak ajo nxirrte nga çanta tre kuleçë, një ia jepte atij, një mëzit dhe një për vete. Ai e qeraste me manaferra. Pastaj papritur Bora ngrihej e ikte në pikë të vrapit për të arritur shokët. Ishte fëmijë me ca hove të çuditshme. Fjalë pothuaj s'kishte fare e, me sa kuptohej më tepër përtonte të fliste, por një gaz i pashuar fëmijëror ia ndriste të gjithë fytyrën.

E kështu si pa kuptuar, mes lodrave të fëmijërisë doli papritur nga mituria vogëlushja Bora. Ai pahu i butë ngjyrë rozë si në të mëndafshhtë

i jepte fizionomisë së saj një prirje për melankoli. Sytë dhe vija e përkulur e buzëve, që tregonin se ajo s'kishte njohur ndjenja të tjera veç atyre të fëmijës, të jepnin përfytyrimin e vërtetë të dëlirësisë.

Herë e rrëmbyer, herë me një pamje ëndërruese e mospërfillëse e me një buzëqeshje si filladi që shket lehtë, ajo i ngjante mëzit të ri, që sapo i kishte kapur frenat e pjekurisë. Tani ajo i kishte lënë të pesëmbëdhjetat.

Me gjithë hijen pakëz fodulle, që ia jepnin vetëdija e bukurisë si dhe dëshira e natyrshme e adoleshentit që kërkon ta rritë moshën e vet, prapëseprapë gërshetat ia ruanin pamjen e dikurshme miturishte.

Tani ajo e kishte braktisur karrocën dhe shërbimit të Jotit po i vinte fundi.

Dhe në vend të dy sumbullave kishte shpërthyer gjiri vajzëror, që i ngjante atij gufimit të tokës prej burimeve të nëndheshme. Tani kalonte para tij me një biçikletë «Mifa» (me sa dukej e së ëmës), duke i hedhur një vështrim të paduruar e depërtues. Ajo priste që ai t'i fliste i pari.

Pas kaq m'uaj mungese, që Joti i kishte kaluar në një kurs të artilerisë, ajo dukej si e hutuar, mezi priste ç'do të ndodhte. Por asgjë s'ndodhte. Ai rrinte pa ditur se ç'të bënte, t'i thërriste apo jo, të vazhdonte lojën apo mos vallë... Bora, Borushka është rritur e ia merr për keq. Ku i dihet se ç'ndodh në zemrën e vajzës së re. Ajo kalonte me vërtik, frenonte pak, aq sa të dëgjohej zhurma e fërkimit të gominës, i hidhte rrëshqitas sytë e turpëruar, përgjonte, zbehej, pastaj skuqej, zymtohej, diç mendonte dhe, kur i humbiste durimi lëshohej vrik e zhdukej pas kthesës. Djaloshi provoi ta përzinte nga mendja pamjen e saj të vërtetë, duke u munduar të rikrijonte imazhin e vogëlushes Borë.

— Boora ra ra a, — iu përgjigj të nesërmen sinjalit të gominës që fërkohej pas rrotës.

— Hi... hi... hi, — hingëlliu pela e re.

Për habinë e tij, ndodhi një gjë e çuditshme, krejt e çuditshme, që ai s'e priste, s'e mendonte. Sytë e saj sikur u ngurosën dhe qepallat iu drodhën. Nuri iu fik, buzëqeshja iu shprish në fytyrë dhe vendin e saj e zuri një trishtim. Sytë iu lëngëzuan edhe më, gati iu bënë transparentë. Mbi qerpikët e dendur i vezulluan lotë.

— Hi... hi, — hingëlliu pela e re duke i shkuar pranë. Vajza hodhi tej biçikletën, mbështeti gjoksin pas fytyrës së pelës dhe qau, qau me dënësë. Për herë të parë djaloshti nisi të kuptonte se ky ishte shpërthim i një pasioni iluzor, i ushqyer e pastaj i fshehur diku thellë brenda shpirtit të porsaçelur të vajzës.

Iu afrua dhe i përkëdheli gërshetat me dorë. Ajo u shkreh në vaj më keq. Qante e nuk pajtohej. Megjithatë nuk e la veten ta mposhte ndjenja e mëshirës, kur ai, për të bërë diçka (ende nuk ishte i qartë se ç'kishte ndodhur tamam), nisi t'i thoshte fjalë të ëmbla e qetësuese.

Ajo e përmbloodhi, e bëri gruشت zemërimin dhe e gëlltiti. Rrëmbeu biçikletën, duke ia lënë fjalën pa mbaruar. Ai i fliste nëpër tym, zbrazte fjalë ngushëllimi, nga ato që u ngjajnë karameleve kur marrin me të mirë kalamajtë.

— Ç'tuhaf njeri. — Këto fjalë ia tha vetes me vonesë, kur ajo kishte ikur. E kuptoi se vogëlushja Bora s'do të kthehej kurrë më.

Qetësia e mbrëmjes me dritë të zbehtë seç kishte diçka të pabesueshme dhe sepse e bënte të mendonte se gjithë ajo skenë që kishte aq bukururi ishte mashtrimi i fundit i fëmijërisë. Sa keq, mendoi, po dhe sa mirë.

Bujtësit e hotelit të vogël

Pranë fshatit Pishë rruga kryesore kthen në të majtë. Pasi të kesh ecur 10 minuta, merr kthesën djathtas e pak më tej del në një lëndinë të rrethuar me shkurre gjithnjë të gjelbëruara. Në anën veriore të saj hapet një qytet i vogël bregdetar, që figuron si i tillë vetëm në hartat e viteve të fundit.

Pikërisht në një qoshe, si i veçuar, ndodhet një hotel jo fort i madh, i fshehur mes pishave të buta, prapa të cilave ndihet zhurmërima e valëve të detit.

Ndërtesa është dykatëshe, me mure të gërvishtura nga koha, me dritare të dendura, të vogla e të ulëta, të stolisura me panele druri.

Poshtë, në katin përdhes, dy kthina të mëdha shërbejnë si salla ngrënieje. Muret e lyera me gëlqere harmonizojnë me mbulesat akull të bardha të tryezave.

Kushdo qoftë, me pak vullnet të mirë, mund

t'i shijojë kënaqësitë e këtij vendi, madje mund t'i duket vetja tjetër njeri. Ai që s'ka pasur kurrë imagjinatë, rrëmon në vetvete dhe papritur e gjen, aq më tepër kur niset për atje me mendje për t'u larguar për ca kohë nga monotonia e jetës familjare. Në këtë përfundim arriti në qytetin e vogël, ku kishte shkuar për shërbim, paleontologu sqimatar Viktor Sina.

Ishte një burrë i ri tridhjetëvjeçar, me flokë gjithnjë të shpupuritur si furçë e përdorur. Ai dhe shoku i tij i dhomës, me të cilin qe njohur atë ditë, djalë beqar, nja tre-katër vjet më i ri, ranë në sy si dy klientë tepër të sjellshëm të hotelit. Përveç mënyrës së veçantë të veshjes, me kravatë të çelët, siç ishte e udhës për një burrë të ri, Viktori, që ishte nga Jugu, binte në sy për njëfarë krenarie në qëndrim e për temperamentin e ndezur, ndërsa tjetri, Feriku, një topograf nga Veriu, për qetësinë dhe bujarinë malësore. I pari ishte shtatgjatë, ezmer, ndërsa Riku, shulak, me një palë shpatulla prej adoleshenti kapadai, që është rrahur më se një herë për motrën e tij të madhe. Në verë flokët ngjyrëgështenjë i merrnin një shkëlqim bakri të kuqëremtë. Si lëkurëbardhë që qe më shumë përskuqej se nxihej, por, meqë çdo e keqe ka prapa të mirën e vet, prekat e fytyrës, që i kishte me tepri e që i spikatnin në bardhësinë e lëkurës, e humbisnin rëndësinë në këtë sfond të ri.

Pasi kryenin punën deri në orët e para të pasditës, rrugës, duke u kthyer, secili provonte dëshirën që ndiejnë të gjithë burrat për të hedhur prapa krahëve ato që shkojnë e për të shijuar të tjerat që vijnë. Së pari një drekë të mirë me një gotë verë e një cigare nga pas.

Orët e gjata të qershorit dhe hoteli i rehatshëm megjithatë nuk i shtynin ata të dy në

apati. Aty nuk kishte vend për plogështi, ndje një krejt e huaj për hotelin e vogël mikpritës.

E shumta në orën tetë të gjithë bujtësit ishin shpërndarë nëpër punët e tyre. Dikush ikte përfundimisht e veç kur rishfaqej pas nja gjashtë muajsh.

Ndërsa Riku me Viktorin vinin me shërbim për herë të parë në këto anë. I pari për matje lidhur me vijat e verdha të disa fshatrave, ndërsa Viktori për të përcaktuar paraprakisht zonat ku do të kryente kërkimet ekspedita e gjeofizikanëve të Institutit të Naftës.

Kishin më se dy javë që merreshin vesh mirë me njëri-tjetrin dhe marrëdhëniet midis tyre nuk i kishte trazuar asgjë.

Një ditë, aty nga fundi i muajit, fryu një erë e ftohtë me lagështi dhe jashtë çdo gjë erdh e u mbulua me një vranësirë të plumbtë. Pastaj në qiell plasën ca bubullima e shkrepitima dhe shiu filloi të binte me gjyma. Në këto anë shirat kanë keq sa të fillojnë.

Pasditja e tyre u përmyll në një program të thjeshtuar: hanin, pinin, flinin e prapë ngriheshin dhe përsëri uleshin në tryezë për darkë, duke folur për lloj-lloj temash nga ato që mund të trajtohen në një shoqëri burrash.

Për dy ditë rresht ata patën material të bollshëm për të bluar. Dikur biseda erdh e u soll rreth grave. Riku, duke bërë më parë një paraqitje të privilegjeve, prerogativave dhe të drejtave të tyre qytetare, tha se ato qenkëshin dreqi vetë, pa hyrë në hollësira për ta argumentuar këtë pohim.

Viktori, si burrë i martuar prej pesë vjetësh, u mat ta konkretizonte me përvojën e vet, por ndërroi mendje; për t'u treguar i matur, nuk i dha përgjigje. Kjo e nxehu Rikun, se iu duk si kun-

dërvënie, prandaj shtoi se përpara një gruaje gjysmë të urtë një burrë i egër nuk është gjë. Ai fliste shumë e me pasion. Viktori dëgjonte i heshtur dhe për shumë gjëra i jepte të drejtë. Ç'ishte e vërteta, Lena, e shoqja, kishte kohë që s'ngjante gjekundi me studenten e qeshur me të cilën qe fejuar. Po mbase kjo ishte e përgjithshme.

Fytyra e saj virgjërore dinte vetëm të buzëqeshte ëmbël, duke zbuluar dhëmbët e vegjël të bardhë, që spikatnin midis syzeve.

Sa e shihte që larg që vinte duke u lëkundur paksa, ai sulej t'i dilte përpara dhe ajo, kaq e dashur siç qe, anonte pak kokën, ulej pranë tij dhe shpesh i lutej për diçka, fjala vjen, ta shqep-te pak gojën, t'i tregonte ndonjë të re, se vetëm ajo fliste kurse atij, oh, i pëlqente më mirë të dëgjonte.

Ai do të donte ta kënaqte përfytyrimin e tij me zërin e saj gjithnjë të butë, me të ecurën e ngadalshme, por këto i përkitnin së kaluarës. Tani ajo se ç'kishte fituar ca zakone të reja, nga ato që s'ia merrte mendja më parë. Ai donte të dilte, ajo kundërshtonte duke gjetur arsye se s'i dilte koha. E veç të tjerash grindej shumë me fëmijët.

«Mos bërtit, pse duhet ta ngrësh zërin kur u flet fëmijëve? Edhe mua, shih, ki kujdes, nuk duroj të më flasësh ashtu, mos më ngatërro me ta. Tërë frikë të hysh në shtëpi, se ti gjithmonë do të ankohesh për diçka. Ju gratë dini ta bëni mirë këtë punë. Mua më pëlqen qetësia e për më tepër në shtëpi.»

Ajo zbutej, por më tepër lëshohej, për diçka kujtohej dhe fillonte ndryshe, me një zë ankues që atij ia cingëriste nervat më tepër. Ankohej për shumë gjëra njëherësh: se fëmija nuk e dë-

gjonin, ankohej për çrregullimin që gjente në shtëpi, për vrapin që duhej të bënte deri te dyqani i zarzavateve para se të shkonte në bulmetore e që ndërkohë nga kjo marramendje punësh diçka ishte duke u djegur në tenxhere, dhe e tëra kjo për faj të saj, se e thirri komshia për të pirë një kafe.

Në mbrëmje, në orë të vona, kur gjithçka platitej, edhe punët tok me të tjerat, ajo kujtohej se e kishte tepruar paksa dhe zinte e pyeste nëse vërtet fliste me zë të lartë dhe a dëgjohej deri poshtë.

Ai i thoshte që kjo ishte më se e vërtetë, ajo mundohej të përligjej se kështu e kishte tonin, s'kishte ç't'i bënte, me vete thoshte se do të mundohej ta ndreqte këtë të keqe, të nesërmen përsëri çdo gjë nga e para, derisa më së fundi ai arriti në mendimin që kjo ishte e përgjithshme.

Ndërkohë, kamerieres i kishte ardhur në majë të hundës, sepse ata, me bisedat e tyre pa fund, zgjatnin orarin e ngrënies dhe pengonin pastimin. Ajo ishte një grua e ngjallme, e gjatë dhe aspak e duruar në pamje. Kishte filluar punë aty para dy ditësh, por dukej e rrahur në punë lokale. Shfrynte e shante nën zë duke i hedhur mbeturina ushqimi një koteleje që i vinte nga pas.

Kur biseda kishte mbërritur në këtë pikë, në tryezën e dy shokëve u afrua xha Brahoja, hotelxhiu gojëmbël, me atë buzëqeshjen e tij të gjerë dhe thirri me zë të fortë si për të dëshmuar që e kishte dëgjuar fundin e bisedës së tyre.

— Unë, djemtë e mi, i respektoj dhe i dua gratë! Rrofshin e mos mbetshim pa to! — e përfundoi urimin ai, duke u futur një të fshirë mustaqeve me gjysmën e prapme të llërës.

— Yyy, — ia bëri kamerierja gjithë mllef.

— Me sa duket ta paskan zgjedhur me mik këtë kameriere, xha Braho, — foli Viktori duke ulur zërin.

— Eh, e kam zgjedhur vetë, tridhjetë vjet të shkuar, — psherëtiu hotelxhiu. — Është gruaja ime, — dhe u shkeli syrin të rinjve. — Po s'do më bjerë të punoj gjatë me të, boll e kam pasdite në shtëpi. Nga vjeshta dal në pension...

Ditën e tretë biseda erdh e u venit dhe, po të qe fjala edhe për një ditë më tepër, natyra e rrëmbyer, disi rebele e Viktorit, do të shpërthente. Tamam atëherë rasti u kujtua e hodhi me bujari mbi tryezën e tyre një vështrim të përzemërt. Të dy miqtë panë diçka që u tërhoqi vëmendjen dhe i bëri të harronin për një çast mërzinë që po i kaplonte.

Dhjetë hapa larg u shfaq një vajzë rreth të njëzetave, që kishte lëshuar një buzëqeshje pa drejtim. Të dy panë rreth e rrotull, pastaj njëri-tjetrin, për të kuptuar se kujt i takonte ai gëzim. Deri këtu nuk kishte ndonjë gjë, por, po të tregohet tërë e vërteta, duhet thënë se vajza rrezëllinte si dritë dielli. Një fustan basme i bardhë me lule të vockla i zbulonte një palë krahë ngjyrë alle të rreshkur nga dielli. Ishte e hajthme, me trup të hedhur dhe kishte flokë thujse të zinj, thujse të bukur, pak të gjatë, që i nxirrnin në pah vezullimin e syve ledhatarë.

Në njërën dorë mbante një valixhe të vogël, në tjetrën një borsetë të mbushur me libra. I la plaçkat në një cep të sallës dhe i zuri sytë xha Brahos, që se nga doli nga një kthinë.

— Baba, erdha unë, — qeshi ajo.

Plaku u kthye, lëshoi një oh dhe e përqafoi të bijën me mall.

— Hë, njihuni, — tha plaku pasi hodhi një

vështrim drejt tyre dhe qeshi. — Kjo është ime bijë, studente në agronomi.

...Vajza u largua me të atin duke lënë nga pas hijen e buzëqeshjes së saj të çiltër e të patrazuar akoma nga psikologjia e gruas së bukur e që e vret lart.

Me ardhjen e vajzës u duk se do të përmbysesh krijt rrjedha e zakonshme e jetës së qetë të hotelit.

Pa dyshim Riku dinte ta përdorte po aq mirë gjuhën sa dhe teodolitin. Megjithatë, përpara veskut rinor e të shkujdesur të vajzës, më i riu nga të dy bujtësit kuptoi se s'ishte kurrgjë, as që i binte ndër mend ndonjë mënyrë për t'iu afruar, sidomos pa rënë në sy të prindërve të saj.

Vajza kishte rënë aty kaq papritur, sa ai s'mbante mend të ishte shtangur ndonjëherë deri në atë pikë, veç një rasti kur kishte gjetur një fashikull të «Drejtshtkrimit të gjuhës shqipe» midis fletëve të «Margaritarit të Kurorës» të De Buasiesë.

Ndërsa Viktorit iu kujtua e shoqja, që kishte lënë në shtëpi, Lena, si vetëdijë e një mëkati që i dukej se po merrte trajtë brenda tij.

Të dy miqtë filluan të shfaqnin gjallëri. Viktori, si hamës që qe, ato pak ditë që vajza vinte në restorant për t'i ndihur së ëmës, nuk e kishte të vështirë të porosiste nja dy pjata më tepër, për ta zgjatur pak drekën.

Aty nga dita e katërt pas ardhjes së vajzës, Viktori, jashtë dëshirës së tij, i la shëndetin Rikut dhe hotelit. E kishin thirrur me urgjencë në institut dhe do të kthehej pas dy ditësh.

Riku, me shijen e tij të hollë e me fantazinë e shpenguar, këtë veprim të mikut e mori si një

gjest fisnik, si një delikatesë që i ka hije çdo njeriu për të qenë.

Tashmë i çliruar nga druajtja e fillimit, nisi ta gjuante me ngulm buzëqeshjen e vajzës dhe të tregohej indiferent ndaj pjatave të gjellëve.

Vajza sillej e lirshme. Ajo vej e vinte si flutur nga banaku nëpër sallë dhe herë-herë këmbente ndonjë bisedë me topografin. Pas buke ai ndizte një cigare, përsëri për t'i zgjatur ato orë limontie të këndshme.

Si gjithmonë në këso rastesh, kur vinte ora të mbyllej restoranti, dilte gruaja e ngjallme dhe niste të fshinte me tërsëllëm. Atëherë ai ngrihej dhe, pasi kalonte dy rreshta tryezash, dëgjonte zërin e vajzës që e thërriste për kasketën, të cilën gjithnjë e harronte në karrigen përmbri.

* * *

•   Rrugës së kthimit Viktori provonte ndjenja të çuditshme. Kilometrat e parë i bëri buzëvarur, me mendjen te gruaja e te vajza, që s'kishte arritur t'i shikonte mirë gjatë atyre dy ditëve. As atë mërinë e kotë me Lenën s'kishte arritur ta shuante.

Si dremiti një copë herë, u shkund nga përgjumja dhe hodhi sytë në dritare. Tani po udhëtonin anës detit. Mjaftoi një shikim i shpejtë midis drurëve që ndanin xhadenë nga bregu, që atij t'i shfaqej sakaq vizioni i qytetit të vogël buzë detit, hoteli dhe banorët e tij, të cilëve kohët e fundit u ishte shtuar edhe vajza simpatike e hotelxhiut.

Viktorit jeta i kishte mësuar të kishte ca bin-

dje të vetat, dhe kurrsesi nuk mund të shkelte mbi to. Çoroditjet e njeriut, qoftë dhe me mendim, nuk e kishte qejf.

Zbriti i pari nga autobusi dhe nxitoi drejt hotelit. Fytyra e parë që i doli sapo vuri këmbën në restorant, qe ajo e kamerieres së ngjallme, që nuk ngjante fare me të bijën. Si u përshëndet me të e me dy-tre bujtës të njohur, ai u drejtua nga tryeza e tij, që për fat ishte krejt bosh. Nuk ishte as Riku.

Të dy miqtë u takuan në darkë. Riku, për çudi, nuk iu duk aq i gëzuar. Nga fytyra, madje, dukej pak i hequr. Për një arsye që as vetë s'e kishte fort të qartë, Viktorit nga kjo gjë i erdhi mirë. Në ditët që rrodhën më pas, oraret e tyre të drekës nuk përkonin më.

— Nuk e kuptoj, bijtë e mi, — u tërhoqi një ditë vëmendjen xha Brahoja, — ç'pengesa ju dalin që s'e hani drekën tok? Ashtu sikur ju kishte më lezet.

— E po, punëra të ndryshme, xha Braho, — iu përgjigjën ata gati në një gojë, duke iu vjedhur vështrimit të tij zhbirues.

— Apo mos vallë nuk po kënaqeni më me hotelin tonë? Ndodh kjo gjë, bijtë e mi, ndodh, nuk është për t'u çuditur. Eh, kështu e kanë këto punë, ju merr malli për shtëpi e katandi, i di mirë xha Brahoja këto. Pa të digjet edhe xhani për ata të vegjlit që bubbrojnë nëpër shtëpi e të bëjnë t'i harrosh të gjitha andrallat. Ky mëzi i ri, — dhe plaku drejtoi dorën nga Riku, — nuk di akoma nga këto borxhe, i ka nga pas.

Viktori lëvizte taketuken mbi tryezë me atë gjestin pa kuptim të njeriut të zënë ngushtë nga mendimet e veta. Pasqyra e vendosur në një nga kolonat e sallës nxirrte në pah për mrekulli planin anësor, dhe Viktori pa të reflektuar në të

një qiell të pazakontë, gri të zymtë, nga ata që për çudi në këto ditë të nxehta qershori të kujtojnë etjen, e pastaj dhembjen e një dite që i perëndon dielli.

Plaku, nën harenë e tij të tepruar, ku përzihej zgjuarsia me një dozë dinakërie, mezi arrinte të fshihte një tendosje të brendshme që diktohej në skajet e syve të tij të rimitë.

Pas pak u dha në derë vajza me të ecurën e saj të lirshme. Pastaj u zhduk një çast dhe iu afrua një siluete që mezi shquhej prapa paretit me xhama akulli, duke iu afruar aq shumë, sa Viktorit iu bë se atje matanë po ndodhte diçka që i ngjante një përqaftimi.

Iu bë një pështjellim, iu duk sikur i ishte turbulluar shikimi. Padashur vajza kishte zbuluar para tij një të fshehtë.

Ajo u afrua drejt tyre e shpërqendruar, e lumturuar, duke derdhur një buzëqeshje që pastaj iu mblodh në dy gropëza që formoheshin në kulmet e mollëzave.

— Që thoni ju, miqtë e mi, së shpejti e fejoj vajzën, më uroni! — u tha plaku me buzën vesh më vesh, pasi hodhi sytë nga dera dhe, pa pritur përgjigje, i foli vajzës: — I thuaj atij të vijë, në ka për të ardhur, e të mos fshihet rrëzave...

Viktori me Rikun u panë sy ndër sy pa mundur të nxirrnin asnjë fjalë. Vajza mbeti aty, pa kthyer kokën.

— E ka me sevda të madhe, shejtania, — vijoi plaku si për të mos e ndërprerë fillin e mendimeve. — E ka zënë që në shkollë e veç kur na e plasi këto ditë.

Viktori e mori veten i pari dhe e uroi vajzën për zemërsisht. Edhe Riku doli nga topitja, ndonëse me pak vonesë.

— Vajza thotë se të njeh, o Viktor, dhe gjithnjë bën sherr me të ëmën që nuk e sajdis burrin e pedagoges së saj.

— Si, pse, si është puna? — pyeti ky.

Vajza pöhoi me kokë.

— Lena është pedagogia ime, — qeshi vajza. — Sapo mori vesh prej nga isha, më pyeti gjerë e gjatë për hotelin. Më tha se kishte burrin këtu me një ekspeditë kërkimore dhe, po që se shefi do t'ia jepte lejen që tani, do të bënte çmos të vinte të kalonte disa ditë pranë jush. — Kesaj te fundit vajza sikur i mëshoi me kast, kështu iu duk Viktorit.

Ai ndjeu të skuqej.

— Po vajzën e vogël, ku do ta linte? — e mblodhi veten ai. — Ajo s'ndahet prej saj qoftë edhe një pasdite... çudi sesi... dhe...

— Po, ma tha edhe këtë shqetësim. Do të bënte si të bënte, do t'ia linte së motrës.

«Çudi, tha ai me vete, në një kohë që kënaqësia po ia lëmonte sedrën. Ajo ka kohë që ka hequr dorë nga këto marifete. Një gjë dinë ta bëjnë mirë gratë: befasimin.»

Që nga çasti që mori vesh se do t'i vinte gruaja, qetësia iu prish dhe vendin e saj e zuri ankthi këndellës i padurimit, në pritje të diçkaje të mirë. Njeriut i pëlqen që gjithmonë të ketë diçka të mirë për të pritur. Ndofta jeta bashkëshortore e këtyre pesë vjetve nuk kishte qenë aq e rëndomtë sa ç'i ishte dukur, sa ç'i ndodhte t'i thoshte vetes nganjëherë kundër dëshirës. Nuk kishte se si Lena e tij të ndryshonte kaq shumë nga ajo që ishte në të vërtetë, në një kohë kaq të shkurtër. Ajo ishte po ajo Lena e shkathët, me një trup të hajthëm si të kësaj vajzës së re. Sa shumë ngjante me të, kjo i ra në sy vetëm tani. Edhe buzëqeshjen si ajo e kishte.

Mos vallë ai kishte qenë një spektator dhe aq, një njeri i ngjuar në rehatinë e jetës bashkëshortore, pa qenë i pranishëm në të, apo mos vallë kujdesjet e tepruara për fëmijët i kishin bërë të harronin? Të harronin se në jetë ishin të pranishëm ata, në radhë të parë, për njëri-tjetrin, pastaj për fëmijët. Kishin qenë dhe s'kishin qenë pranë njëri-tjetrit! Iu duk vetja egoist, i lëkundur, njeri i paqetë.

Ajri i dhomës sikur u tkurr dhe i rëndoi plumb përmbi qepalla.

*

* *

...Duhej të kishte fjetur shumë, kur e zgjoi një dorë e ngrohtë, e butë, e njohur: dora e Lenës. Ai hapi sytë dhe pa të njëjtën buzëqeshje të ëmbël që e kishte pasur gjithmonë aq pranë dhe s'kishte mundur ta shikonte.

U ngrit ndenjurr përmbi shtrat, ia mori dorën midis pëllëmbëve të tij dhe ia shtrëngoi fort.

— Sa mirë bërë që erdhe kështu vetëm, — tha. — Ke për të parë sa mirë kalohet këtu, larg zhurmës, — dhe, meqë heshtjen e kishte të zakonshme, nuk shtoi gjë tjetër.

Zemër e ngrohtë

Natyrisht, jeta brenda shtëpisë me grila gjithnjë të mbyllura nuk mund të mendohej veçse monotone dhe e trishtuar. Po të pyesje përreth, askush nuk do ta kundërshtonte këtë, me përjashtim të njërit, xha Vasos, banorit të vetmuar të asaj shtëpie të madhe, i cili thoshte se njeriu është i pakarar: edhe në kohën më të mirë do të ankohet për monotoninë e jetës. Ky ishte një lloj zgjimi i temperamentit të tij dikur të gjallë, shkëndijat e të cilit, të mbuluara me hirin e viteve, shndritnin tek-tuk.

Duhej të ishte mbi gjashtëdhjetë. Me furcën e flokëve të hirtë, gjithnjë të kreshpëruar, sikur mbi ta të kalonte herë-herë një stuhi thinjake, me shtatin e drejtë qiri, jepte idenë e sigurisë në vetvete dhe të mosnështrimit ndaj pleqërisë.

Ishte e pamundur të mos e vije re. Mbahej gjithnjë i pastër, vishej me shije dhe me njëfarë shpërfilljeje. Por nuk e shpjegonte gëzofi i hedhur supeve me neglizhim përshtypjen e fortë

që u bënte të gjithëve ky burrë i moshuar; shpjegimin ndofta e gjeje në të ecurën e tij krenare me kryet gjithnjë lart.

Si shumë njerëz që e kanë ndonjë huq të vetin, ai dukej sikur e kishte përqendruar gjithë urtësinë e tij në një veprim që e njohin mirë invalidët: bënte gropë vendin ku rrinte, duke e rrotulluar bastunin si turjelë dhe fërkonte sytë me mollëzat e gishtërinjve, si të donte të sillte më shumë dritë ndër ta.

Ata që e njihnin shkarazi, thoshin se ishte njeri i mbyllur, i paafruar, pra mendjemadh, që i pëlqente vetja. Kur donte, në ditët më të mira të tij, e shqephte gojën dhe tregonte ndonjë histori të lezetshme, duke mbledhur rreth vetes miq e dashamirë. Në bisedat e tij ndihej një humor i zgjuar e i hollë. Atëherë, ndonjë plak me sy prej dhelpre, që donte të kishte fqinjësi të mirë me këtë njeri tekanoz, në të ikur tundte kokën i kënaqur nga ky afrim i papritur dhe thoshte i bindur se dhe tigri që është tigër nuk e do vetminë.

Pastaj vinin ditët që u ngjanin ca reve të çjerra, që mbusheshin e dendësoheshin derisa shpërthente stuhia. Ndaj të gdhirë ajo platitej ngadalë dhe linte përsëri gjurmë në furçën e flokëve.

Në të tilla kriza ai e shtynte melankolinë deri në dëshpërim, ndaj dhe u largohej njerëzve që të mos i bezdiste. I kujtoheshin sende, ndodhira të kohës së fëmijërisë, fshati i lindjes me të gjitha gjërat e mira të tij: rabeckat që cicërinin gëzueshëm, mullarët e barit të nxirë nga lagështia, përroi që rrotullonte nëpër shtjellat e veta gjethet e arta të vjeshtës, fëmijët që luanin gjerdheve e kullotnin bagëtinë duke u ardhur në ndihmë të rriturve. Të gjitha këto sillnin në shpirtin e tij mall për vitet e shkuara dhe ia bë-

nin më të padurueshëm të ftohtët e diellit dimë-
rak që ngrohte ditët e tij të fundit.

Dhe atëherë i hipte çuditërisht dëshira për t'i
shtrënguar më fort vitet që i kishin mbetur, dhe
i thoshte vetes se ato që kishin kaluar s'ishin
veçse një ëndërr e shkurtër.

Në këtë gjendje e gjeti pranvera e vitit 1980,
kur papritur diçka e theu monotoninë e atyre
tetë vjetve që ai jetoi në vetmi.

Ishte dita e verës, festë tradicionale në qytet.
Me përjashtim të atyre që s'lëviznin, pothuaj të
gjithë kishin dalë në kodrat jashtë qytetit, ku
njerëzit, të mbledhur turma-turma, hanin e pi-
nin, këndonin e bënëin potere sipas mënyrës së vet.

Fëmijët, me byzylykët prej penjësh shumë-
ngjyrësh të lidhur në kyçin e dorës, ndillnin da-
llëndyshet ose hanin ballakume. Pranvera bridhte
fushave si një grua e re. Dielli që zgjaste kryet
përmes një tyli resh të bardha shkumë, rrinte
varur mbi horizont, duke i bërë më të shndrit-
shme lulet erëkëndshme të kaçubeve të murrizit.

Vasil Bina i mëshoi bastunit dhe, si u sigu-
rua që tabani i tokës nën këmbë ishte i fortë,
mori tutje nga kodrat.

— Po dal njëherë, po të vijë të më kërkojë
njeri... do të kthehem shpejt, — i tha fqinjës,
përbri që po rrinte në verandë e po pinte kafe.
Por këto fjalë më shumë se fqinjës, u thanë në
erë. Ai mbylli derën dhe doli pa prituri përgjigje.

Nuk e kishte fort të qartë se kur i kishte lin-
dur ajo ndienjë e të priturit të diçkaje, të diçkaje
të mirë. Që prej dhjetë vjetësh e kishte humbur
gjallërinë që sfidonte moshën e megjithatë fes-
tat apo ngjarjet që shoqëroheshin me vërshime
njerëzish qenë një gëzim i veçantë. Ai futej mes
turmës dhe i dukej se merrte diçka prej haresh
së saj; aq sa i takonte, Pastaj çastet kur të gjithë

iknin e tretëshin grupe-grupe apo dy nga dy bënin që dita t'i dukej e rëndomtë, e zymtë.

Tërë jetën e tij kishte dashur të dhuronte, dhe i pëlqente kur njerëzit bisedonin për lumturinë. Përmes kërkëllimës së mullirit të kafes me mendje të vet vazhdonte ta imagjinonte atë jetë të zhvendosur tashmë prapa dritareve të të tjerëve, ku vejevinin silueta njerëzish që bisedonin me mysafirët e dëshiruar.

Duke ecur me ngut, si të rrezikonte të vonohëj në një takim, mbërriti te kodrat në anë të qytetit dhe u ul në një stol pak të veçuar, prej ku kishte mundësi ta sodiste turmën së largu në qetësi.

Iu afrua pas pak një vajzë e vogël bardhoshe me sy të kaltër, që s'i kishte më shumë se gjashtë vjeç. Ajo sillej e përsillej rrotull tij, duke mbajtur në dorë një tufë me lule. Pasi bëri nja dy rrotullime, u ul afër plakut dhe po e shihte gjithë kureshtje. Plaku u kthye nga ajo dhe ia mori kokën midis duarve.

— Si e ke emrin, moj vajzë? — e pyeti.

— Moza, — ia ktheu vogëlushja duke tundur hundën kryeneçe.

— Do ca karamеле, moj bukuroshë?

— Kur jepet një gjë, nuk pyetet, — qeshi ajo e turbulluar nga ky arsyetim. — Unë kam dy pako biskota, një ta jap ty, një do ta ha vetë, po dhe karamelet më pëlqejnë shumë, — shtoi pas pak.

Plaku qeshi me të madhe e mori vajzën pranë dhe i tha:

— Qenke zemërbardhë, moj vogëlushe, megjithatë unë nuk do t'i ha biskotat. Pse, ç'u bëra unë që të ha gjërat e kalamajve?

— Jo, po dhe ti kalama je. Kështu i tha babi një ditë mamit, se babagjyshët bëhen si kalamajtë.

Ai qeshi me gjithë shpirt dhe e puthi në ballë.
— Merre, pra, — i tha vajza, duke mbyllur sytë nga rrezja e diellit.

— Mirë, s'po ta prish, do të marr vetëm një. Ai ia mbushi duart me karamele. Vajza çukiste biskotën, hante karamele duke i kaluar pëllëmbën mbi fytyrë xha Vasos, derisa gishti tregues u ndal mbi një brazdë që thellohej në faqen e majtë.

— Të dhëmb? — i tha ajo me një keqardhje në fytyrë, që plakun e robëroi.

— Jo, aspak!

— Të doli shumë gjak kur e vrave?

— Jo, s'më doli, se s'e kam vrarë, e kam shenjë. Edhe unë kam një mbesë të vogël, kështu si ti, — shtoi pas pak duke e marrë në prehër.

— Ja, kaq sa ti duhet të jetë...

— Edhe unë kam një babagjysh në fotografi, tamam si ti...

Prapa një pishe doli një grua e alarmuar.

— Moza, — i thirri, — më bëre merak, — shtoi, posa pa sytë e qeshur të plakut. Dukej she-shit që ata të dy po kënaqeshin nga shoqëria e njëri-tjetrit.

Gruaja e re mbeti një hop, pastaj buzëqeshi dhe u afrua drejt tyre. E përshëndeti plakun si ta kishte të njohur.

— E ka zakon, u shpjegua ajo, — ikën ku i thotë koka, pa më vënë në dijeni. Është ca te-kanjoze.

— S'më duket, është shumë e dashur.

Ai i hapi vend dhe ajo u ul. Biseduan një copë herë për gjëra të ndryshme dhe sepse plakut i dukej se ajo diçka dinte nga jeta e tij. Duhej të kishte kaluar ndonjë gjysmë ore kur gruaja u ngrit dhe tha se ishte bërë vonë e i duhej të ikte. U nda përzemërsisht me plakun dhe iku

duke tërhequr vajzën, që kthente kokën nga pas dhe seç e pyeste të ëmën.

Papritmas, si kishin bërë katër-pesë hapa, ajo iu shkëput nga duart dhe vrapoi drejt plakut.

— Unë të gënjeva, s'kam babagjysh, — tha vajza. — Atë babagjyshin e fotografisë s'e kam takuar ndonjëherë. I thashë mamit për ty, sikur të bëheshe babagjyshi ynë...

— Po ajo ç'të tha? — u ngashërye ai.

— Më tha se do ta gjejmë edhe ne babagjyshin tonë. Se ai të jep gjëra të mira, e di unë nga shoqet. Të tregon edhe histori me partizanë... Kurse mami më jep gjellë me zor. — Vajza hapi krahët, e përqafoi fort plakun dhe i la tufën me lule në prehër.

— Do të të bëj edhe unë një dhuratë, moj vogëlushe e dashur, — i tha plaku me zë të dridhur.

— Çfarë? — pyeti ajo me padurim.

— Kur ta bëj, do të ta them. — Gruaja që e dëgjonte bisedën midis tyre vuri buzën në gaz.

— Po unë tani do të iki me tren, nuk e kam shtëpinë këtu, — vazhdoi vajza me këmbëngulje. — O, e gjeta, — u hodh befas, e çelur në fytyrë. — Kur të vijmë prapë te daja, se ne vijmë çdo muaj, ti na e jep. Do të më presësh këtu?

— Jo, ejani më mirë në shtëpi. Ju lutem, të vini, — iu këthye pastaj gruaja. — Dua ta kënaq vajzën me diçka të vogël. Shtëpinë e kam në qendër, prapa hotel turizmit. Pyesni për xha Vason, se më njohin...

Gruaja u afrua, e vështroi me një ngashërim që plakut i ra në sy e që e bëri t'i lëvizte një nerv afër tëmthave. Ajo u mat të thoshte diçka, por pastaj ndërroi mendje dhe mbeti aty, duar-lëshuar, me vështrimin të ngulur në fytyrën e plakut.

— Kthehu një çikë nga dielli dhe shiko nga unë, — shtoi ai pastaj, duke e zënë vajzën nga supi.

Ajo bëri si i tha dhe u habit nga vështrimi i guditshëm i syve të tij. Plaku puliti qepallat dhe i fërkoj me dhembje.

— Moza, ç'ngjyrë i ke sytë ti?

— Pse, nuk sheh ti, babagjysh?

— Jo, ç'është ajo, shoh, si nuk shoh, po m'i ka vrarë dielli tani.

Në degën e një peme ia krisi këngës një beng.

— Larushë, më ka thënë mami, — dhe vajza u shkëput e iu hodh së ëmës në qafë.

— Sidoqoftë, mbajeni edhe adresën tonë, — foli gruaja duke i zgjatur një pusullë të sajuar me letrën e biskotave. — Mbase ju bie të kaloni nga qyteti ynë; vajzës do t'i bëhej qejfi shumë po të vinit... Mirupafshim! — Ato u larguan dhe xha Vasoja nuk e vuri re ngashërimin e gruas, që qeshte me të bijën, me sytë e njomur.

Rrugës, në tren, gruaja riprodhonte gjithë bisedën me plakun, takimin me të. Ajo vinte shpesh në atë qytet, te prindët e saj, dhe ishte matur disa herë t'i shkonte atij në shtëpi, por se ç'e frenonte, njëfarë druajtjeje që e bënte ta shtynte për herën tjetër.

Kësaj radhe e kishte vendosur që t'i shkonte në shtëpi, pasi të dilte një shëtitje me vajzën. Dhe krejt rastësisht u ndesh me të.

Kur i pa të dy ashtu, tek bisedonin kokë më kokë, u befasua. Sepse ishte aq i ngushtë ai komunikim midis tyre dhe ajo s'deshi ta prishte. Ndërsa ashtu, me atë pusullë, duke përdorur një dredhi të vogël, e ftonte për një afrim më të natyrshëm.

Por kjo mund të kishte edhe pasoja jo të

këndshme, për vetë natyrën e sertë të plakut. Nuk dinte nëse kishte bërë mirë apo keq.

— Do t'i bëj një portret, — vendosi plaku, — një portret të bukur. Aleksandrit do t'i them se po e bëj për mbesën time. Fundja, njëlloj është...

Rrahu gishtat në pëllëmbë dhe ndjeu goditjen e tyre që u shndërrua në një dhembje të lehtë. Punojnë akoma, tha pastaj dhe u ngrit të ikte.

Asnjëri nuk duhet të mbetet i vetmuar në pleqërinë e vet, mendoi. Kjo ishte një gjë pa lidhje për çastin, po ja që ashtu i erdhi për të menduar.

Kolegët, miqtë e shokët e nderonin, edhe të rinjtë, nxënësit e tij, por me një nderim si ai që provon njeriu përpara një tempulli në të cilin nuk hyhet. Gjithë këto vite ai kishte jetuar jashtë vetvetes dhe po fillonte të ndiente atë lloj melankolie që i prek njerëzit e talentuar kur shohin se «sa fat ka njeriu» që arrin të realizojë vetëm një pjesë të vogël të asaj që ka ëndërruar.

As këta s'do të më lënë, vazhdoi mendimin dhe preku sytë me dorë. Duhet t'i binden vullnetit tim, paçka se kanë zënë një çikë cipë. Të rifitosh lumturinë pasi je mposhtur, është gjë e madhe, mendoi. Iu duk se e tha me zë të lartë, që ta dëgjonte dhe ta bënte më të besueshëm atë pohim.

I mbetur i ve në moshën 50-vjeçare, Vasil Bina që martuar rishtas. Gruaja e dytë që nga ai lloj që e trëndit dhimbsurinë e burrit në periudhat kalimtare e të pasigurisë. Djali i vet, që në atë kohë i kishte mbushur të njëzetat, nuk e ndiente më veten në shtëpinë e tij. Iku tek e gjyshja.

Ndërkohë vitet rridhnin, po Vasoja nuk e

zbuste mërinë ndaj të birit që e braktisi. Pas vdekjes së gruas së dytë, shkoi të jetonte në qytetin e lindjes. Vetmia dhe malli për një shtëpi të ngrohtë e bënë të zymtë. E la kavaletin, — ai ishte piktor në zë, dhe tani mendonte si për një rival; dhe kur herë-herë, në çastet e dëshpërimit, arrinte të mendonte se nuk ka më të pabesë se koha dhe gratë, kjo vinte sepse ashtu e kishte natyrën dhe s'kishe ç'i bëje.

Pikëpamja e tij se jeta nuk rri dot pa i punuar njeriut ndonjë rreng, paraqiste ca elemente arsyetimi fëmijëror.

Tani do t'i heq qafe këto fantazime që mund të më ngatërrojnë dhe do të mbaj vetëm aq sa ç'i duhen një artisti, mendoj.

Perëndimi i diellit është një gjë e rëndë për sytë e dobët. Ai i preku me pëllëmbë. Pastaj i mbylli dhe i hapi disa herë që të ndillte jetën në ta.

Ishte errur. Nxitoi hapat për në shtëpinë e mikut të tij, piktorit A. Dibra dhe hyri ndryshe nga zakonisht: tërë zhurmë e me fytyrë të gjallëruar. Si njeri me teka që qe, vizitat e tij kohë e pa kohë nuk i befasonin miqtë. Ndodhte që të zhdukej me muaj të tërë, veç kur një ditë shfaqej krejt papritur.

— Aleksandër, më jep kavaletin, të tjerat i kam vetë, — i tha pa e përshëndetur mirë.

Burri i shkurtër, të cilit iu drejtuan këto fjalë, e pa me kërshtëri:

— Ç'dreqin të ka shkrepur kështu? S'mbahet mend që kur e ke lënë kavaletin...

— Në djall vafshin hamendjet e tua. Më duhet të bëj diçka të mirë dhe do ta filloj pikërisht tani.

Që prej 5-6 muajsh që xha Vasoja banonte në atë shtëpi, fqinjët s'panë të hapej një grilë

dhe gjithçka dukej si e mbuluar me mister. Kur papritur, në një nga dhomëzat e shumta me drejtim nga veriu zuri të çelej një dritare pa shkrepur mirë agimi. U duk sikur aty po vërshonte jeta që kish pritur gjatë.

Dielli ngrihej ngadalë, mbushte gjithë hapësirën me ndriçim, duke derdhur pa hesap tepriçën përmes asaj dritareje që tani s'mbyllej më. Nga mesdita, një erë e lehtë shkelte mbi majat e drurëve të frashërit që rrethonin shtëpinë, lëmonte gjethet, përkundte barin dhe lëshonte vrunduj ajri të freskët mbi fytyrën e piktorit, që herë pas here shfaqej në parvaz si për të grumbulluar gjithë energjinë e kësaj bote të re.

Një javë rresht s'u pa rrugëve. Dilte vetëm për të kryer ndonjë nevojë të ngutshme, me hap gjithnjë të nxituar, këmbente ndonjë bisedë sa për të thënë, dhe kthehej sakaq në punë.

Miku i tij kalonte andej rregullisht, dy herë në ditë, kthente kokën nga dritarja dhe, kur qëllonte që e shihte me mëngë të përveshura, me bluzën e punës ngjyrëkaki, e përshëndeste duke i tundur kasketën dhe largohej i kënaqur.

Nga dita e tetë e panë të dilte nga shtëpia, i qethur, i rruar, gjithë po me atë bluzë kaki, me kutinë e bojërave në njërën dorë e kavaletin në tjetrën. Jashtë nderej mëngjesi i ngjyer me një të gjelbër të turbullt.

U ngjit ngadalë deri te qafa e urës. Prej aty pamjen e kishte në pëllëmbë të dorës. Një klithmë zemërake, që vinte nga altoparlanti në she-shin e aksionit, e përmendi.

— Nderime, xha Vaso, — e përshëndetën disa të rinj të lagjes, duke marrë zemër nga çelja e tij, sikur ai të kishte qenë prej kohësh mes tyre.

— Më falni që ju shqetësova, — u tha ai,

— po do ta ngre njëherë këtu kavaletin. Ju bëni punën tuaj, unë timen.

— Ashtu, na rrofsh, xha Vaso, — tha kryetari. — Shih se mos më harrosh mua.

— Ti je një plak zevzek, po merr vesh edhe nga piktura, — i foli me qesëndi pas darke kolegu i tij, që i binte me pëllëmbën e dorës një shisheje vere të taposur mirë, duke vështruar me admirim portretin e një vogëlusheje në vaj. — Ke bërë një punë të paqme, siç të vjen ndoresh kur je në ditë të mira.

Pasi tjetri e ndërpreu nja dy herë, miku shtoi se punimet e mira si ky këtu, që ia qëllojnë një herë në kaq kohë, kërkojnë jo vetëm talent e frymëzim, por edhe përzemërsi, pastaj si shkarazi përmendi që jeta e vetmuar e njerëzve të shkuar nga mosha është e thatë pikërisht se s'kanë me kë të bisedojnë për lepurushë e arushë, për kësulëkuqe e gjyshe.

Vasoja rrinte si mbi gjemba. Si njeri pa paragjykime e pa fjalë, që i ka sjellë vetes shumë telashe duke e tepruar me krenarinë, në një rast tjetër mund ta kapte për fyti bashkëbiseduesin. Por veç sa hungëroi, pa i kërkuar shpjegime. Vështronte vetëm portretin, duke u përqëndruar në një pikë të tij.

— Mirë, Aleksandër, hë? — tha prerë. — Po ta shohësh origjinalin! Ç'fëmijë e dashur dhe me sy të shkruar. Po, po, ia pashë fare qartë se si i shkëlqenin nën rrezet e qiellit, dhe... — Me të thënë këtë, e ndjeu se e kishte shqepur gojën si shumë. U çua dhe zbriti poshtë për të blerë cigare

Kishte hyrë prilli. Ishte një buzëmbremje me mjegull që kishte veshur me njolla yjtë e parë. Njëpër errësirën e natës rrëshqiste pa zhurmë një taksi që po hynte në qytet.

Një gjysmëhënë e verdheme ndriste zbehtë, për shkak të ca reve të lehta që përpiqeshin ta zinin. Piktori plak ishte ulur në ndenjësën e pasme dhe rrinte i heshtur. Pranë mbante shtrënguar portretin e mbështjellë me letër celofan, si të kishte frikë se mos i thyhej. Thithte cigaren duke përplasur lehtë buzët, nxirrte shtjella tymi dhe kjo ishte e gjitha.

Shoferin e zemëronte qëndrimi i tij. I kishin qëlluar tipa kokëfortë, të ngrysur e të sertë, por me ca marifet ua gjente anën dhe biseda shkonte mbroth. Po ky këtu që i paepur e s'donte t'ia dinte për askënd. Tre çerekë ore që mbajti rruga, nuk këmbyen as tri fjalë.

Para dy ditësh plaku kishte marrë një letër të shkruar nga një dorë e kujdesshme gruaje, me anë të së cilës i luteshin të vente. Ajo i përmendte premtimin që i kishte dhënë vogëlushe. Nënshkrimi: Zana Sina.

Kështu është më mirë, mendoi plaku. S'kam pse të druham kur më ftojnë vetë. Është kënaqësi ta shohësh përsëri atë vogëlushe.

Taksia bëri nja dy kërcime, shoferi e pyeti edhe një herë për adresën, dhe, pasi kaluan rrugën qendrore, kthyen në të majtë, ku ngrihej një bllok i ri banesash.

— Mbërritëm, — tha prerë shoferi duke e ndalur makinën.

Plaku mori me kujdes portretin, u përshëndet me shoferin dhe u tret në errësirë.

Adresa e drejtonte në katin e katërt të pallatit të parë të bllokut. Ndenji një copë herë duke vështruar dritat përmes mjegullës, pastaj filloi të ngjitej ngadalë, me ankthin dhe gëzimin e njeriut që e presin.

Ndali aty ku duhej dhe hodhi sytë në mbishkrimin me shkronja të zeza që spikatnin qartë mbi një pllakëz metalike të nikeluar. Puliti sytë si të mos u zinte besë dhe përsëri hodhi vështrimin mbi ato shkronja që e bënë t'ia përshkonte trupin një drithërimë.

I sigurt se duhej të ishte ngatërruar, i vinte të bërtiste për këtë ironi të rastësisë që e kishte hedhur në derën e djalit të tij. Bëri të largohej, por këmbët s'i bindeshin. Do të donte ta depëronte atë mur ashtu në heshtje, pa e marrë vesh askush, të hidhte sytë e të shihte se ç'bëhej aty brenda e pastaj të largohej si hije, ashtu si kishte ardhur, e çdo gjë të mbetej e paprekur. Porse dhembja, fisnikëria e asaj gruaje dhe vetëdija e gjendjes së tij të rëndë, e vunë në mendime.

Pasi ndenji ashtu një copë herë, ngriti dorën, që iu duk shumë e çuditshme, me gishtërinjtë e gjatë, tërë kocka e nerva, me lëkurën e hollë si prej dylli, nën të cilën dalloheshin qartë përvijimet e eshtrave, dhe i ra ziles.

Një zë fëmije, shumë i njohur për të, ngutej përtej derës me padurimin për të marrë vesh kush ishte. Pastaj u dëgjuan këmbë që u ndalën pak dhe një fëshfërimë e lehtë, si ajo që bëjnë duart kur fërkohen pas përparësës. Kjo pauzë i dha mundësi plakut ta fshihte disi tronditjen.

Derën ia hapi gruaja e re me flokë të zinj, pikërisht ajo që kishte takuar në park me vogëlushen, një muaj më parë. Gruaja i buzëqeshi, i zgjati dorën dhe e tërhoqi brenda.

— Moza, — i thirri vajzës, — erdhi babagjyshi yt.

Vasil Bina, duarlëshuar, i pafuqishëm, iu bind pa fjalë. Duke u përkulur që të puthte vogëlushen, humbi atë grimën e vetme, kur lotët shkrepën në sytë e gruas dhe u tretën menjëherë.

Pas pushimeve

Enisa hapi sytë e përgjumur dhe hodhi vështrimin andej nga i tregonte Alba.

— Ja, e sheh atje poshtë rërën e bardhë si vezullon? Atje është kampi.

Poshtë shtrihej pafundësia e detit të kaltër dhe gjatë bregut një rrip plazhi i verdhemë, krejt i shkretë.

— Ku është kampi, pse s'duken vilat? — pyeti Enisa, e mahnuar nga panorama që u shfaq aq papritur me të kaluar qafën e malit.

— Vilat janë në brendësi. Vendi është pak i futur, si gji dhe e vështirëson pamjen që këtej, — tha Mira.

Ajo ndjeu ngazëllim. U vendos mirë mbi ndenjësë dhe rregulloi palat e fustanit që i ishin zhubrosur nga rruga e gjatë. Me një lëvizje të lehtë të kokës hodhi flokët e gjatë prapa me njëfarë bezdie. Ia kishin bërë borxh. Kaq herë ishte matur t'u vinte gërshërën, po, me t'u gjendur përpara derës së sallonit të floktores, kthehej mbrapsht e penduar. Gjatë punës e bezdisnin

së tepërmi, sidomos po t'i shtojë kësaj edhe romuzet e doktor Kozmait, shefit të pavionit. Sa herë që hynte në operacion, ai e merrte Enin si asistente. I pëlqente shkathtësia e saj në punë.

— Ti ke gishta tamam për thikë, të hollë e të gjatë, — i thoshte përherë ai.

— Mos më fol në punë, shef, se, në vend të bllokoj këtë arterin këtu, do të pres ndonjë nerv me bisturi, e pastaj ku vemi... do më thuash se s'vlej as për hanxharin e kasapit, — qeshte ajo.

— Doktor Kozma, si shumë trajtim i bën Enisë, — e ngacmonin kolegët.

— E po, atë kemi më të vogël këtu. Do ta drejtoj vetë, ajo premtun të bëhet kirurge e zonja.

S'ishte fort kollaj të hyje në zemrën e doktor Kozmait, që mjekët e rinj, midis tyre, e thërritnin «xhaxhi».

Eni kishte dy vjet që punonte si kirurge pranë klinikës universitare. Atë vit, meqë kishin shumë punë, një pjese të personelit mjekësor iu dha leja në muajt jashtë stinës së preferuar. Asaj i ra në maj dhe së bashku me dy shoqe vendosën t'i kalonin pushimet në një kamp punëtorësh pranë detit.

Alba, bija e profesorit të universitetit, e kishte pasur pak të vështirë t'ua mbushte mendjen prindëve e sidomos babait, të cilit nuk i dukej fort e rregullt që tri vajza të shkonin vetëm për pushime; kjo ndoshta për shkak të tipit të hedhur e disi naiv të Albës. Ndërsa për Enin nuk qe ky shqetësim. Ajo ishte një romantike e arsyeshme që deri diku kishte bërë jetë shpirtërore të sajën, dhe me prindët bisedonte lirshëm. Ishte vajzë e heshtur dhe e matur, por që bukuritë e natyrës mund ta magjepsnin dhe ngazëllenin si fëmijë.

Ishte bërë si zakon që çdo turn të ri personeli i shërbimit si dhe disa vendas, nga ata që ia kishin ngenë, e prisnin me njëfarë kureshtjeje, duke u mbledhur te sheshi i vogël në hyrje të kampit, përpara zyrave të administratës. Nja dy kameriere, me duar të futura në përparëset e bardha me fruda rreth e qark, kalonin në revistë të porsaardhurit duke e ngulur vështrimin mbi vajzat e seç bërbelisnin.

— Një dhomë me dritare nga deti, ju lutem,
— i tha Mira administratorit.

— Të gjitha me dritare nga deti janë.

— Po mirë, mundësisht sa më pranë.

— Doni kabinë? Janë shumë të rehatshme dhe fare pranë detit. Ja çelësi. Kabina 4. Për çdo send që t'ju duhet, drejtojuni magazinierit.

Vajzat morën çelësin dhe shkuan tatëpjetë rrugës që të shpinte te kabinat. Ato qenë vendosur nën hijen e pemëve frutore dhe përpara kishin nga një verandë të vogël. Lidheshin midis tyre me rrugina të shtruara me kalldrëm. Rreth e qark, nën kurorën e pemëve, ishin mbjellë lehe të vogla me perime. Kjo pjesë që si e veçuar, ndërsa pjesa tjetër përbëhej nga ndërtesa dykatëshe me veranda të mëdha që vareshin mbi det. Salla e hapur e lojërave rrethohej nga dy shatërvanë që e derdhnin ujën në dy basene të vogla, ku s'të zinte syri asnjë peshk. Vajzat lanë valixhet dhe, pa duruar të rregullonin plaçkat, veshën rrobat e banjës dhe zbritën në plazh.

— Ah, ç'det, ç'ajër, ëh?... — fërgëlloi Eni e kënaqur. — Shih atje, në atë monopatin përpara kabinave tona po kalojnë kuaj të ngarkuar, ja dhe bagëtia prapa tyre. Ç'kontrast midis hapë-

sirës së pafund të detit dhe egërsisë së maleve të zhveshura. Këtyre u thonë pushime, apo jo? — Enisa përplasi këmbët me kënaqësi duke ngritur stërkala uji.

— Eni, të mos harrojmë të telefonojmë në shtëpi që mbërritëm mirë, — u kujtua Mira.

— Patjetër.

— Nxitojmë, për sot mjaft.

— Mira, e ke marrë transistorin?

— Si jo!

— Besoj edhe bibliotekën.

— Aq sa do të na nevojiten këto dy javë.

— Mirë që ke menduar edhe për ne, — qeshi Alba.

— Mua nuk më keni pjesëtare, dua të bëj pushim, s'dua t'i lodh sytë, — tha Eni.

Në mbrëmje, në sallën e ngrënies, tryezat genë zbukuruar me nga një tufë me lule. Kur panë lulet, vajzat u bindën përfundimisht se këto pushime do t'u pëlqenin.

Jeta në kamp që zgjuar shumë kohë përpara se vajzat të ngriheshin. Frynte një puhë e lehtë mëngjesore, që sillte aromën karakteristike të ujit të kripur.

— Mbrëmë ju mungonte drita në verandë, — dhe djali që foli u afrua duke pritur përgjigje.

— Po, mungonte portollamba, se llambën e kemi.

— E, pikërisht, prandaj erdha, — tha ai duke hequr siguresat.

Lëkura e fytyrës së tij ovale dhe pak të hequr që përcëlluar aq shumë nga dielli, sa ngjante si e regjur. Trupi i gjatë e ndihmoi ta arrinte fijen pa qenë nevoja të hipte mbi karrige.

Vajzat s'vunë re ndonjë gjë të veçantë tek ai, vetëm Mira sa e fshiku pak atë muhabet, seç tha diçka në lidhje me trupin, por ato s'ia

vunë veshin dhe filluan të këndonin si të ishin zot në atë kabinë.

Të nesërmen në mëngjes, kur po shkonin në mensë, u ndeshën me djaloshin e gjatë. Ai kishte një vështrim indiferent dhe krenar, kështu iu duk Enisë. Duhej të qe nja njëzet e shtatë vjeç. Mirës s'i kishin bërë sytë. Trupi i tij i gjatë dhe elegant, gati-gati i brishtë, spikaste që atje tej, nën veshjen e thjeshtë të punës. Kapela prej kashte e dalë boje, me strehë të gjerë, i jepte një pamje më hijerëndë, që zbutej nga kaltërsia e syve të ndritshëm plot gjallëri. Ai i turbulloi vajzat, por më tepër Enisën. Tek ajo djaloshi i ndali një çast sytë që i xixëllonin dhe pastaj u largua me shpejtësi.

— Ky është një aparat mjaft i saktë, — u dëgjua një zë antipatik, si zë femre. Ishte fotografi.

— Hajde dalim, — i ftoi Mira.

— Jo, unë nuk vij, e mora inat... me gjithë ato reklammat e tij të bezdisura.

«Duhet të jesh më xhentil... sapo më njof-tuan...», dëgjuan vajzat prapa tyre copëza bisede; ishte një grua, snobe në dukje, me ca këmbë me damarë, me flokë të lyer e të dalë boje. Ato fjalë ia kishte drejtuar partnerit të saj, një djaloshi trupvogël, me të cilin po luante ping-pong. Vajzat hodhën rëshqitazi një vështrim tallës mbi ta. Si të mos mjaftonin damarët e zinj në këmbë, kuadrin e plotësonin ca brazda të çrregullta që i përshkonin tejmbanë lëkurën e fytyrës e të gushës së saj të kolme.

— Skadencë e plotë, — e përforceoi mendimin e tyre një burrë në moshë, që duket donte të ngushëllonte veten dhe u shkeli syrin vajzave, duke spërdredhur mustaqet e holla spic që i ngriheshin me kryeneçësi, si e vetmja mburrje e gjithë personit të tij.

— Qejf, ëh, — ndërhyri Mira, — lloj-lloj tipash sheh! Më duket se ky plakushi do muhabet me ne, që të na përrallisë kushedi për të satën herë ndonjë histori të lashtë. Duhet t'i ketë kaluar me kohë të gjashtëdhjetat.

— Sonte kemi mbrëmje, do të shkojmë?

— Patjetër.

*

* * *

...Orkestrantët kishin zënë vendet dhe u binin veglave muzikore. Në atë kohë po kërcëhej një vals. Vajzat zunë vend. Enisa në mënyrë të pavetëdijshme po kërkonte me sy në mes të turmës së vallëzuesve, e pastaj e ndali vështrimin midis spektatorëve. U ngrit të vallëzonte me një që e ftoi; kjo që si një angari për të. Sytë e saj bridhnin pa përcaktim e të shkujdesur sa andej këtej. Ndjeu se këmbët po i lëvizte kot, as me ritmin e muzikës e as me atë të këmbëve të vallëzuesit. Ato ktheheshin sa nga një anë në tjetrën, pastaj filuan të vërtiteshin ngatërrueshëm. E humbi fillin fare. Vallëzuesi e kuptoi që që e kotë, ndaj me rastin më të parë e falënderoi dhe e çoi në vend.

Lart, në krye të shkallëve, i zuri syri një siluetë. Mbi pistën e vallëzimit ndriçimi i neonëve i dyfishonte përmasat e hijes së atij trupi të hajthëm, që herë zgjatej, herë tkurrej e hepohej sipas tekave të erës, duke u copëzuar midis gjeftnajës së dendur. Ishte ai, elektrikisti, mbështetur pas një peme në gjysmerrësirë, me duar të kryqëzuara. Ajo ndjeu një lehtësim të pashpjegueshëm. Ai ndezi një cigare dhe u largua me hapa të ngadalshëm, jehona e të cilëve sa vente e shuhej mbi verandë, dhe ajo vazhdonte të vështronte një pikë të shndritshme

në atë drejtim ku ai u zhduk. Lart në qiell një meteorit u shkëput, duke rënë me shpejtësi diku mbi det.

Enisës s'i rrihej më. I ngriti dhe shoqet dhe u larguan që andej.

*
*   *
*

Deti në mëngjes u gdhi i egërsuar. Dallgët përplaseshin me rrapëllimë pas shkëmbinjve, shndërroheshin në shkumë të bardhë dhe pastaj tërhiqeshin mbrapsht, duke marrë me vete një mori gurësh të vegjël që krakëllinin plot zhurmë.

— Për sot u pa puna, do të vemi të luajmë tenis ose ping-pong.

— Po, bukur e ke menduar, t'ia marrim partnerin asaj «skadencës së plotë», — qeshën vajzat.

Ditët iknin. Megjithëse ishte maj, koha mbante bukuri; dielli shndriste qartë dhe herë-herës frynte një puih e lehtë. Kjo qetësi në këtë ajër të pastër, pa ato ankthet e zakonshme të punës dhe të jetës së qytetit, u bëri mirë vajzave. Mbrëmjeve ndihej aroma dehëse e zambakëve të bardhë me kërcej të lartë e të drejtë.

— Enisë, — i tha një ditë papritur Mira, — e di, ai kapelekashta vërtitet si shpesh këtej nga ne.

— Ç'është ky kapelekashta?

— Ai elektrikisti simpatik, kështu i thërresim ne me Albën.

— Aha!

— E ka me ty, sesi të vështron, s'e ke vënë re?

— Edhe e kam vënë, — iu përgjigj ajo shkurt.

— Sa keq, një bukuri dhe burri e tillë humbet në këto rrëpira. Ç'vlerë do të kishte në qytet!

— Edhe këtu s'ka më pak. Ai është një bregdetas, siç i ka hije të jetë. Në përgjithësi, me ç'kam parë, janë një racë e shëndetshme, e irritur me erën e detit dhe me aromat e agrumeve.

— Duket i druajtur si ndonjë vajzë...

— Atë s'e dimë, — u hodh në mbrojtje Mira. — Kjo i doli aq papritur, sa të dyja u vështruan në sy.

Ndërkohë u shfaq djaloshi, që përpara tyre po rrinte si në mëdyshje, pastaj sytë e tij u gjallëruan.

— Pranoni të bëjmë një ndeshje ping-pongu?

— Me kënaqësi, — i thanë vajzat njëzëri.

— Do të luaj me secilën nga ju... Si thoni?

Enisa e ngacmoi Mirën me vështrim. Kjo rrudhi buzët me qesëndi.

— Me lojtaren më të fortë do të ndeshem në fund, — tha ai, dhe e hodhi vështrimin drejt Enit.

Të dyja vajzat luajtën pa qejf. Pas pak, me njëfarë shkaku ato u larguan dhe i lanë vetëm.

— Luajtkeni mirë, — e theu akullin e para Enisa.

— Me lojtare të dobëta s'është ndonjë zor.

Ata vazhduan lojën pa folur një copë herë. Topi kërcente me shpejtësi sa nga ai tek ajo, pa u lënë kohë të vështroheshin. Herë-herë sytë e tyre ndesheshin në befasi dhe ata, si të zënë në faj, buzëqeshnin. Mbi ballin e Enit shndritën bula djerse. Frymëmarrja iu shpeshtua. Me pikë ishin aty-aty. Po lodhej, por nuk e jepte veten.

— Po deshe, e lemë, — i tha djali.

— Ta mbarojmë edhe këtë lojë.

— Si të duash. Luajtke mirë!

— Pse kopjon?

— Mirë atëherë, qenke e zonja...

Të dy qeshën, dhe djali i ra fort topit që shkoi e u fsheh pas një leheje.

— E lëmë, bëjmë pak pushim, — propozoi për së dyti djali pasi mbaroi loja e parë.

Ata zunë vend pranë një bankine, rreth së cilës qenë vendosur katër copa trungjesh të prera që shërbenin si stola.

— Besoj se nga kryeqyteti jeni, ose më mirë shokët e mi besojnë, se sa për mua, s'e kam lodhur ndonjëherë mendjen për vendbanimin e pushuesve që vijnë këtu.

— Banoj në kryeqytet, me origjinë jam nga Veriu.

— Keni shumë vjet në Tiranë?

— Nja dhjetë.

— Të pëlqen këtej, Enisa?

Ajo ngriti sytë me habi.

— Shih, shih, — tha ajo dhe nënqeshi. — Pale, Mira ju qante hallin se dukeshit i druajtur. Atëherë më mbetet mua t'ju pyes si e keni emrin.

— Arben.

— Arben? Pak e çuditshme. Këtej nga bregdeti sikur s'përdorin emra të tillë. Të zë veshi vetëm Vasil, Pano, Jorgji etj.

— Ke të drejtë, por tani edhe këtu kanë hyrë emra të rinj.

— Ju, besoj, vendas jeni?

— Po, por kemi bredhur gjithandej. Babai ka qenë në ushtri. Vitet e fundit, para se të dilte në pension, kërkoi të vinte në fshatin e tij.

— Ju paska ardhur keq për këtë, më duket,
— e zhbiroi ajo.

— Hm, si t'ju them... Më erdhi keq se u detyrova ta lija në mes shkollën. Vazhdoja vitin e dytë, në filiale... Po, sa për të tjerat, fshati im më pëlqen. Fundja, ju vini nga anë e anës këtu... — qeshi ai.

— Kam vënë re shumë shtëpi të boshatisura, dhe mjaft prej tyre të lëna pas dore.

— Një pjesë është rindërtuar, pasi fshati u bë shkrumb gjatë luftës, — i shpjegoi ai.

— Kam dëgjuar shumë për këtë fshat, por nuk e kam parë.

— Meqë paske kureshtje, a keni dëshirë të bëjmë një shëtitje me makinë për të parë fshatrat e bregdetit? Shoferi i drejtorit të kampit është shoku im dhe nuk ma prish. Kur të ketë ndonjë rrugë andej, i themi, megjithëqë mund ta ngas edhe vetë, se kam patentë.

— S'po merret vesh çfarë je, elektrikist apo shofer?

— Kam mbaruar politeknikumin, degën e elektronikës, por bëj më tepër punën e elektrikistit. Kështu e kemi ne nga fshati. Kushtet na detyrojnë të dimë shumë zanate, jo si ti, që s'ke haber se ç'bëhet përtej kirurgjisë, — e ngacmoi ai.

— Ç'informacion i saktë, qenke lodhur.

— Jo, aspak. Ka ca të zellshëm që merren me këtë punë, për më tepër me ty, — dhe djallit iu vesh një purpur i lehtë në fytyrë, — që je qendra e vëmendjes për këtë turn.

E përkëdhelur, por edhe e turpëruar, ajo uli sytë. Në fytyrën e saj të bardhë u ndehën si një kornizë qerpikët e zinj e të dendur. Asnjëherë, asnjëriu nuk i kishte lejuar një afrim të tillë, por fjalët s'po i dilnin nga goja, dhe aq

më keq, ajo pa dashje priste diçka më shumë prej tij. Rrinin të heshtur në pritje. Me sytë gjysmë të mbyllur ajo ndiente t'i binte ngultas vështrimi i tij. Si me turp e drojë ngriti sytë dhe u turbullua. Ai buzëqeshi.

— Enisë, mamaja në telefon, — i thirri Mira së largu dhe u zhduk sakaq. Ajo u ngrit ngadalë, si e mpirë dhe qejfprishur. Ai thithi kundërmimin që mbeti pas flokëve të saj, një erë të lehtë parfumi.

«Mamaja, ç'hyn mamaja në këtë mes», mendonte ajo gjithë rrugës, e zemëruar kushedi se me kë. Fjalët mama, telefon, i vinin si nga thellësitë e largëta të atij deti aty poshtë, që s'pushonte së rrokullisuri me kryeneçësi dallgë të shkumëzuara mbi zallishtën e bregut. E mori receptorin në dorë dhe zuri të fliste pa kuptuar se ç'thosh e ç'i thoshin. Ca fjalë pa lidhje, si tinguj të pakapshëm: merak, malli që i kishte marrë të gjithë, shëndeti...

Kur hyri në dhomë, ato të dyja e panë me kërshtëri. Enisa s'ua kishte ngenë, qe dhe e fyer nga sjellja e tyre. U uroi natën e mirë e u kthye në brinjë. Ra ashtu siç qe, në kombinëzon, pa i veshur pizhamet. Atë natë qe zagushi. Alba e mbuloi me çarçaf. Ato duhej të kishin folur midis tyre, këtë Eni e ndjeu që kur e thirrën. Qëndrimin e Mirës deri diku edhe e kuptonte: ajo qe kushërirë e Sajmirit...

Që nga ajo ditë vuri re se po i bëhej zakon të priste ardhjen e tij dhe kjo e tronditi. Hapi i qetë dëgjohej që atje tej. Ajo ia ndjente vështrimin, por nuk guxonte të kthente kokën. I vinte inat që ai kalonte ashtu në heshtje, pa gjetur një shkas që të afrohej. Gati-gati kjo gjë i dukej si shpërfillje. Ndjenja e krenarisë e mbante larg, por nuk arrinte ta frenonte tër-

heqjen ndaj tij. Dy ditë rresht s'u duk fare, dhe ajo s'kishte pikë dyshimi që ai po i vinte në provë durimin. Nuk ishte gabuar.

Posa dëgjoi hapat e njohur, ajo kërceu nga shtrati dhe u dha në derë. Kjo që kaq e befasishme, saqë i erdhi turp nga vetja. U ndeshën ballë për ballë. Për një çast mbeti, pa ditur ç'të bënte.

— Mirëmëngjes, Enisa, — e përshëndeti ai i pari.

Ajo vështroi në sytë e tij gjatë, pa druajtje, duke mos u munduar aspak të fshihte kënaqësinë që i dha prania e tij.

— Enisa, sot është gati makina për atë udhëtimin që ju premtova, vetëm se nuk do të kalojmë gjatë bregut.

— Mirë, pjesën tjetër të rrugës që na mbetet deri në Himarë e bëjmë me makina të rastit.

— Për atë nuk ju garantoj, lëvizjet këtej janë të rralla.

— Kemi gjithë ditën përpara, deri në darkë do të jemi kthyer.

— Mirë atëherë, lajmëro shoqet dhe në orën tetë e gjysmë të jeni në hyrje të mensës. Mos u vononi, së do të nisemi menjëherë.

Shoferi i dha gaz makinës dhe rrotat kërcyen mbi një vend pak si gropë. Vajzat hovën përpjetë dhe pastaj u fundosën në ndenjset e sfungjerta. Shoferi hodhi vështrimin në pasqyrë, pastaj mori të ngjiste maloren që u shfaq menjëherë. Xhadeja kalonte përmes plantacioneve të ullinjve, portokajve e limonave. Gjinkallat akoma s'ia kishin nisur avazit të tyre monoton. Porsa mbaroi e përpjeta e fortë dhe do-

lën në rrugë kryesore, u shfaq një masiv i madh. Një tis mjegulle ndehet mbi të, duke i dhënë pamje më hijerëndë e të frikshme njëkohësisht.

Rruga gjarpëruese dhe me kthesa shumë të forta i detyronte vajzat të anoheshin herë në njërin krah e herë në tjetrin, duke u kolovitur si në një varkë në det me dallgë.

— Rrugë e vështirë, por ia vlen, — tha Enisa duke iu drejtuar Arbenit, që deri atëherë s'kishte nxjerrë asnjë fjalë.

— Dhe sa më shumë ta rrahësh, aq më e bukur të duket, — e plotësoi ai.

Përballë u ndeshën me një saurel. Gazi, për t'i hapur rrugën, bëri pas që të futej në një xhep të vogël ndanë xhadesë. Të tillë xhepa kishte në çdo njëzet metra rrugë.

Gjatë dimrit, ujërat që vinin me vrull nga majëmbali binin poshtë dhe gërryenin në shpatet degëzime të shumta, ku vende-vende formacioni shkëmbor zbulonte pjesë të zhveshura prej dheu të kuq e të shkrifët.

Shoferi e ndali makinën përpara klubit.

— Po tani me se do të udhëtojmë, — pyeti Mira.

— Me ç'të na dalë përpara, — i tha Eni.

— Edhe sa rrugë është deri në Himarë?

Në këto fjalë e sipër kaloi një skodë e ngarkuar me zhavorr. Arbeni zgjati dorën përpara dhe ajo ndaloi. Hipën sipër pa e zgjatur. Mira rrudhi buzët e pakënaqur. S'po i pëlqente vetja në atë pozicion.

— Bukur, — i tha Eni, duke e tërhequr pas vetes mbi zhavorr, — kështu shijohet më tepër natyra.

Diku më tej skoda ndali për të marrë punëtorët e rruga-urës, që linin punën. Arbeni përfitoi nga rasti dhe bëri vend pranë Enit.

Një flladitje e lehtë i ngrinte herë pas here fundin e fustanit, duke i zbuluar gjunjët e zeshkët, që, pas ndonjë lëkundjeje të fortë të makinës, ciknin pa dashje gjunjët e tij. Kjo i ngjante një loje marramendëse, ku secili kishte frikë ta shihte tjetrin në sy.

Ç'njerëz ishin këta bregdetasit! Me tipare të spikatura e gjithë temperament. Enit për një çast i tërhoqi vëmendjen një punëtor trupvogël që rrinte në krye. Ishte me ca sy të zgjuar, të vegjël si të eskimezëve, që i lëvrinin plot gjallëri nën harkun e vetullave kaleshe. Veshët me majë i jepnin një pamje paksa qesharake. Rrinte i qetë në mes të poteres që bënë duke folur me zë të lartë shokët e tij. Një grua e ngjallme seç thoshte pa pushim fjalë që s'i merreshin vesh. Të dhënat i kishte për të qenë kuzhinierë. Të gjithë flisnin shpejt dhe me zë të lartë; duke sikur notonin në një pellg rrokjesh pa kuptim për veshët e pastërvitur me atë gjuhë. Fjalët rridhnin rrëke, rrotulloheshin për një kohë në ajër, mbeteshin pezull si të donin ta zgjatnin jetën, për të bërë më shumë efekt. Përkundrazi, «eskimezi» fjalët i kishte me para. Një buzëqeshje ironike i ndehej gjatë gjithë kohës në fytyrë. Herë-herë nxirrte ndonjë fjalë të ngërçët, të vagullt, kur s'kishte si i shpëtonte kësaj angarië. Një kuqo aty pranë, me fytyrë gjithë preka e si të roitur, e kthente në një kaos të vërtetë këtë mishmash pa kuptim, me aksentin e tij të çuditshëm.

— Ç'gjuhë është kjo? — e pyeti Enisa Arbenin, — s'më duket greqisht tamam.

— Një greqishte e shpërbërë. Fëmijët s'para

e kanë qejf, e flasin ashtu kot, siç e dëgjojnë nga të rriturit.

— Beni, pse ka mbetur kjo copë rrugë pa u asfaltuar kur atje pak më tej vazhdon asfalti?

— Nga reshjet e tepruara erdhi përroi dhe e mori me vete.

— Kë?

— Asfaltin, pra!

— Si ka mundësi?

— I hyri nën të dhe e mbështolli rulo, tamam si tapet.

Skoda ndali. Punëtorët u hodhën nga spondet me trastat e boshatisura. Vajzat s'po merrnin gjë vesh.

— Mbërritëm, ç'thoni, a nuk zbritni? — i kujtoi shoferi, që kishte nxjerrë kokën nga kabina duke u buzëqeshur vajzave me shejtanllëk!

Bufe-restoranti që nxirrte mbi det një verandë të madhe, e cila shërbente si lokal netve të ngrohta të verës, është gjëja e parë këtu që tërheq vëmendjen e udhëtarëve, për arsyen e thjeshtë se ai u heq lodhjen.

Në atë kohë kur mbërritën ata, në verandë, përveç dy langonjve të mëdhenj që ishin shtrirë sa gjerë gjatë nën karriget metalike, s'kishte frymë njeriu.

Përtej xhamllëkut të barit dalloheshin ca pleq të mocëm të mjegulluar që pinin kafe e nxirrnin shtëllungë tvmi. Nga platforma e gurtë ku ishin ulur, shihej qyteti i shkallëzuar si brezaret e agrumeve. Shtëpitë, pothuaj të gjitha dykatëshe, me verandat karakteristike me kolona të trasha të mbuluara me pjergull, dukej sikur pohonin ngutjen e banorëve për t'ia kaluar në dicka niëri-tjetrit. Në cdo brez kalonte një vijë uji që lagte kopshtet e vogla të shtëpive.

— Gjatë muajve të verës toka vuan shumë nga thatësira, — u shpjegoi Arbëni kur u ulën në lokal për të pirë diçka. — Por, siç i shihni, kopshtijet e tyre janë gjithnjë të lulëzuara. Në prodhim rrushi s'ua kalon kush. I ujitin pjer-gullat rrënjë për rrënjë, me ujë të mbartur.

Pak nga pak e gjithë Himara e sipërme po zbret poshtë në breg, vazhdoi t'u tregonte Arbëni.

Pas pak nga dera e pasme hyri një burrë i ri. Enit iu duk fytyrë e parë. Mbante një fëmijë hipur mbi qafë. Fëmija, një vajzë topolake, faqekuqe, tundte këmbët sipas ritmit të hapave të të atit. Të dy dukeshin të kënaqur nga ajo lojë.

— Barba Jorgji, prit pak të të jap një kafe, sa ta ul këtë shejtane, — foli burri duke u drejtuar nga tryeza e pleqve, që shihnin të posaardhurin me njëfarë zemërate. Plakut, të cilit iu drejtua burri, i kishte ngrirë buzëqeshja dhe mundohej ta hidhte vështrimin gjetiu.

— Diçka s'shkon, — tha Eni si të kishte bërë një zbulim. — I posaardhuri më duket fytyrë e njohur.

— Vendas nuk është, — shtoi Arbëni.

— Ç'e dallon nga vendasit, — gati qesëndisi Mira.

— Nuk e vutë re shtangien e mikut të tij, kur ai hyri me vajzën krahaqafë? Këtej nuk mund të mendohet që një burrë të mbajë fëmijën krahaqafë, e kanë për turp, e për më tepër kur është vajzë. Quhet e guximshme dhe ata fyhen. Me siguri burri nuk e ka ditur këtë, ndryshe...

— Mos ndoshta edhe ne quhemi si të tepërta këtu, — shqepi gojën Alba, që deri në atë kohë rrinte si e mpirë.

— Tani ka ndryshuar puna. Vite të shkuara, para se të ndërtohej kjo bufe-restaurant, pak më tutje ka qenë një kthinë e vogël, një bar-bufe. «Tek Sofua», i thoshin. Aty mbledheshin gjithë burrëria, deri në orët e vona pas mesnate, e ia shtronin me të pirë, pa u bërë merak se i prisnin në shtëpi. Ata më sarhoshët nuk uleshin fare në tryeza, por i rrëkëllenin gotat majë fucive të verës. As që mund të mendohej të shkelte këmbë gruaje aty. Kur u ndërtua kjo e reja, u prish foleja e vjetër. Ndërruan edhe zakonet bashkë me kohën. Siç e shihni, shumica e personelit të shërbimit janë gra. Gratë jo vetëm që zunë vend në banak, por filluan edhe të frekuentonin lokalin, të shoqëruara nga burrat.

Siç e shihni, nuk jemi aq prapanikë sa na pandehni.

— Më falni, unë s'e kisha fjalën... — u mundua të justifikoj Alba.

— Bëra shaka, — dhe Arbeni u ngrit, duke u kujtuar se duhej të nguteshin po që se do të shkonin nga «Livadhet».

— Eni, nuk të duket se e ke trashur pak me atë kapelekashtën? — i tha të nesërmen Mira.

— Vërtet, Mira, ai djalë më pëlqen, — ia ktheu Eni krejt e qetë.

— Si, ç'do të thuash me këtë? Eja në vete! Sikur ta marrë vesh Sajmiri... Dhe mua, si kushërirë e tij, më takon ta informoj.

— Unë ndaj Sajmiri s'kam asnjë angazhim.

— Ka ai me ty, ti e di mirë këtë.

— Ai mund të fantazojë me mendje të tij

sa të dojë, por mua me të, po ta përsërit, s'më lidh gjë.

— Mos do të thuash që këtë tjetrin e do?

— Është akoma shpejt ta them... E çfarë, pse më sheh ashtu, mos po bëj ndonjë krim?

— Enisë, nuk po të njoh; ne kemi kaq kohë shoqe, por s'të kam parë kurrë kaq të krisur. Edhe dje nuk bëre mirë që na hipe majë atij kamioni. Ke një kokë të çuditshme: po të tha mendja për një gjë, s'e bën dysh.

— Natyrisht, kur është fjala për gjëra të arsyeshme. Pse, mos të ra hunda pse hipe majë zhavorrit? Përkundrazi, unë u kënaqa më shumë se në xhips, që na e solli mendjen vërdallë. Njeriu, që të kënaqë veten, duhet të jetë modest. Ti i ke pretendimet më shumë nga ç'ke mundësitë, dhe kjo të bën të vuash e kurrë të mos kënaqesh. Merre jetën më qetë. Se mos jemi rritur me vetura! Po të mos kishe hipur në skodë, nuk do të kishe rast të njiheshe me gjithë ato vende.

— Ti gjithmonë je e etur për të njohur sa më shumë. Unë s'kam pikë kurioziteti.

— Kot ke ardhur, atëherë.

— Mōj, mos ke rënë vërtet në dashuri ti, që më flet kështu? Sesi më dukesh, tjetërsoj.

— E ja, mblidhe mendjen, s'po të kundërshtoj, kam rënë në dashuri!

— Ti je çmendur; unë mallkoj fatin që erdhëm këtu. Me ty s'bëhet shaka, po vepron si një kokëkrisur.

— Më duket se s'kam bërë asnjë veprim.

— Ke ndër mend, me sa shoh.

— Mira, po e tepron. Në fund të fundit, s'jam e detyruar të të jap kaq shumë shpjegime, — tha ajo dhe i ktheu krahët e doli nga dhoma për të mos bërë sherr.

Kishte rënë muzgu. Eni ishte ulur buzë shkëmbinjve dhe sodiste detin. Valët maroke, të shthurura, suleshin poshtë këmbëve të saj, shkumëzoheshin, shpaloseshin, vithiseshin në zallishtën e lagështitur. Rreze të vonuara, të hedhura tek-tuk, përndanin një vezullim të turbullt midis blanave të reve ngjyrë jargavani. Një puih e lehtë nanuriste gjethet e kaktuseve gjigante. Gjelbërim pa fund dhe përballë tij një pafundësi tjetër, e ujtë, kaltëroshe dhe e murrët që shtyhej gjer tutje në horizont. Dhe aty mbi gurë, një pikë e vogël, një siluetë e errët, që mezi shquhej në mugëtirë.

Flladi i lehtë ia merrte flokët. Në ta ende nuk qenë shuar krejt reflekset e purpurta të ndriçimit jetëshkurtër të muzgut. Ata i fshiknin qafën e bardhë e të brishtë, luanin mbi supet e saj të larta. Këmbëzbathur dukej më e bukur.

— Mirëmbërëma, Eni, — e prishi heshtjen Arbeni që si rastësisht po kalonte aty. Hodhi nja dy gurë petashuqë në ujë dhe po rrinte me duar në xhepa mbështetur pas një peme.

— Për ku kështu?

— Hiç, kot, dola njëherë.

— Ulu, — e ftoi ajo duke i bërë vend.

— Ditët po mbarojnë, — hapi bisedë ai.

— Po, vërtet, kam frikë t'i numëroj. Edhe sa kohë kanë mbetur?

— Veruesve u pëlqen këtu sa kohë që është fjala për disa ditë, pastaj...

— Arben, ka ndodhur që një vajzë të vijë për pushime këtu dhe të ketë ngecur? — ia preu fjalën ajo.

— Si «të ketë ngecur», në rërë e ke fjalën?
— e ngacmoi ai.

— Jo, në det, — qeshi ajo.

— S'e di. Nuk merrem me statistika, — vazhdoi ai pas një pauze. — Një pyetje të ngjashme më ka bërë këtu e një vit përpara, njëra, një kampiste...

— Si njëra, kush qe kjo njëra? — i shpëtoi Enisë padashur.

— E ardhur nga Tirana. Ishin burrë e grua; me vete kishin edhe fëmijën, një djalë flokëverdhë, kaçurrel, nja katër vjeç. Zakonisht midis kampistëve lidhen miqësira të tilla, që më shpejt ikën se vijnë. I shoqi ishte inxhinier, më kishte dhënë mësim. Më mbante afër dhe unë gjithë kohën e lirë kokën në kabinetin e tij e kisha. Mundohesha t'i thithja zanatin. Më ndihmonte edhe me libra. Disa herë më kishte ftuar në shtëpi, dhe aty pata rast të njihesha me gruan e tij. Kështu që këtu në kamp shoqëria e saj nuk qe e re për mua. Qe grua e këndshme, e bukur jo, por tërheqëse dhe me një trup notareje. Ishte piktore, merrej me zbulimin e vitrinave.

Duhej të ishte te të tridhjetat. Kishte një aftësi të çuditshme për ta shijuar jetën me pasion dhe thjesht. Në një drejtim ti, Eni... — dhe ai u skuq paksa, — ngjan me të.

— Pse, — mezi u përmend ajo nga përumbja.

— Se edhe asaj i pëlqenin njerëzit e këtu-shëm, dhe donte t'i njihje nga afër. Bridhnin ku të mundnin, me çfarëdolloj mjete.

Enisa qeshi.

— E po ajo ishte artiste, dhe qëllimi i saj duhet të ketë qenë ndryshe nga imi. Me siguri

ajo ka dashur të njohë sa më shumë tipa e vende për tablotë e saj.

— Në fund të fundit, kënaqësinë e gjente te njerëzit. Për mua kjo ka rëndësi... nuk është kështu?

Një erë e lehtë, e ngrohtë, që frynte nga deti, trazonte pa pushim valët shkumëzuese që përplaseshin në këmbët e saj të zbathura. Ato iknin e vinin duke zhurmuar me lojën e tyre të përsëritur. Yjtë shpuan perden e natës. Muzgu kishte rënë me kohë. Eni u rrëqeth. Buzë detit, mbrëmjeve, edhe në muajt më të nxehtë bënte fresk. Ai hoqi jelekun dhe ia hodhi asaj krahëve. Enit i erdhi zor, por s'e kundërshtoi. Sikur ndjeu mbi supe erën e trupit të tij, dhe u tremb. Ai rrinte i heshtur. Ndihej vetëm përplasja e buzëve të tij sa herë që thithte cigaren. Ajo e vështroi me bisht të syrit. Djali e ndjeu dhe u kthye. Eni uli sytë e turpëruar. E shtrëngoi jelekun pas vetes si të donte të shtrëngonte atë vetë, dhe një ngrohtësi mikluese ia përkëdheli trupin. Ndjeu krahun e tij t'i mbështetej mbi sup dhe për një çast mbeti ashtu, pa ditur si të vepronte. Pastaj përnjëherësh iu bë një si pështjellim, supi sikur i digjte. Ç'do të mendonte vetë Arbeni për të, po qe se do të pranonte pa kundërshtuar? Brenda një kohe kaq të shkurtër asgjë s'mund të marrë formën e duhur. Tani po i besojë ajo thënia se dashuria i ngjan një vazoje prej kristali që nuk duron të krisur. Ndoshta këtu gjërat merrnin një nuancë romantizmi, ndërsa atje, në qytetin e madh, zbeheshin. Pse, pak njerëzve u ka ndodhur kjo?

Ajo ia shmangu krahun me takt. Ai e kuptoi dhe e hoqi menjëherë.

— Eni, ndoshta u nxitova, — foli ai — ... po, ja, kundër dëshirës sime... desha të të tregoja

se ç'do gjë imja gjer tani ka qenë e singërtë. Pastaj, ti për dy ditë ikën e kushedi, ndoshta kaq qe e gjitha. Po qe se do të ndodhë kështu, më mirë mos të të kisha njohur.

Ajo ia mori dorën në të sajën dhe ia shtrëngo-i fort. Gati po përlotej. Ai i dukej aq i dashur, sikur ta kishte njohur prej kohësh. Megjithatë djali e tërhoqi dorën dhe u ngrit. Ikën të heshtur, duke lënë gjurmët në rërën e butë e të lagësht prej vesimit mbrëmësor.

Kampistët qenë mbledhur në pistë e po vallëzonin. Tingujt e një ritmi të njohur vinin deri aty.

— Beni, a di të vallëzosh?

— Jo, — u përgjigj ai shkurt. — S'më ka pëlqyer kurrë.

— Edhe unë s'di aq mirë, por, ndryshe nga ti, më pëlqen kur vallëzojnë të tjerët.

— Natën e mirë, — ia preu ai shkurt.

— Beni, ç'ke kështu, je fyer?

— Jo... por më duket se është më mirë ta lëmë me kaq.

— Në fund të fundit ne s'kemi filluar gjë që ta lëmë tani.

— Si, je tallur me mua?

— Ne s'i kemi premtuar gjë njëri-tjetrit...

— Enis, pse do të bësh lojë fjalësh. S'më pëlqejnë njerëzit që shtiren.

Ai i ktheu shpinën dhe nxitoi në drejtim të rrugës. Ajo mbeti aty e vetmuar, e shtangur. Tingujt e orkestrës, si një jehonë e largët zhurmëpaktë, mezi zvarriteshin deri aty, duke ia shtuar më tepër trishtimin një ndarjeje aq të panatyrshme. Ajo e ndjeu veten fajtores. E dëshpëruar, shtyu derën e dhomës dhe u ul në shtrat. Mos vallë filloi të lëkundej sapo e ndjeu se duhej të merrte një vendim? Sidoqoftë,

duhej të mendohej gjatë dhe ta shihte nga larg me gjakftohtësi këtë punë. Mos vallë ky ishte njëfarë pazari?

Nga ana tjetër, Arbeni i pëlqente. Ç'do gjë e tij i pëlqente.

U dëgjua kërcitja e çelësit në derë, dhe zhurma e vajzave që ktheheshin nga mbrëmja sikur u mek kur vunë re Enin. Ato u panë sy ndër sy dhe nuk e zgjatën.

*
*   *

Të nesërmen Eni u ngrit dhe u end një copë herë në plazh me shpresë se mos e ndeshte, por ai s'dukej gjëkund. Kështu kaloi e gjithë dita dhe ai as që kishte ndër mend të shfaqej. Në mbrëmje, pas darke, përgatiti valixhen. Të nesërmen do të niseshin.

Sheshi përpara zyrave të administratës që mbushur plot me kampistë. Një grup djemsh të rinj, ulur nën hijen e një fiku, i binin kitarës dhe këndonin. Edhe kësaj radhe personeli i kampit nuk mungonte për të bërë ritin e zakonshëm të përcjelljes.

Eni nxori valixhet në verandë dhe u ul mbi njëtrën prej tyre. Karvani i kuajve që transportin rërën e marrë nga bregu i detit në zona ku nuk hynte makina edhe sot kaloi si zakonisht në të njëjtën orë. Delet e qengjat që kullotnin njomishte qenë shpërndarë nëpër kopshtije. Dëgjohej shushurima e gjetheve të plepave që rimonte me shushurimën e detit. Atë ditë deti si për inat qe gdhirë vaj. Vetëm në breg përplaseshin disa valëzime të lehta që trazonin sapak gurishtën përçark. Rruginat e kalldrëmta midis vila-

ve qenë zbardhur nga pambuku fluturues i plepave, që shtronte ngadalë si një dëborë e hollë, e butë, pothuajse transparente. Ajo me një gjest të zvergur mbushi grushtin dhe e fryu në drejtim të detit. E përsëriti këtë lojë disa herë me radhë, si të donte të mbushte boshllëkun që i krijonte në shpirt një ndjesi si njëfarë trishtimi që ndihet kur pushimet mbarojnë. Por, ndryshe nga herët e tjera, kur këto janë vetëm pak çaste, sa të futesh në jetën normale të përditshme, e kuptonte që ky pezm, edhe pse i qetë, do të qe i pushtetshëm për një kohë të gjatë. Ajo e ndiente tërë trishtimin e rëndë të ditëve që do të pasonin. Të tëra këto qenë të lidhura me një njeri e jo thjesht me ato pushime, që ikin e vijnë prapë, të njëtrajtshme në përsëritjen e tyre.

Gjumini e kishte bërë të shqetësuar tërë atë natë të gjatë pa fund. Me pëllëmbët e duarve poshtë kokës, me sy të hapur në errësirë të plotë, mendja i rrinte po tek ai, te ndarja që ishte e pashmangshme. Dhe sa shpejt ndodhi e gjithë kjo. Por as vetë s'e kuptoi se ç'ndodhi. Ajo nuk i kishte thënë asnjë fjalë, por kishte dashur ta mbyllte ashtu, pa asnjë bisedë, pa asnjë premtim. Pse atëherë e kishte nxitur? I fyer në këtë mes qe ai, prandaj asaj i takonte të ndërmerre hapin për ta takuar.

Me pretekstin se nuk qe bërë ende gati, i la dhe shoqet të prisnin derisa u mbush edhe autobusi i fundit e, megjithatë, ai s'po dukej gjëkund. «Ku të jetë vallë?» pyeste veten, duke vënë valixhet në bagazh. «Sido që të jetë, nuk mund të rrinte kështu, pa ardhur të ndahet.» Për një çast, mendimi se mos ai e merrte për ndonjë mëndjelehtë, që ka nevojë të plotë-sojë kuadrin e pushimeve, e bëri të vuante.

Kur motori i autobusit filloi të uturonte mbyturazi dhe shoferi luajti marshin, ajo u bind se Arbeni nuk do të vinte ta takonte! Një ndjenjë ligështimi dhe ankthi erdh e iu pështoll në sy. Gjer në çastin që qe nisur, ajo kishte shpresuar se ai do të vinte papritur e do t'i thoshte diçka, qoftë edhe për mirësjellje, por ai... ah, ç'krenari e kotë! Ndjeu zemërim.

Rruga e gjatë, e lodhshme, në atë pllajë mali që gjarpëronte pa fund, nuk ia ndryshoi gjendjen.

Udhëtarët erdhën e u gjallëruan. Ata djemtë me kitarë, që këndonin nën hijen e fikut, ia morën një kënge të vjetër, që ngriti peshë gjithë autobusin. Vajzat filluan ta shoqëronin ritmin duke ftuar edhe Enin. Ajo vetëm buzëqeshi. Vështronte peizazhin e maleve përreth rënduar me gjelbërim pranveror, dhe trishtimi sikur iu flladit duke u përzier me pamjet që ndërironin vazhdimisht përtej xhamit të makinës. Asaj iu bë se malet oshëtinin dhe i kthenin atij përshëndetjen e saj...

«I thoni atij që e duuuuuuu.»

*

* *

— ... Gati, fillojmë! — tha shefi dhe i hodhi një sy veshjes së tij e të kolegëve për t'u siguruar se çdo gjë qe përgatitur sipas rregullit.

— Doktor, narkozë të kombinuar? — pyeti anestezisti.

— Po, nxitoni, koha nuk pret. — Pastaj vështrimi i tij ndali mbi Enin.

— Sot do të ndërrojmë rolet, unë do të bëhem asistenti yt.

— Po në cilin nga tri operacionet që kemi sot?

— Do atë të stomakut?

— Mirë, si të doni.

— Atëherë, me krahë të lehtë!

— I sëmuri është anestezuar plotësisht, doktor, mund të fillohet, — tha Sajmiri dhe zuri vend pranë aparatit të frymëmarrjes së drejtuar. Ajo ndiente njëfarë nervozizmi kur i qëllonte të ndodhej në një operacion me Sajmirin, e për më tepër sot.

Ai kishte ditë që i mbante një qëndrim të tillë, që i jepte të kuptonte se që informuar plotësisht për historinë e kampit. Aq më mirë, ta merrte vesh atë që s'kishte dashur ta kuptonte prej kohësh. Për më tepër, tani që kishte njohur atë, i qe bërë më i padurueshëm se më parë, me atë fryrjen e tij pa kuptim. Por megjithatë kjo gjendje krijonte njëfarë tensioni. Shpërthimi i tij një ditë do të qe i pashmangshëm, por se kur... Në fund të fundit s'qe e detyruar t'i jepte llogari atij; e ç'e lidhte me të? E ç'donte ai në këtë operacion, se mos ishte i vetmi anestezist! Kjo nuk qe një rastësi. Ai bënte si bënte dhe e gjente mënyrën për të asistuar në shumicën e operacioneve të saj.

...Zhyti duart në solucion ajatine, pastaj në alkool. U hodhi një sy instrumenteve. Çdo gjë në rregull. Po ndiente emocione si të qe filletare në këtë zanat. Ndenji për një copë herë në mëdyshje, pastaj kapi një bisturi.

— Incizioni bëhet nga mesi i barkut, duke i kaluar majtas kërthizës, — e kujtoi doktor Kozmai.

— Po, po, qartë.

Pasi nxori stomakun në plagë, vrojtoi ma-

dhësinë e ulçerës dhe preku lehtë nyjat limfatike.

— Kujdes, Enis, fillo menjëherë skeletizimin e stomakut, mos u huto. Bëj më përpara lidhjet, pastaj prerjet.

— Doktor, pjesa pilorike është shumë e fik-suar, — Mbi ballin e Enit shkëlqyen dy bula të mëdha djerse. Shefi e vështroi gjithë habi. Ajo e kishte humbur fare toruan.

— Preje, — e urdhëroi ai me një ton të ftohtë.

Ajo u bind.

— Hë, mirë, tani afro lirisht pjesët mbetëse të stomakut me duodenin. Ashtu, — dhe doktor Kozmai mori frymë lirshëm. Ajo, tashmë e sigurt, hodhi kokën prapa, si të donte të shkundte jashtë vetes së saj atë ndrydhje që i kishte kapluar duar e mendje.

Mori frymë thellë. Tani po vepronte e pavarur e me gjakftohtësi. Fundi i operacionit afroi.

Vështrimi i Sajmirit binte si peshë mbi të. Ajo gjatë gjithë kohës e ndiente, ndonëse nuk ia hodhi sytë asnjëherë.

— Enisë, ikim bashkë? — i tha doktor Kozmai kur po pastronin duart.

— Shumë mirë. Po ju pres në garderobë.

Atë ditë kishte rënë pak shi dhe moti që freskuar shumë. Ajo ngriti jakën e pardësyste dhe u kopsit deri në fund.

— Eni, m'u duke pak e lodhur dhe e pa-sigurt në operacion; si është puna?

Ajo që e përgatitur për këtë pyetje. Pastaj prej kohe ndiente nevojën të këshillohej me profesorin, ai gjithmonë e kishte mbajtur afër.

— Mos ke rënë në dashuri? — e ngacmoi ai.

— Pse, kur bie në dashuri ashtu ndodh, humbet mendjen e harron profesionin? — qeshi ajo.

— Përkohësisht po! Sidoqoftë, nuk besoj të jem gabuar, — tha dhe e vështroi me kureshtje. — Sajmiri të shikonte në një mënyrë të tillë sikur... Nejse, mbase e vure re. Ka kohë që më ka rënë në sy një si qëndrim imponues i tij, por ama kjo e njëanshme. Sonte vura re diçka tek ti, prandaj dhe u ndala, ndryshe...

Eni ndjeu t'i trazoheshin mendimet. S'dinte se ç'të thoshte. Ecte në krah të profesorit, për një pauzë që iu duk se zgjati shumë. Po versonte. Mbrëmjet kishin filluar të freskoheshin. Ajri i lagështitur pohonte mbarimin e vjeshtës së parë. Qyteti nën dritën e neoneve sikur i rriste përmasat. U ndalën përpara hotel «Dri-nit».

— E, si thua, ulemi e pimë një kafe? Bën mirë pas gjithë asaj lodhjeje.

— Mirë.

— Ndërkohë, sa të bëj porosinë, telefono në shtëpi që të mos bëhen merak.

Kur u kthye, mbi tryezë veç kafes ajo gjeti edhe një copë të mirë tortë.

— Oh, një kala e vërtetë torte, — qeshi ajo

— Hë, e shikon që ta di shijen?

— T'ju them të drejtën, tamam atë desha, po s'kisha guxim, më vinte keq t'ju ngacmoja nepsin.

— Jo, moj bijë, ta hash e të bëftë mirë. Tani bëj dhe pa të ëmbla.

Enit i vinte për të qeshur sa herë shkonin në klub në kohën e pushimit, këtu e një vit përpara. Doktor Kozmai vetëm ëmbëlsirë me sherbet porosiste. «Dopion time të kalbur me sherbet», i thoshte banakieres posa hynte në derë.

E spastronte pjatën në çast, e mbyllte me përfundimin «shpikje e madhe ky sherbeti, edhe gurin tret» dhe kthehej gjithë humor në klinikë.

Kozmai, ashtu i shkurtër dhe tepër energjik, të bënte për vete. Klinika e pestë kishte shumë mjekë të rinj. Si shef i klinikës «xhaxhi» i mbante pranë me dashuri. Po a kishte djalë që t'ia kalonte kur që puna për të sajuar në kohën e lirë? Një vit gjysma e katit të parë të hotel «Butrintit» që e pushtuar nga familja e «xhaxhit» dhe nga «djemtë» e klinikës. Edhe në vallëzim ai i vinte të gjithë përpara. Eni nuk mësohej dot me temperamentin e tij. Ai në punë shpërfytyrohej. Harroheshin shakatë, dëfritet, hallet familjare.

— Sot në operacion s'm'u duke mirë. Kush të trazoi, Sajmiri apo rezeksioni?

Ajo, e befasuar, ngriti sytë, pa mundur të fshihte një purpur që ia veshi gjithë fytyrën.

— Ju, doktor, — tha duke e kapur fillin e bisedës, — ose më saktë, frika që ndieja para jush. Nuk e di se si humba toruan; s'është gjë e lehtë të punosh nën vëzhgimin tuaj.

— Pse, kaq i rreptë qenkam unë?

— Kjo është përshtypja e të gjithëve.

Ai qeshi.

— E po, s'i thonë shaka, ke të bësh me jetë njeriu. Nejse, sikur u larguam ca nga tema, Sajmiri, me sa m'u duk, diçka ka me ty.

Ajo hodhi sytë anash dhe një çast qëndroi si në mëdyshje. Doktor Kozmait Sajmiri s'i pëlqente, kjo dukej sheshit. Tjetri e ndiente mirë këtë dhe i shmangte sa të që e mundur rastet kur mund të ndeshej ballë për ballë me të.

— Nuk do t'jua fsheh, doktor, — filloi Eni, — ashtu është, prania e tij më shqetëson, dhe

do t'ju lutesha që të kujdeseshit pak që ai të mos asistojë në operacionet e mia; s'më duket të jetë e rastit që ne gjithmonë gjendemi bashkë në operacion.

— Seç kam dëgjuar ca pëshpërime për punën e pushimeve që kalove në kamp, si është e vërteta, Enisë, a mund ta di?

— Sajmiri ka mbushur dynjanë me historia të palezetshme.

— S'ka rëndësi, të vërtetën veç nga ti mund ta mësoj.

— Ja si është puna. Në kamp u njoha me një djalë. U shoqëruam disa herë, më pëlqeu. Nuk di si t'ju them, doktor, por që në çastin e parë që e pashë, ndjeva diçka të re, që s'e kisha provuar ndonjëherë. Më vonë e kuptova që kjo nuk qe një gjë e rastit dhe kalimtare, ai më pëlqente tamam. Ditët e fundit e shtuam akoma më tepër shoqërinë tonë dhe kjo ngjalli një lloj pakënaqësie të shoqet e mia. Njëra prej tyre është kushërirë e Sajmirit. Vetëkuptohet që ajo... Pastaj Sajmiri e ktheu këtë njohje të thjeshtë në legjendë.

— Ç'punë bënte ai?

— Radioteknik, por ishte për gjithçka aty në kamp. Ka mbaruar politeknikumin këtu në Tiranë.

— Pse s'ka vazhduar?

— Nuk e di mirë pse. — Në zërin e saj u ndie një notë pakënaqësie për këtë interesim.

— Nuk ta thashë me atë qëllim që e more ti. Kur të bëra pyetjen, kisha parasysh nëse ka qenë ndonjë nxënës e aq, apo ka pasur arsye që s'i është dhënë mundësia e studimeve të larta. Dallimi midis këtyre dy rasteve ka rëndësi.

— Unë s'kisha të drejtë të hyja në këto hollësira. Por është njeri që lexon e merr vesh nga

shumë gjëra. Ne mjekët, flas për veten, duke u dhënë shumë pas profesionit, veç literaturës mjekësore nuk interesohemi për gjë tjetër.

Doktor Kozmai i përkëdheli kokën.

— Asnjëherë nuk jam gabuar me ty, Enisë. E mbrojte shumë mirë çështjen tënde. Për një moment pata frikë se mos nuk e ke peshuar mirë këtë punë. Se edhe ndodh ndonjëherë: pushimet shpesh janë fajtores për këtë. I sheh gjërat nën një dritë më të bukur, pastaj...

— Pastaj sikur zgjohesh nga gjumi, — qeshi ajo. — Me ç'po shoh, doktor, paskeni rënë dhe ju në kurth dikur.

— E po, mbase...

— Unë do të thosha këtë: tani që ai është larg, vlerat e tij janë rritur edhe më. Më vjen keq që u ndava ashtu, e megjithatë s'kisha si veproja ndryshe.

— Ç'thonë ata?

— Kush?

— Prindët?

— Dicka u kam thënë. Nëna më pyet vazhdimisht dhe, merret vesh, s'i pëlqen kjo zgjedhje, por nuk e merr seriozisht. Mendon se do të mbetet një simpati dhe aq.

Kozmai shkundte hirin e cigares në tavllë dhe dëgjonte me vëmendje.

— A s'më thua, si është ai çuni yt, ti s'flet fare për të, — e ndërpreu ai papritmas.

— Se mos më pyetët.

— I gjatë është?

— I gjatë e i hollë. Tiparet nuk ia mbaj mend me imtësi; flokët i ka gështenjë.

— Si s'ia mban mend tiparet?

— Për çudi jo, ndoshta kështu ndodh në fillim. Më duket se ndjenjat më kanë dobësuar kujtesën, — qeshi ajo.

— Tjetër ndryshim, ç'ke pësuar?

— Më pëlqen të rri vetëm e të mendoj për të. Kështu duhet të ndodhë kur ke rënë me të vërtetë në dashuri? — pyeti ajo me një mënyrë fëmijërore që Kozmanë e bëri të qeshte me gjithë zemër.

— Ashtu duhet të ndodhë, përderisa ndodhi dhe me ty.

*
*   *
*

Përpara portinerisë së spitalit qenë mbledhur shumë njerëz. Eni mezi çau turmën, duke përshkuar me një frymë korridorin e gjatë. Ishte me vonesë. Tërhoqi bluzën nga gardëroba, ndërroi fishën dhe u drejtua nga pavijoni. Sot kishin një operacion të vështirë, ku do të asistonte të gjithë mjekët e pavijonit. Papritmas zemra iu drodh. Sajmiri ishte aty, në kthinën më të afërme, pranë dhomës së mjekëve, dhe po matej t'i thoshte diçka. Ajo e ndjeu, iu shmang dhe hyri në infermieri. Aty ishte Zana, ndihmësmjekja e sallës. E mbanin si strumbullarin e të gjitha thashethemeve. Vështrimi i saj kaloi nga regjistri mbi Enin. Prapa tij fshihej një buzëqeshje dashakeqe. Eni u acarua. I vinte inat me veten që u fut në atë qorrsokak dhe që tani i duhej të justifikohet me ndonjë arsye të kotë. Sytë e vegjël miopë që ndihmësmjekes shprehnin një ndjenjë zilie të grumbulluar prej kohësh në shpirtin e saj. «E po, ç'ti bësh, thoshin sytë, atje ku duam, s'na duan, ku duan të tjerët s'duam ne; kështu e ka kjo botë.» Ajo e shihte me një paturpësi të tillë, që jepte të kuptuar se dinte gjithçka. Eni i ktheu shpinën

dhe doli nga infermiera pa thënë asnjë fjalë.

— Ej, ti, — dëgjoi që prapa krahëve zërin e Sajmirit. — Kisha dy fjalë me ty.

— Unë kam emër, — iu kthye ajo.

— Ah, po nejtë, jam hutuar pak.

— Bjeri shkurt, ç'ke për të më thënë?

— Jo, shkurt nuk mund t'j bie, dhe as që dua t'i bie. Pastaj, këtu nuk është vendi. Kur mund të takohemi? Pasdite?

— Asnjëherë.

— Pse kështu, kaq e turpshme qenke ti kur nuk je me pushime?

— Si guxon! — iu kthye ajo me rrëmbim.

— Ule tonin, ti po tradhton veten. Fajtori gjithmonë bërtet më shumë se të tjerët.

Prapa derës gjysmë të hapur dikush po përgjonte. Sajmiri u turr me vrap dhe ia përplasi në fytyrë. Eni kishte dëgjuar për ca lidhje midis Sajmirit dhe asaj, ndihmësmjebes.

— S'jam e detyruar të të shpjegohem ty, — i tha ajo.

— Jo, jo, nuk është ashtu. Tërë ato vite që të kam ardhur pas, aq kollaj fshihen nga kujtesa?

— Kjo s'ka qenë e dyanshme.

Ai pështyu me nervozizëm cigaren dhe e shkeli fort me këmbë, thua se po shkelte nervat e tij.

— Mirë, mirë, pas pune të pres.

«Mirëmëngjesi» me të cilin ajo përshëndeti kolegët, që i pazakontë. Zuri vend dhe u mundua të dukej sa më e qetë. Ishte e detyruar të luante atë rol që i dukej shumë i mundimshëm e që s'përkonte me natyrën e saj — të shtirej. Pas pak hyri ai, duke tërhequr derën plot zhurmë nga pas. Dukej i qetë, sikur të mos kishte ndodhur asgjë. Paturpësia e tij shkonte deri aty,

sa t'i hidhte Enit vështrime të guximshme, si prej fitimtari. Le të kënaqej me atë fitore të vogël.

Mbledhja e mëngjesit kaloi me debatet e zakonshme, duke u ndalur më tepër në shqyrtimin e rasteve të vështira. Enit kësaj radhe mbledhja iu duk më e gjatë se kurrë. Pa mbaruar mirë fjalën doktor Kozmai, ajo rrëmbeu dosjen e saj dhe doli.

Vizitën e mëngjesit e nisi nga dhoma nr. 5. Aty ishin të operuarit e një dite përpara e që kontrolloheshin rregullisht.

— Hë, Shamet, si ndihesh? — iu drejtua ajo një të sëmuri të paktë nga trupi, që rrinte i strukur në shtratin e vet; dukej i frikësuar. — Ke pasur dhimbje?

— Jo, doktoreshë, po sesi më duket, sikur s'më besohet që shpëtova nga ato dhimbjet e flamosura

— Të të besohet që ç'ke me të. Të nxorëm një gur sa ato kokrrat e tespiheve që ke në duar. Për dy ditë je në këmbë.

— Të hëngërt goja mjaltë, moj bijë!

— Po ti, Petrit, — iu drejtua një vogëlushi që qante në prehrin e gjyshes, — pse qan, mor shpirt? Gjyshja të paska sjellë tërë këto gjëra të mira, edhe për pak ditë e do të shkosh në shtëpi; nuk të mbajmë këtu të na zësh vendin kot, jo.

Pas mbarimit të vizitave në të tri dhomat e saj, ajo plotësoi kartelat, dha porositë për disa të sëmurë dhe u fut në sallën e operacionit. Kësaj radhe anesteziste ishte një mjeke e re. Vetë shefi që kujdesur për këtë.

Ishte ora katër e pasdites kur mbaruan operacionin. E lodhur, hoqi bluzën, skufjen, dorezat dhe pastroi duart.

Ç'bën ai tani? iu kujtua papritmas. Si s'më dërgoi ndonjë letër, por më detyroi mua t'i bëj thirrje... Tepër kërkoj. Ashtu si ika unë, s'mbeti vend për letërkëmbim. Ika sikur mezi ç'prisja të largohesha prej tij. Më takon mua ta kërkoj tani.

Vallë, e donte tërë Arbenin? Mos ishte kjo punë e papjekur? Ajo s'mund të luante ashtu me veten dhe me ndjenjat e tjetrit. Duhej të tregohej e matur. Ç'e-tërhiqte drejt tij? Pse të mos bënte pyetjen e kundërt, ç'e tërhiqte atë drejt saj? Ai qe treguar shumë i përmbajtur para se t'ia thoshte atë që ajo e priste me padurim, por edhe me një lloj dyshimi. Jo, jo, në qoftë se mendonte kështu, duhej të hiqte dorë menjëherë, që e gjitha të mos përfundonte në një aventurë. Mirëpo ajo kishte pasur kohë ta shihte me qetësi këtë punë.

Mendimi se ai mund të mos kishte pasur asgjë serioze e të peshuar mirë, e bëri të rrëqethëj. Sikur t'i ndodhte kjo, ç'i mbetej? Ndoshta do të qe më mirë të kishte pasur ndonjë flirt e të prishej me të, sesa të poshtërohej në këtë mënyrë. Në rastin e parë do të ndihej ngushtë përpara vetes dhe atij, por, në fund të fundit, çdo gjë do të mbetej midis tyre, kurse ajo tjetra...

Çn, jo, nuk kishte si t'i ndodhte asaj, Enit. Nuk mund të gabohej. Benin mjaft ta shihje një herë dhe e kuptoje se pas syve të çiltër të tij fshihej një shpirt i pastër.

— Do të vish? — e ftoi doktor Kozmai duke marrë kasketën nga varësja.

— Jo, doktor, po rri edhe ca, kam pak punë...

— E po, natën e mirë. — Profesori doli duke tërhequr derën nga pas. Korridori zhurmoi edhe për një çast nga zërat e mjekëve të fundit që po dilnin, pastaj mbretëroi qetësia, e cila herë-herë prishej nga ndonjë i sëmurë që shkonte në dhomën fqinjë. Para se të hapte ndonjë libër që të shtynte kohën, sa të vinte ora e thirrjes, vajti të telefononte në shtëpi për vonesën. Si gjithmonë aty gjeti atë të sëmurën e zakonshme, që jepte e merrte me numrat pa pushim, derisa i doli ai që kërkonte. Eni mbylli derën e dhomës me nervozizëm. «Hajde tani, prit, mendoi, prit sa të mbarojë kjo; si s'u ngop, xhanëm, a thua se s'ka parë telefon me sy.»

Zëri i saj i lartë të irritonte. Ajo herë qante e herë qeshte, prapë dëneste duke kërkuar kushedi se kë.

Eni iu afrua dritares. Jashtë kishte filluar të binte shi. Piklat rridhnin butë e ëmbël mbi xhamat e dritares. Hidhnin valle duke u përdredhur në rrëkeza të vogla e binin në tokë prapë në formë pike. Shiu i ngjallte pak trishtim, por tani sepse s'po provonte një ndjenjë të tillë, mbase ngaqë tani ai përzihej me shushurimën e ëmbël të gjetheve të blirëve. Bota përtej xhamave të veshur ngjante e tejdukshme. Jashtë çdo gjë dukej e platitur. Një neon i vetmuar llamburiste në mes të kopshtit duke shpërndarë një bardhësi verbuese rreth e qark.

«Jam i keq unë, i kishte thënë Beni si duke qeshur. Aha, jam shumë i prapë kur më bien më qafë.»

Me gjithë tonin hokatar që ishin thënë këto fjalë, për të tani kishin po aq vërtetësi sa ç'do të kishin në gojën e një burri të fortë, nga ata të zakonit.

Atë natë kur u ndanë, sytë e tij kishin

shprehjen e pritjes së paduruar, por pa lutje.

Dhe atëherë fytyra e saj u përshndrit në fshehtësi, heshturazi. I erdhi keq për ndjenjat që i kishte mbajtur të ndera.

Dera e dhomës së mjekëve u hap. Ajo u drodh dhe i la mënjanë mendimet. Ndjeu diçka të keqe. U kthye. Sajmiri po shtynte derën pas vetes duke i qëndruar përballë me një qeshje të mbrapshtë ndër buzë. E vështroi si ta për-pinte. Rrinte përballë saj me duar në xhepa, duke thithur cigaren me nervozizëm, pa e hequr nga goja. Ajo u ngrit të dilte.

— Oh, prit, — i tha ai, — mos u ngut, ç'ke kështu, sikur do të shpëtosh prej meje, unë s'po të ha. Nuk i dëgjon pasthirrat e asaj kukuvajkës që ka zaptuar telefonin? Ulu rri njëherë. S'po tregohesh e sjellshme. Unë për ty kam ardhur, ti do të ikësh.

— Sajmir, mblihd mendjen dhe hap rrugën, se s'kam pikën e dëshirës të dëgjoj lllomotitjet e tua. S'më tremb.

— Kështu, moj pëllumbeshë, — filloi ai, — — kishim ca gjëra për të biseduar bashkë dhe unë mendova të të pres pas pune. Meqë s'po dilje, thashë po hedh një sy ç'bëhet brenda, kur të shoh ty vetëm, ashtu siç desha. Për pak sa s'u përplasa me atë, shefin, po i shpëtova, se ai e ka nuhatjen si të qenit.

— Të kesh turp që flet ashtu. Hap rrugën.

— Jo, ti s'ke për të dalë, veç me dëshirën time.

Ajo eci e vendosur drejt derës. Në korridor u dëgjuan hapa. Ai mbeti. Eni i hodhi një vështrim përçmues dhe doli. Në fund të korridorit i zuri syri doktor Kozmanë, që po matej të mernte kthesën për të dalë.

Ai u kthye.

— Enisë, po ti, akoma këtu? Unë harrova referatin, thashë të punoj pak sonte në shtëpi... Po ç'ke kështu?

Atë kohë pa Sajmirin që po dilte nga dhoma e mjekut e po matej të vidhej.

U afrua ngadalë drejt tyre dhe qëndroi përballë djaloshit duke i ngulur vështrimin e zemëruar. Sytë i shkëlqenin në dritën e turbullt e të bardhë. Sajmiri u drodh; e kishte parë edhe herë të tjera atë shkëlqim!

— Bukur, hə? Të sillesh kështu me kolegen tënde! Ç'paturpësi! Kupa jote është mbushur e po derdhet, more djalë!

Ajo rrinte mes tyre e shtangur dhe e lehtësuar njëkohësisht, pa folur asnjë fjalë. Ndiente vetëm rrahje të forta e të shpeshta brenda kraharorit.

— Eni, eja të shkojmë, — i tha Kozmai.

Ajo doli, duke i hedhur atij një vështrim rrëshqitazi, ku lexohej përbuzje. Në korridor u ndeshën me ndihmësmjeken. Ajo, sa pa profesorin, ngriu.

— Pra, natën e mirë, — e përshëndeti ai ftohtë, duke i peshuar jo pa qëllim zërit.

*
*   *
*

Mbi qytet që nderë nata. Një erë e lagësht u filladiti fytyrën. Ajo ngriti jakën e palltos dhe i rrsasi fort duart në xhepa, si të donte të rrëmonte në thellësinë e tyre më tepër ngrohtësi. Midis degëve të pemëve rridhnin ngadalë, të vazhdueshme e pa formë, reflekset shumëngjy-

rëshe të vitrinave. Nën dritën e tyre të zbehtë qyteti merrte përmasa të pavërteta.

— Këtu unë po ndalem, — tha ajo dhe i shtrëngoi dorën profesorit me mirënjohje.

— Të të pres?

— Jo, s'është nevoja. Falemnderit. — Dhe ajo u fut në postë.

Ngriti receptorin dhe zëri nga ana tjetër kumboi i ngrohtë.

Kur e dëgjoi këtë tingull të kthjellët, ajo ndjeu edhe diçka tjetër të mirë, diçka që e donte e që i dukej se e kishte pasur gjithnjë.

— Pra, ti qenke? — foli ai.

— Unë e tëra, — iu përgjigj ajo duke mos e mbajtur të qeshurën.

— E po atëherë?

— Çfarë?

— Si je me shëndet?

— S'qahem... Prite shumë në postë?

— Jo, prita këtu afër, te një shok...

— Çfarë tjetër?

— Aha, po që se do të më kërkosh diçka, e sidomos kur është fjala për të shuar kuresh-tjen, duhet të dish të ma kërkosh...

— Kjo vetëkënaqësi s'është e mirë, — e ngacmoi ajo, — vetëm dijetarëve mund t'u lejohet.

Orvajtja që bënte ai për ta mbyllur në rreth, për të rrëmbyer me një «torturë» të ngadaltë edhe atë copë të fundit lirie që i kishte mbetur në bisedë, Enin e bënte të ndiente kënaqësi, sepse prapa çdo replike ajo gjente një kuptim tjetër, ndaj dhe i vinte për të qeshur me kujdesin e tij për të mos rënë ndonjë intimitet në vesh të centralistes, pa lënë mënjanë edhe kujdesin për të mos u dukur i malluar në sytë e Enit. Kur doli në rrugë, po breronte. Me vrap u hodh në trotuarin tjetër për t'u mbrojtur

nën kurorën e një peme. Rrinte e tulatur, mbësh-
tetur pas trungut, duke mbajtur me vete gëzi-
min. Degët vareshin deri poshtë mbi supet e
saj. Ndonjë pikë tek-tuk binte prej tyre dhe i
shkiste lehtë mbi fytyrë. Ngriti kokën. Stinët
e zvarritura heshtur nëpër degë, kishin lënë në
to gjurmët e tyre.